

Kulturarvs- ATLAS

NORDFYNS KOMMUNE

Kulturarvsatlas

NORDFYNS KOMMUNE
2020

Kolofon

Kulturarsatlas

Udarbejdet af Nordfyns Kommune med bistand fra Odense Bys Museer og NIRAS

Illustrationer: Nordfyns Kommune med mindre andet er angivet

Udgave: 1. udgave

Udgivelsesår: 2020

Tryk: Clausen Grafisk

Papir indhold: Circle Offset, 140g

Papir omslag: MultiArt Silk, 170g

Layout: Dorthe Engborg Bang, Kindly

ISBN 978-87-971038-1-4

Omslagsbillede: Typisk hovedgårdsmiljø med hovedbygning, mølle og park. Harritslevgård ved Bogense.

Indholdsfortegnelse

Borgmesterens forord	5
Indledning	6
Nordfyns Kommune – bredt beskrevet	8
Historiske temaer – på opdagelse i kulturarven	12
Byggeskik på Nordfyn	24
Om kulturmiljøer	33
Kulturmiljøer	
Middelalderbyen Bogense	36
Bogense Villaby	40
Bogense Forstad	44
Otterup Stationsby	48
Søndersø Centerby	52
Skamby Stationsby	56
Gyldensteen	60
Harritslevgård	64
Kørup og Agernæs Strand	68
Hofmanskave	73
Østrup og Østrupgård	78
Dallund	83
Rugård	88
Ejlby-Lunde	92
Fremmelev	96
Tværskov	100
Uggerslev Mølle	104
Røde Mølle	107
Skovmøllen	110
Klinte Inddæmmede Strand	114
Fjordmarken, Lammesøs- og Ølundgårds Inddæmninger	118
Statshusmandskolonien Kronborg	122
Glavendruplunden	126
Beldringe Flyveplads	130
Bevaringsværdige bygninger på Nordfyn	134
Arbejdet med kulturarv fremover	136
Fredningsliste for Nordfyns Kommune	137
Liste over bevaringsværdige bygninger i Kommuneplan 2017	138
Liste over nye registreringer af bevaringsværdige bygninger	158

Borgmesterens forord

Kære læser

Velkommen til Nordfyns kulturarvsatlas. Et værk, hvor du kan læse om den nordfynske kulturhistorie, og om hvordan vi arbejder med kulturarv i Nordfyns Kommune.

Når du bevæger dig rundt på Nordfyn, bevæger du dig samtidig rundt i den nordfynske historie. En flyvetur fra lufthavnen foregår i rammerne af Anden Verdenskrigshistorie, en gåtur rundt om Dallund sø giver et vue til en hovedgårdsfortælling fra 1300-tallet og flere af vores kystnære naturområder beretter om en tid, hvor landbruget fik brug for større arealer og store inddæmninger derfor fandt sted.

Den nordfynske historie kommer også til udtryk i byggestilen og afstanden mellem husene i Kronborg, og i bebyggelsen i Skambys hovedgade, der tidligere blev krydset af et jernbanespor. Den ses i vores mange hovedgårde, møllerne, som var datidens "motorkraft", og i de velbevarede landsbyer.

De tre store byer Bogense, Otterup og Søndersø har hver deres historie, som giver de tre steder karakter. Bogense er et meget velbevaret købstadsmiljø med et villakvarter og en forstad, der omkranser byen og består af forskellige slags tidstypisk byggeri fra den første halvdel af 1900-tallet. Otterups bystruktur fortæller historien om en stationsby, og Søndersø er formet af tiden efter 1970 med bl.a. gymnasiet og den opdelte by, hvor industri og boligområde er adskilt fra hinanden.

Alle disse historier – gemt i bygninger og mellem dem – er vigtige at passe på. De fortæller, hvor vi kommer fra og er med til at gøre os til dem, vi er. Vi har derfor samlet vores udpegede bevaringsværdige områder og bygninger i dette kulturarvsatlas, hvor du kan blive klogere på den nordfynske kulturhistorie, og på, hvad vi kan gøre for at passe på den og ikke mindst gøre den mere tilgængelig.

Kulturarvsatlasset er et resultat af Nordfyns Kommunes Kulturarvsstrategi, der sammen med kommunens Friluftstrategi og Turismestrategi, har til formål at skabe fokus på og gode rammer for de mange særegenheder, Nordfyn byder på. Kulturarven som indsatsområde har mange snitflader og berører derfor også kommunens arbejde med branding og bosætning, natur, landdistriktsudvikling og det aktive medborgerskab.

God læselyst. Vi er glade for at passe på den nordfynske kulturarv – sammen med jer.

De bedste hilsner

*Morten Andersen
Borgmester*

nordfyns
kommune

Indledning

Vores kulturarv er væsentlig for, hvem vi er – både som borgere og som kommune -, da den beretter om den fortid, som har formet os. Kulturarven er de værdifulde spor, mennesket har sat på by og land gennem tiden og afspejler de ændringer, vores samfund har gennemgået.

Kulturarven har en oplevelsesværdi, når vi gæster nye steder og den gør os klogere på, hvilket sted vi besøger. Samtidig giver det et tilhørsforhold for beboere at kende det område, de er bosatte i. Kulturarv rummer altså både turisme- og bosætningskvaliteter og har et stort anvendelsespotentiale indenfor mange af kommunens fokusområder. Det var derfor oplagt, at Nordfyns Kommune skulle have en strategi for, hvordan der arbejdes med den nordfynske kulturarv; en kulturarvsstrategi.

Kulturarvsstrategien (2017) blev udarbejdet på baggrund af en screening af kommunen samt studier af eksisterende litteratur og historiske kort, og med afsæt i Nordfyns Kommunes Politik for det aktive medborgerskab. Det betød, at der i fællesskab mellem Nordfyns Kommune, borgere og en ekspertgruppe (repræsentanter fra kommunens museer og lokalhistoriske arkiver samt Odense Bys Museer) blev udvalgt 21 kulturarvsområder (*kulturmiljøer*). Områder som blev udpeget som særligt bevaringsværdige. Disse kulturmiljøer fordeler sig i, hvad der i Kulturarvsstrategien blev kaldt Højfyn, Sletten og Kysten: Tre zoner, der henholdsvis repræsenterer:

- et kuperet og skovpræget område med mange vandløb og moser, hovedgårde og enestegårde
- den skovløse, naturfattige, flade nordfynske Slette, med store landsbyer og store bøndergårde og
- en kystzone med en variation af hav, fjord, øer, lavvandede områder, strandenge og inddæmninger, bebygget med bl.a. en købstad, hovedgårde, mindre bøndergårde og mange sommerhuse.

Listen over de udpegede kulturmiljøer (se side 12) kan give anledning til at spørge, hvorfor dén hovedgård eller dén landsby ikke også er kommet på listen. Om der ikke er nogen bevaringsværdier at finde der. Det har været nødvendigt at begrænse mængden af kulturmiljøer for at sikre, at der kan arbejdes i dybden med den udpegede kulturarv. Det betyder dog ikke, at den øvrige kulturarv på Nordfyn ikke er relevant. Arbejdes der fx med en formidling af de udpegede hovedgårde, ville det være oplagt at inddrage de øvrige hovedgårde i formidlingsarbejdet. Og inddrages en by eller landsbys fortælling på spændende vis i

udviklingsarbejdet for et området, vil dette fungere som inspiration til kommende udviklingsarbejde. De udpegede kulturmiljøer kan altså ses som repræsentanter for almene typer og fortællinger.

Kulturarvsstrategien præsenterede de udpegede kulturmiljøer og hovedtemaer samt en handleplan for, hvordan der ville blive arbejdet med kulturarven på Nordfyn efter strategiens godkendelse. Tiltagene spændte fra 1) den lille skala, elementet, som omhandler en sikring af bygningskulturen, til 2) den mellem skala som handler om udvikling af strukturer - kulturmiljøerne – primært i forhold til turisme- og bosætningspotentialer -, og til 3) den store skala, som handler om de store, særlige karaktertræk i landskabet.

Ovenstående tiltag bidrager til, at kulturarven bringes i spil og understøtter kommunens kvaliteter som bosætningskommune samt turismemeddestination. Der er derfor åbenlyse tråde til Nordfyns Kommunes arbejde vedrørende friluftsliv, turisme, branding- og bosætning samt landdistriktsudvikling. Kulturarvsarbejdet overlapper fx også med kommunens arbejde med landskabsforvaltning og naturgenopretning. I krydsfeltet mellem kulturarv og natur kan der opstå spændende møder; eksempelvis ved etablering af en faunapassage i et møllemiljø eller et vådområde i et inddæmmede område. I tilfælde af sådanne projekter, gælder det om at tage højde for begge interessefelter. Altså flerdimensional forvaltning. Nordfyns Kommune vil undersøge, hvordan kulturarven kan understøtte nye tiltag, hvor det er relevant, i fremtidige projekter.

En vigtig del af udmøntningen af Kulturarvsstrategien er et kulturarvsatlas, som dette er. Et kulturarvsatlas formidler kulturarven, men indeholder også konkrete planer for, hvordan kulturarven kan bevares og operationaliseres. Kulturarvsatlasset skal ses som håndbog med information om og værktøjer til arbejdet med den nordfynske kulturarv. Det kan læses fra ende til anden, men giver også mulighed for, at læseren kan springe frem til afsnittet om eget lokalområde, møller på Nordfyn eller hvad der måtte interessere. Kulturarvsatlasset henvender sig til borgere, turister og erhvervslivet (fx ejendomsmæglere og håndværkere), der har interesse for kulturarv og bevaring. Samtidig er atlasset tænkt både som et værktøj for kommunen i den daglige planlægning og forvaltning og som grundlag for politiske beslutninger vedrørende områder, der berører kulturarv.

Atlasset giver først en overordnet gennemgang af den nordfynske historie. Dernæst dykker det ned i relevante temaer indenfor kulturarven; inddæmninger, hovedgårde, stationsbyer med mere. Herefter zoomes der yderligere ind på bevaringsværdierne i kommunen i afsnittet om byggeskikken. Afsnittet med kulturmiljøerne udgør en stor del af atlasset. Her kan man læse om de enkelte kulturmiljøer, deres udviklingshistorie, miljøets bærende elementer og om konkrete forslag til udvikling for kulturmiljøet. De bevaringsværdige bygninger i kommunen skal, ligesom kulturmiljøerne, passes på for at kunne forblive bevaringsværdige. I afsnittet om bevaring af bygningskultur beskrives det, hvordan Nordfyns Kommune understøtter denne bevaring. Her beskrives det også, hvad det betyder at have et bevaringsværdigt hus og hvordan kommunen har udpeget bevaringsværdige huse i forlængelse af Kulturarvsstrategien.

Kulturarvsatlasset afrundes med et afsnit om det fremtidige arbejde med kulturarven. Her beskrives det, hvil-

ke konkrete formidlingstiltag, der er sat i værk og hvilke der planlægges i fremtiden. Afsnittet berører også, hvorledes kulturarven fortsat kan beskyttes, formidles og nyttiggøres i samarbejde med borgere og andre relevante samarbejdspartnere.

Kulturarven, der beskrives i dette kulturarvsatlas, er selv sagt af ældre dato, men meget af den er stadig i udvikling. Kulturmiljøer kan ændre sig så meget, at de ikke længere er bevaringsværdige, og nye kulturmiljøer kan, som beskrevet i afsnittet *Om kulturmiljøer*, opstå. Bevaringsværdige huse kan miste deres bevaringsværdi, hvis man lader dem forfalde, men huse kan også opnå en højere bevaringsværdi, hvis de renoveres med respekt for den oprindelige stil. På den måde er vores kulturhistorie hele tiden i bevægelse. Dette kulturarvsatlas kan derfor ses som et "still billede" af et dynamisk område, der med al sandsynlighed vil se anderledes ud i fremtiden.

Der er ikke noget krav om, at et kulturmiljø kun skal rumme elementer fra samme tid eller samme historiske helhed. Oftest er det slet ikke muligt at finde sådanne "rene" miljøer. Den historiske helhed er dog lettere at finde end den tidsmæssige, hvilket de udpegede 24 miljøer bevidner. Dette billede er fra Sønderød Centerby, som belyser 1960'erne og fremefter. Miljøet rummer også en middelalderlig kirke og en del boliger fra ca. 1900.

Nordfyns Kommune

– bredt beskrevet

Indledning

Nordfyns Kommune er en lokal-administrativ enhed, som bygger på årtusinders udnyttelse af et areal på 453 km² på Nordfyn. I den nære fortid, fra 1970 til 2007, lå der på arealet tre kommuner: Bogense -, Otterup – og Sønder sø. Disse tre kommuner var efterfølgere for 22 sognekommuner, der eksisterede fra 1842 til 1966-70. Sognekommunerne var etableret med udgangspunkt i 26 sogne, som historisk har rødder tilbage til ca. år 1100. Visse kommuner bestod af flere sogne og der er derfor flere sogne end sognekommuner. Sognene er samlede i de tre herreder: Skam -, Lunde – og Skovby Herred, hvis samlede arealer stort set er sammenfaldene med Nordfyns Kommune. Eneste forskel er, at to sogne i Skam Herred, Lumby og Allesø, ligger i Odense Kommune. Herrederne blev skabt for ca. 1000 år siden og dannede baggrund for hærenheder i starten. Derefter var de bl.a. retskredsene indtil ca. 1960. Nu har de ingen forvaltningsmæssig betydning.

Kort fra 1891 viser kystens variation. Bl.a. de grønne engområder der tidlige var fjordarme.

I det store område, Nordfyns Kommune dækker, ligger der 100 landsbyer, hvoraf de ældst kendte blev grundlagt i 5-600-tallet. De 100 landsbyer er status nu efter århundereder med op- og nedgange i antallet. De ligger lidt tættere end det fynske gennemsnit. I tidlig- og højmiddelalder blev der tilføjet et nyt lag til landskabet, idet hovedgårde blev grundlagt. I dag tæller vi 17 hovedgårde i kommunen, men der har været mange flere. I 1200-årene opstod kommunens eneste købstad, Bogense, og hen ad vejen er ca. 70 enestegårde og møllesteder kommet til.

Således rummer de 453 km² mange og gamle historiske rammer, som løbende er blevet tilpasset nye tider. Gamle investeringer ses og opleves overalt i kommunen dels

Man ser udover strandengen (den mest udbredte naturtype) ud mod Odense Fjord.

Både ved Nærrå Strand. Man fisker og driver strandjagt fra bådene.

Kort fra 1891. Sletten. Kun agerområder.

Flad, med korn, uden skov.

fossilt som fortidsminder, dels som levende, anvendte levn i omgivelserne.

Arealet rummer en befolkning på ca. 30.000 individer. 66 pr. km², hvilket er ca. halvdelen af landsgennemsnittet pr. km². I 1801 var befolkningen på ca. 15.000, i 1901 på 25.000 og nåede et højdepunkt i 1930 med ca. 30.000. Det samme som i 2020.

Landskabet

Nordfyns Kommunes landskab rummer tre hovedtræk, som har haft stor økonomisk og kulturgeografisk betydning. Kysten, Sletten og Skovbygden/Højfyn.

Nordfyn er som det øvrige Danmark et morænelandskab, hvis overflade grundlæggende skyldes istidens bevægelige gletchere og deres afsmeltning.

Isen lagde sig til sidst ubevægeligt som dødis i den sydlige del af kommunen, Højfyn, hvorfra den langsomt smeltede. I den proces var der mange søer med tykke lag af lerpartikler i. De lagde sig lagvis i bunden og stod efter afsmeltningen tilbage som forhøjninger, såkaldte *fladbakker*. Det højeste punkt i kommunen på ca. 80 meter ligger i den sydvestligste del af Vigerslev Sogn. I ny og næ brød vandet igennem opdæmningerne og søerne blev tømt med stor hast. Derved opstod stejle *aftapningsslugter*. Afsmeltningen resulterede også i dannelse af talrige småsøer uden afløb. De blev til nutidens moser. Såkaldte *kedelmoser*. På grund af mange bakker, moser og ådale har Højfyn vanskeligt kunnet dyrkes, og lå hen i skov indtil 1300-tallet. Højfyn rummer få og små landsbyer og er kerneområdet for enestegårde (gårde udenfor landsbyfælleskab). Skovdrift, kvæghold, mosebrug, teglbrænding og lerkarframstilling har været fremherskende i skovegnene.

Nord for Højfyn finder man Sletten, som er et ret fladt område på ca. 150 km². Sletten er en bundmoræne, som op-

stod ved, at isen sled overfladen og skubbede ujævnheder væk foran sig. Sletten rummer ingen bakker. Den når en højde på 40-50 meter i vest, men er gennemgående ikke over ca. 20 meter. Den har aldrig rummet mange vandløb, søer, moser og anden naturlig variation, men man er dog på et naturmæssigt lavpunkt i dag, på grund af dræning af fugtige områder og opdyrkning af græsningsområder. Sletten har egnet sig fint til opdyrkning og bebyggelse med større landsbyer og større gårde.

Kommunens nordkyst og østgrænsen i Odense Fjord skyldes havstigninger for 6-7000 år siden og efterfølgende aflejring og erosion. Kystlinjen er 154 km lang. Heri medregnet Enebærodde, som blev dannet for 2-3.000 år siden og udgør ca. 16 km. Hvis man ser på ældre kort, kan man se, at en række øer indgik i kommunens område. Langø, Bogø, Lindø og en række andre større og mindre øer lå langs nordkysten og i den vest lige del af Odense Fjord. Man kunne sejle til Egense og Skeby. Kystområderne er meget lave. Visse steder ligger store arealer under havets overfladeniveau. Siden midten af 1700-tallet har 24 inddæmninger gjort mange øer landfaste, forkortet kystlinjen meget og øget kommunens areal med 23 km². Bortset fra på Æbelø er der tale om udligningskyster, skabt af langsgående strømme eller stille vand. Æbeløs kyst er stenet moræne præget af erosion. Nordfyns kyst har ved sin naturvariation og havet budt på varierede udnyttelsesmuligheder med fiskeri, handel, fangst, færgedrift og landbrug.

Bebyggelsen

Benyttelsen af naturressourcerne, beboelsen og bebyggelsen har taget udgangspunkt i forhåndenværende teknik kombineret med geologi, klima, vejr og befolkningspres. Alle disse forhold er ændret siden de første beboere kom i slutningen af istiden. Der blev bedrevet fiskeri, indsamling og jagt i henvend 6.000 år, før man holdt op med at nomadisere og blev bofaste. Da landbruget blev

Bakker, skov, mose (tilgroet) og kvæg.

Kort fra 1891. Variation er markant. Skove, søer, moser, vandløb.

introduceret sydfra, kom det som en pakke med husdyr, kornsorter og redskaber. Landskabet var helt skovdækket, så man brændte først små arealer og dyrkede dem. De første spor af agerdyrkningen er indirekte i form af stendysser og jættestuer, som er tegn på, at områder er taget i besiddelse. Denne form for markering fortsatte oldtiden igennem med store høje i bronzealderen og mindre i jernalder og vikingetid. Det er kun ca. hver tiende gravhøj, der er undersøgt eller dateret. Der kan ses 47 gravhøje i

kommunens landskab, mens mindst 500 er fjernet gennem tiden. Med tiden blev de åbne arealer større og dyrkningen mere intensiv. Man bevægede sig fra træ- og stenredskaber til jernredskaber og i vikingetiden blev ploven med muldfjæl introduceret. Befolkningen voksede i takt med opdyrkningen og landbrugsintensiteten, men havde også tilbageslag af klimatiske og sygdomsmæssige årsager.

Overordnet ser det ud til, at folk i sten- og bronzealder fordelte sig ret jævnt i kommunen, og udnyttede de tilgængelige ressourcer. I jernalderen skete der en koncentration på Sletten, hvilket passer udmærket med bedre redskaber, flere mennesker og anlæggelsen af de første (bevarede) landsbyer i germansk jernalder, for ca. 1500 år siden. Bevarede? Det vil sige, ikke fysisk, men navne fra jernalderen findes på 19 (hver femte) landsbyer. Det er dem, hvis navne ender på -um, -inge, -sted, -lev og -løse. Fx Harritslev og Grindløse. De ligger næsten alle på Sletten. Hessum, Emmelev, Ørritslev og Harritslev har dog også haft kystadgang. Landsbyerne på Sletten har traditionelt rummet flere gårde end skoven og kysten, og gårdene har været større målt på kornproduktionen.

I vikingetiden og middelalderen opstod mange nye landsbyer pga. befolkningsvækst og udflytning til nye udflytterbyer som udnyttede ressourcer i udkanterne. De fik

navneendelser som -tofte, og -torp (det samme som -rup, -strup, -drup). Af de 100 landsbyer anses de 54 som værende adelbyer. Dvs. oprindelige byer af første generation, som blev grundlagt i – eller før vikingetiden. Resten er fra middelalderen og anses for at være udflytterbyer; torper. Gode eksempler er Bastrup, Rostrup, Glavendrup, Bare Brøndstrup, Torup og Ullerup fra Skamby Sogn. De er udflyttet fra adelbyerne Skamby og Stensby, som er fra vikingetiden (pga. -by). De yngste landsbyer opstod ved rydning af skov i 1300-årene. De var mindre end andre landsbyer og gårdene mindre, da de ikke dyrkede så meget korn, men havde kvæg og svin med videre.

På grund af statsdannelsen og kronens øgede magt i middelalderen, opstod *hirden*, som var en hærhenhed til beskyttelse af kongen. For denne tjeneste fik man skattefrihed for sit jordegods. Herregårdene opstod herved. Med flere midler end nabobønderne kunne hirdmedlemmer erhverve mere jord end dem, og en adel udviklede sig. Herregårdene var nu hovedgårde i større godskomplekser. Hovedgårdene Nislevgård, Jerstrup og Kørup er skabt ved nedlæggelse af landsbyer, og så sent som ca. 1750 blev Bøgelund med otte gårde nedlagt. Den lå på sydkanten til Gyldensteens Inddæmmede Strand. Stort set således opstod kommunens 17 godser med hovedgårde. De kom til at eje 1/3 af jorden, mens kronen og kirken hver også ejede 1/3. Ved reformationen overtog kronen kirkens jord.

I starten bestod godserne af spredt jordegods, men i 1600-tallet krævede den enevældige konge, at man skulle samle godset for at kunne beholde sin skattefrihed. Som følge heraf blev de nuværende godsejendomme, hovedgårdene, skabt. Som noget nyt kunne borgere og ikke kun adelige eje jord, og grevskaber og baronier blev dannet. Grevskaberne Gyldensteen, Einsidelsborg (Egebjerggård) og Kørup. Hovedgårdene – adelens, kronens og borgernes - ejede efter reformationen alt jordegods. Gyldensteen havde gårde og jordejendom i 49 landsbyer. De fleste hovedgårdes jord blev dyrket sammen med landsbyernes. I dyrkningsfælleskab. Fæstebønderne gjorde arbejdet ved hoveri (pligtarbejde). Inden 1800 fik alle undtagen Østrupgård deres jord skilt ud fra landsbyernes. De fik *enemærker*. Sammen med enemærkerne fulgte rettigheder til skovene, enge, moser, søer og vandløb. Disse *alternative ressourcer* eller *herligheder* havde stor værdi i fortidens landbrug. Bønder kom herved til at mangle træ og brændsel. Som modvægt plantede man popler og pil i skel og stynede dem regelmæssigt. Stadig ret karakteristisk for Nordfyn. Adgangen til de alternative ressourcer er hovedårsagen til, at hovedgårdene hovedsagelig ligger i skov- og kystegnene.

I 1800 medførte tiltagende frihed for bønderne, at de fleste fik selveje. Enkelte dog først i 1900-tallet.

Befolkningstilvækst på landet førte til opsplitning af mange gårde og opførelse af mange husmandsbrug og jordløse huse til landarbejdere. Det er de ejendomme, som i dag ligger mellem landsbyerne. I 1919 *afløstes* (ophævedes) grevskaber og baronier (lenene), og en del jord derfra blev anvendt til husmandssteder. Der er særlig mange ved Uggerslev, Kronborg, Kørup, Nislev og Ore.

1849-Grundlovens følgelove åbnede mulighed for, at man kunne leve af byhåndværk, transport og handel på landet. Udenfor købstaden. Det faldt sammen med teknologisk og infrastrukturel udvikling (jernbaner og bedre veje, telefoner og telegraf, læger og jordemødre) således, at egentlige bydannelse kunne ske i landdistrikterne. I slutningen af 1800-tallet og begyndelsen 1900-tallet ændrede Otterup, Skamby og Særslev sig til egentlige byer med næringsliv. Rurale byer. Sønder sø blev centerby ved kommunalreformen i 1966-70 og Moruds udvikling er et resultat af nærheden og dermed sovebybeliggenheden i forhold til Odense.

Vandring fra land til by og industrialisering medførte fra 1800-tallets slutning, at byerne voksede med nye virksomheder og boligkvarterer. I Bogense, Otterup, Sønder sø og Morud med flere steder kan man se villakvarterer, enkelte mindre udlejningsejendomme og parcelhusområder. I tilslutning til den udvikling kom elværker, vandværker, større skoler, *centralskoler*, bygninger til offentlig forvaltning og sundhedspleje samt aldersomspleje.

Bogense har som by en særlig historie, idet den må antages at være opstået ca. 1200 på basis af handel med jern til landbruget (som ni ud af ti danske købstæder sandsynligvis er). At den ligger, hvor den gør, formodes at skyldes tilstedeværelse af Harritslevgård, som dengang var kronens største ejendom på Fyn. Her kunne handelen beskyttes. Byen fik også en vigtig rolle som færgehavn for færgen til Klakring ved Vejle. Behovet for færgen forsvandt imidlertid med jernbanen og Lillebæltsbroerne. Faktisk overtog banerne godstransporten fra skibene allerede i 1880'erne. I dag er Bogense en lille købstad, der sørger for varer og rekreative muligheder for kommunens befolkning.

Den seneste udvikling i bebyggelsen har også rekreativ begrundelse, idet det siden 1930'erne blev økonomisk muligt at holde ferie og fx eje sommerhuse. Den nordfynske kyst er ideel til sommerhuse, da der ikke er langt til en velbemidlet middel- eller overklasse i Odense og andre byer. Sommerhusområderne fx ved Tørresø og op til Enebærødde (på lejet jord) er særligt interessante, da de har bevaret en ældre "kolonihaveagtig" struktur, som mange andre steder i landet er ødelagt.

Historiske temaer

– på opdagelse i kulturarven

Menneskets brug af de naturgivne ressourcer igennem tusinder af år afspejler sig både i byerne og det åbne land. Sporene fra oldtiden ligger spredt i landskabet og er sjældne, mens der er mange og tættere spor fra de seneste århundreder.

De kulturhistoriske værdier - også kaldt kulturarven - omfatter gravhøje, kirker, landsbyer, hovedgårde, inddæmmede områder, stationsbyer og mere ydmyge spor som diger, mindesmærker, kirkestier og gamle vejforløb med mere. Det er vigtigt at bevare spor fra alle perioder, men indenfor

de seneste århundreders mange spor er det nødvendigt at foretage udpegninger og udvælgelse. Indenfor nogle områder, *kulturmiljøerne*, er sporene særligt tætte og tydelige. Nordfyns Kommune har udpeget 24 kulturmiljøer.

Fredede fortidsminder

De ældste synlige kulturspor i det nordfynske landskab er stendysser og jættestuer fra yngre stenalder og høje fra bronze- og jernalderen. De fleste ligger på privat grund, enten på marker eller i skove, hvor der ikke er adgang. En del lodsejere har givet adgang, og på udvalgte fortidsminder er der informationstavler. Det mest kendte fortidsminde på Nordfyn, Glavendrupmonumentet, er berømt langt uden for landets grænser. Her rejste Ragnhild en stensætning opstillet i form af et skib og en kæmpe sten med en rune-

KULTURMILJØER EFTER TYPE

1. Bogense, middelalderby
2. Bogense, villaby
3. Bogense, forstad
4. Otterup, stationsby
5. Sønderød, centerby
6. Skamby, stationsby
7. Gyldensteen, hovedgård
8. Harritslevgård, hovedgård
9. Kørup, hovedgård og husmandskoloni
10. Hofmangave, hovedgård
11. Østrupgård, hovedgård og Østrup, landsby
12. Dallund, hovedgård
13. Rugård, hovedgård
14. Ejlby Lunde, landsby
15. Fremmelev, landsby
16. Tværskov, landsby
17. Uggerslev Mølle, vindmølle
18. Røde Mølle, vandmølle
19. Skovmøllen, vandmølle
20. Klinte Inddæmmede Strand, inddæmninger
21. Fjordmarken, Lammesøs og Ølundgårds inddæmninger, inddæmninger
22. Kronborg, husmandskoloni
23. Glavendrupmonumentet, fortidsminder
24. Beldringe, flyveplads fra besættelsestiden

DER ER 87 FREDEDE FORTIDSMINDER I NORDFYNS KOMMUNE

Se dem her: <http://www.kulturarv.dk/fundogfortidsminder/>

Disse synlige fortidsminder er automatisk fredede

1. Høje, røser.
2. Stengrave, dysser, jættestuer.
3. Skibssætninger.
4. Ubebyggede voldsteder og værfter.
5. Forsvarsanlæg.
6. Ødekirkegårde.
7. Ruiner.
8. Runesten, bautasten.
9. Sten med helleristninger.
10. Kors, milepæle, vildtbanesten og lignende.

Nordfyns Kommune plejer de fortidsminder, kommunen ejer. Kommunen kan indgå aftaler om pleje af fortidsminder på privat grund. Kommunen udarbejder informationstavler på udvalgte fortidsminder.

Gåsestenen. En dysse fra tidlig yngre stenalder. Ca. 5700 år gammel. Ved Emmelev.

inskriftion, der fortæller, at hun lavede mindesmærket over sin mand Alle. Vikingerne genbrugte et sted, der i forvejen rummede flere høje fra bronzealderen. Meget tyder dog på, at Alle aldrig er blevet begravet her. Runestenen har den længste runeinskriftion i Norden på sten.

I 1907 blev der plantet en lund rundt om skibssætningen, og Glavendrupforeningen rejste her i de følgende år mindsten for reformationen, genforeningen, Anden Verdenskrig med mere. I mange år blev der holdt folkelige møder, grundlovsfest og gymnastikopvisning i lunden. I de seneste år har der hvert år i september været afholdt vikingemarked.

Mindesmærker

Mennesker har i gennem tiden valgt at sætte mindesmærker over kendte personer eller begivenheder. Særegent for Nordfyn er mindesmærkerne for de inddæmmede områder (se næste side). Af særligt spektakulære mindesmærker kan nævnes mindestenen for baron Blixen-Finecke, tæt på Dallund, og mindesmærkerne for inddæmningerne af havet ved Bogø og ved Kørup. Mindesten fra den nationalromantiske periode med mindsten for reformationen, landsbyfællesskaber, genforeningen, befrielsen og for lokale personligheder ses flere steder i kommunen. Nogle mindesmærker og mindesten er fredede som fortidsminder.

Mindesmærke for Carl Fredrik Bror Baron Blixen Finicke. Besidder af Dallund. Ved Stensby.

MAN KAN BL.A. SE MINDESMÆRKER HER

Nord for Kørup: støbejernsmonument for inddæmningen af Kørup og Agernæs Strand

Bogø: mindesmærker for inddæmningen af Egense Fjord, informationshus

Egense: mindesten for Egense Fjord inddæmninger

Gerskov: mindesmærke for Gersø-inddæmningen

Stensby-Dallund: mindesten for baron Blixen-Finecke

Elvedgård: mindesten for Vedel-Simonsen

Bogense Station /Nordfyns Museum: mindesten for Peter Trautner

Nislev: mindesten for landsbyen Nislevs nedlæggelse og fremkomst som "landsby" igen.

Bederslev, Bogense, Jersore m.fl.: genforeningssten

Søndersøstenen og Grydestenen ved Hasmark: sagnsten

Landsbyerne

I århundreder levede langt de fleste danskere i landsbyer, og sådan var det også på Nordfyn. Landsbyerne er de ældste bebyggelser, vi har. Selvom bygningerne er skiftet ud og ombygget mange gange, viser de en kontinuitet i bebyggelsen, ligesom de enkelte bygningers struktur, fx viser firlængede gårde tilbage til en byggeskik præget af bygningernes funktion med stuehus, lo, lade og stalde siden 15-1600-tallet.

Original 1 – kort fra 1809 over Ejlby-Lunde. Bemærk zig-zak-skellene. De viser den stensatte grænse for tofterne. Dvs. den private del af landsbyens jord, man måtte bygge på.

Landsbyerne blev helst anlagt, hvor der var jævnt terræn, plads til marker og med god adgang til enge. De ældste landsbyer blev anlagt i 6-700-tallet, og der er stadig spor fra anlæggelsestidspunktet i landsbyernes struktur og omgivende landskab. Et af de spor, der kan ses i landskabet, er ejerlavsdigerne, der snor sig ind og ud i landskabet og markerer landsbyens grænser.

Inde i landsbyen kan gårdene være placeret regelmæssigt langs bygaden som perler på en snor, og med tofter (det areal, gårdens bygninger ligger på) ved landsbygaden. Tofterne kunne være omgivet af stendiger, der skulle forhindre kreaturer i at komme ind i haverne. Der var kun få huse i forhold til gårdene i landsbyerne frem til ca. år 1800, derefter steg befolkningstallet, og der kommer flere huse til håndværkere og landarbejdere. Den firlængede gård var i århundreder næsten enerådende som gårdbyggeri, først i bindingsværk med stråtag, og senere som grundmuret byggeri. I slutningen af 1600-tallet var der ca. 1250 gårde og ca. 400 huse på landet i Nordfyns Kommune. Ca. 1900 var der ca. 1400 gårde og ca. 3000 huse. Efter 1900 kom flere til. Mens gårdtallet var ret konstant, voksede antallet af huse med og uden jord til det otte-dobbelte. Efter Anden Verdenskrig er langt de fleste landbrug blevet nedlagt som følge af strukturudviklingen: færre og større gårde, som er mere specialiserede. Den udvikling sætter sit præg på landsbyerne, hvor særligt gårdenes stald- og ladebygninger bliver overflødige. De skal overgå til nye funktioner. Hvis de ikke er udpegede som bevaringsværdige bygninger, kan de nedrives. De fleste stuehuse bruges stadig som boliger. I landsbyer med særlige bevaringsværdier bør de firlængede gårde bevares i videst muligt omfang. Landsbyerne ligger meget tæt på Nordfyn; 100 i alt spredt ud over kommunen. Fire af landsbyerne er udpeget med særlige bevaringsinteresser i kommuneplanen. De var iblandt de 24 landsbyer, som i 1983 blev udpeget som særligt bevaringsværdige i Fyns Amts Regionplan: Fremmelev, Tværskov, Østrup og Ejlby Lunde. Dette betyder ikke, at

ALLE LANDSBYER ER TILGÆNGELIGE FRA OFFENTLIG VEJ

Landsbytyperne: Fremmelev er en slettelandsby anlagt i jernalderen. Tværskov er en skovlandsby anlagt i middelalderen, Østrup er en adelby (ikke udflyttet), fra vikingetiden eller middelalderen, Ejlby-Lunde er en udflytterbebyggelse fra middelalderen.

de andre 96 landsbyer er uden værdier. I enhver landsby er der levn og elementer, der viser træk af landsbyens historie: Et gadekær, et bystævne, en stump af et stendige, et toftedige. Der er også større strukturer som fx gadeforløb og gårdenes placering. Også fra landsbyerne nyere historie kan der være levn i form af en skole, forsamlingshus, sprøjtehus, frysehus m.m.

Efter udskiftningen fra dyrkningsfællesskabet i slutningen af 1700-tallet flyttede nogle af gårdene ud på deres marker udenfor landsbykerne. Det var en udvikling, der kulminerede i løbet af 1800-tallet. Samtidig skete der omfattende udparcellering af mange mindre ejendomme, som kom til at ligge langs vejene mellem landsbyerne. Fra slutningen af 1800-tallet udviklede nogle landsbyer sig til stationsbyer eller rurale byer. I 1900-tallet kom der ofte nye bebyggelser til i de eksisterende landsbyer. Fx 1960-70'ernes parcelhuskvarterer.

Mere om landsbyerne kan læses i Fyns Amts landsbyregistrering:

https://www.sdu.dk/da/om_sdu/institutter_centre/ih/samlinger/kdc/projekter/landsbyreg

Beskyttede diger

De ældste skel i landskabet er ejerlavsskel, som ofte er naturlige grænser såsom vandløb. Over land er de markeret med diger. De kan være 1000 år gamle eller mere. Disse skel adskiller ejerlavet (fx landsbyer eller hovedgårde med omgivende marker) fra naboejerlavet. Ejerlavsdigerne snor sig i landskabet og følger naturlige forløb, krumninger, bakker og dale. De er formodentlig rejst i middelalderen.

De retlinjede diger, vi ser, er meget yngre. De er opstået som ejendoms- og markskel i forbindelse med landsbyernes udskiftning af dyrkningsfællesskabet omkring år 1800. De fleste diger er således fra 1800-tallet.

Mange steder er digerne beplantet med piletræer. Det er meget karakteristisk landskabstræk for sletteegnene på Nordfyn. Digerne og deres bevoksning er vigtige levesteder og spredningsveje for dyr og planter.

Diger er beskyttet af Museumslovens § 29 a, stk. 2. De administreres af Slots- og Kulturstyrelsen og Odense Bys Museer fører tilsyn. Dispensationer skal søges i Nordfyns Kommune.

Kirker

Med kristendommens indførelse omkring år 1000 blev der bygget mange kirker, først trækirker, siden, i løbet af 1100-1200-tallet, kampe- eller murstenskirker. Landsbykirkerne rummer store kulturhistoriske værdier, da byg-

DIGER

Stendiger er anlagt, hvor der er mange sten. Der findes forskellige typer. Fx kompakte stendiger eller stenumre med jord imellem. Jorddiger består af en eller to grøfter og en høj jordvold. Ofte med tjørn eller anden beplantning på. Skovdiger er stejle på ydersiden, så dyrene ikke kan komme ind i skoven. De er skrå på indersiden, så dyr kan komme ud af skoven. På sletten er der færre diger end i skovbygden. Markerne var større, men digerne er til gengæld længere.

Se de beskyttede diger her:

<https://drift.kortinfo.net/Map.aspx?Site=Nordfyns&Page=Borger&ShowOverview=0>

Se under bygge- og beskyttelseslinjer.

Kort over beskyttede diger ved Grindløse og Nørre Højrup. Begge landsbyer var stjerneudskiftede.

ningerne er de ældste i landet. Kalkmalerier, flot udskårne altertavler og middelalderlige døbefonte med mere føjer værdi til bygningerne.

Efter reformationen i 1536 fik præsterne lov at gifte sig. Det medførte, at der blev oprettet en særlig gård i landsbyen, præstegården, til ham og hans familie. Ofte udgør kirke og præstegård fine samlede kulturmiljøer. Mange præstegårde er i de seneste årtier blevet nedlagt som boliger for præsten og solgt til private. Andre er revet ned, især avlslængerne. Kirkegårdene er også under forandring. Familierne bor ikke længere i landsbyen hele deres liv, og de store familiegravsteder, hvor slægt efter slægt blev begravet, forsvinder. Tidligere kunne en vandring på kirkegården fortælle en hel egn og befolknings historie. Nu fjernes gravsten og gravsteder hurtigt, og kun enkelte gravminder bevares. Der er foretaget udpegningsaf

Søndersø Kirke. En af de 21 romanske kirker i Nordfyns Kommune. De fremhævede kvadrestens-bånd gør den til noget særligt, men de findes på mange kirker, blot ikke fremhævet.

KIRKERNE

- Kirkerne i Nordfyns Kommune er gamle. 21 er romanske, fra tiden før 1200. Tre er gotiske, fra efter 1200 frem til 1400. Alle er ombygget flere gange. Der er tre nye kirker fra årtierne omkring 1900.
- Menighedsrådene varetager bevaringsinteresserne vedr. kirkerne i samarbejde med Nationalmuseet.
- Registrerede gravminder: oplysninger findes i provstierne
- Vejkirker, adgang: Østrup - kun okt.-april, Melby - hele året, Ejlbj - hele året, Særslev - hele året
- Nedlagte kirker: Kørup og Agernæs Kirker. Ølund Kapel.

bevaringsværdige gravminder. Desværre har nogle kirker været udsat for hærværk eller tyveri, hvorfor mange er lukkede. Nøgler kan ofte lånes hos graveren eller sognepræsten. Vejkirker er altid åbne i dagtimerne. Der er 26 landsbykirker i Bogense Provsti, nogle ligger omgivet af bebyggelse, andre frit i landskabet. Lovgivning sikrer, at kirkerne i det åbne land holdes fri af skæmmende bebyggelse.

Bogense, en købstad

Bogense er den eneste købstad i Nordfyns Kommune. Den fik sine privilegier som købstad i 1288. Kirken er indviet til søfarenes skytshelgen St. Nicolaj. Bogenses bomærke var i århundreder et skib. Byen havde tætte handelsmæssige forbindelser med de østjyske byer. Bønderne fra det oplandet handlede i og med byen. Der opstod tidligt store købmandsgårde. Byens marker og enge gav borgerne gode muligheder for at slå hø og græsse deres kreaturer, og landbrug var en vigtig levevej for byens borgere. Efter Svenskekrigene 1657-60 lå flere af byens gårde og

FREDEDE BYGNINGER

Adelgade 44 (med hvælvet middelalderkælder), Adelgade 54 (forhus fra 1700-tallet), Sankt Annagade 4 (Det Gamle Rådhus fra 1846), Østergade 2 (forhuset fra renæssancen) og Østergade 19 (købmandsgård fra 1600-tallet og senere).

Der findes en lokalplan, som rummer vigtige bevaringsbestemmelser for middelalderbyen.

Rådhus. Det var også vigtigt at borgerne havde et sted hvorfra byen blev styret. Derfor er rådhusene også særegne for købstæder. På landet havde man jo tingene.

Købmandsgård. Det særlige ved købstæder var handel. Det foregik fra torve og købmandsgårde. Mange torve er bevaret. Desværre kun få købmandsgårde.

huse øde, og det var først ind i 1800-tallet, at befolkningstallet igen gik op. Byen havde ingen havn. Først i 1827 tog borgerne sagen i egen hånd og anlagde en molehavn, der senere er udvidet flere gange. I 1882 kom der privat jernbane, der forbandt byen med oplandet og Odense. I 1911 kom en bane til Brenderup med forbindelse til Middelfart. Selvom der omkring år 1900 kom flere virksomheder til byen: kalkbrænderi, bryggeri, jernstøberi, garveri, slagteri m.m. blev Bogense aldrig nogen større industriby. Købstadens stagnation ca. 1660 -1850 medførte, at den bevarede den oprindelige bebyggelsesplan og mange gamle huse og gårde. Torvet foran kirken, som er indrammet af små huse regnes for et af de fineste købstadsmiljøer i landet. Bybækken er stadig et åbent stensat vandløb, der løber gennem byen. Små smøger mellem husene, kaldet *vandgange* fører ned til bækken. Langs indfaldsvejen fra Odense findes en lav og tidstypisk forstadsbebyggelse. Bogense frembyder både i gadenet og i bebyggelsesstruktur et billede af en provinsby i 1800-tallet. Der er fem fredede bygninger og mange bevaringsværdige bygninger. Bogense er i dag serviceby for et stort opland. Turismen er af stor betydning for byen.

Møller drevet af vand og vind

Den tidligste kontrollerbare energi kom fra husdyr for 6000 år siden. Dernæst kom primitive vandmøller i vikingetiden for ca. 1200 år siden. De første vandmøller med lodret vandhjul blev anlagt i middelalderen. De havde underfaldshjul. Senere blev der bygget dæmninger og man opnåede større fald, og større møllehjul til *overfald* blev anvendt. I 1682 var mindst 18 vandmøller i Nordfyns Kommune. Det var relativt få. Der manglede nemlig egnede vandløb. Særligt på Sletten.

FREDEDE VANDMØLLER

Over Mølle, Røde Mølle, Tværskov Mølle

FREDEDE VINDMØLLER

Store Stegø Pumpemølle, Vindmøllen fra Maderup er på Museum i Den Fynske Landsby

Holme Møllegård. En tidligere mindre hovedgård med bevaret vandmølle.

Hovedgårdene ejede møllerne som fæstegårde. Møllernes primære funktion var at male mel, og møllere, der var tildelt privilegium hertil, blev ofte velhavende folk. Nogle udviklede sig til savmøller. Med indførelsen af turbiner i 1900-tallet forsvandt vandhjulene og med senere elmotorer ophørte vandmøllernes samfundsmæssige betydning.

I vandløbsfattige og vindrige egne blev vindkraften udnyttet, først, fra 1200-tallet, med stubmøller (hvor hele bygningen kan drejes), senere, fra slutningen af 1600-tallet, med hollandske møller, hvor kun hatten kan drejes. Vindmøllerne blev brugt til kornmaling og som pumpemøller i inddæmmede områder. Der blev bygget mange vindmøller i 1800-tallet, fordi kornproduktionen øgedes meget. I begyndelsen af 1900-tallet var der ca. 20 vindmøller i kommunen. Der er bevaret færre end ti i Nordfyns Kommune.

Hovedgårde

Hovedgårdene, (også kendt som herregårde), var i århundreder skattefri ejendomme med mere end 200 tønder hartkorn (ca. 30 fæstegårde). I 18-1900-tallet gik den statistiske grænse ved gårde større end 20 tønder hartkorn

(gårde med én til 12 tønder var bøndergårde, 12 – 20 var proprietærgårde).

Der er 17 ud af 123 fynske hovedgårde i Nordfyns Kommune. De fleste går tilbage til middelalderen, hvor de fungerede som godshovedsæder, boliger for adelsmænd og tilflugtsborge i ufredstider. Rugård fra 1300-tallet var med en placering ved den vigtige vej mellem Odense og Middelfart en kongelig borg. Harritslevgård fra 1100-tallet var kongens største ejendom på Fyn.

HOVEDGÅRDE

Gyldensteen, Sandagergård, Uggerslevgård, Harritslevgård, Oregård, Jerstrup, Hofmangave, Ørritslevgård, Østrupgård (Østruplund), Nislevgård, Dallund, Elvedgård, Rugård, Margård, Egebjerggård, Kørup og Langesø.

Sandagergård øst for Bogense ligger smukt med fine avlsbygninger. Ikke langt derfra ligger kirken. Den sidste rest af landsbyen som hovedgården 'spiste'.

I 1800-tallet ophørte bøndernes hoveri på hovedgårdsmarkerne. Derfor blev man nødt til bygge avlbygninger tæt på markerne, ofte et stykke fra hovedgården. Så sparede man transport. Her er det Gyldensteens lade set fra øst.

I århundreder var hovedgårdene bolig for adelige familier og centrum i en økonomi, der bestod af udbytte fra hovedgårdens egen drift og afgifter (fx landgilde) fra det tilhørende fæstegods. Man dominerede fæstegodset stærkt, bl.a. ved at gøre alle gårdene i et område lige store (egalisere dem).

Fæstegodsets overgang til selveje på Nordfyn skete fortrinsvis i begyndelsen af 1800-tallet, lidt tidligere end på det øvrige Fyn, men noget dog så sent som ind i 1930'erne.

Hovedgårdenes centre og bygninger er etableret ved investeringer gennem mange hundrede år. De rummer levn fra hele perioden. Hovedbygninger repræsenterer forskellige udviklingshistorier og stilarter. De er ofte bygningsfredet. På Dallund, Kørup, Harritslevgård og Gyldensteen finder vi prægtige renæssancebygninger, på Egebjerggård, Hofmangsgave og Ørritslevgård klassicismens lette elegance. Hovedbygninger i historicistisk stil finder vi på Østrupgård og Rugård. Desværre er de fleste ældre avlsgårdsanlæg forsvundet enten ved brand eller nedrivning. Men de kan

stadig opleves ved Sandagergård og Hofmangsgave. Nyere avlsgårde ses ved Kørup, Dallund og Østrupgård.

Landskabet omkring hovedgårdene har deres eget særpræg. Her er der normalt kun lidt bebyggelse, og markerne er store. På grund af mangel på sten på Nordfyn, ser vi ikke mange stengærder; her er det jorddiger og levende hegn, der er dominerende. Naturområderne, skove, enge, søer, moser og plantager på Nordfyn er fortrinsvis ejet af godserne.

Nogle hovedgårde samlede særlig meget jordegods, og blev len (grevskaber, baronier og stamhuse). De nød særlige rettigheder. Fx Grevskabet Gyldensteen, Grevskabet Roepstorff (Kørup, Egebjerggård (Einsidelsborg), Baroniet Langesø (s.m. Holstenshus) og Stamhuset Hofmangsgave. I 1900-tallet blev lenene gjort til private ejendomme, ved at afgive jord og værdier til staten. Jorden blev udstykket til husmandsbrug. Disse brug præger en del hovedgårdslandskaber. Se næste side under husmandskolonierne.

Husmandskolonierne

I løbet af 1800-tallet steg befolkningstallet på landet markant, og der var ikke gårde/landbrug nok til alle, så ofte blev befolkningsoverskuddet trængt ned i fattigdom. Som tyende, landarbejdere eller håndværkere.

I forbindelse med jordfordelingen ved landboreformerne blev husmændene ofte efterladt uden jord, og først fra 1899 ff. lykkedes det skiftende regeringer at skaffe jord til de, der måtte ernære sig som daglejere. Ingen på landet ønskede frivilligt at afgive jord, og først i begyndelsen af 1900-tallet, efter flere lovtiltag, kom der gang i at anlægge husmandsbrug med offentlig støtte. Jorden kom dels fra en reform af landets præstegårdsjord, der blev udstykket, dels, efter 1919, gennem den såkaldte lensafløsningsreform, hvor der fra de bundne besiddelser, majoraterne (lenene) (se ovenfor om hovedgårde) skulle afgives jord til husmandsbrug. På Nordfyn var der en del majorater, bl.a. grevskabet Roepstorff og grevskabet Gyldensteen som afgav jord. Hovedgården Nislevgård, som var under stamhuset Ravnholdt blev totalt udstykket. På de nordfynske hovedgårdes jorder blev anlagt mindst 145 husmandsbrug.

De fleste nye brug blev opført 1925-30. Ved Kørup kan ses nogen af de seneste statshusmandsbrug i landet. De blev oprettet 1954-55.

Husmandskolonierne er meget synlige i landskabet, og ses tydeligt i kolonien Kronborg, ved Ore, Uggerslev, Kørup og Nislev. Landsbyen Nislev var blevet nedlagt omkring 1600, og jorden lagt under Nislevgård, nu opstod Nislev igen i form af husmandssteder. Brugene, der bestod af et stuehus og en lille staldbygning, var for de flestes vedkommende bygget i *Bedre Byggeskik* i en velproportioneret og nøgtern arkitektur (se afsnit om byggeskik side 24).

Strukturudviklingen har betydet meget for husmandskolonierne. Jorden er ofte solgt fra og koncentreret på færre ejendomme. Derfor er husmandsstederne i dag i stort omfang beboet af deltidslandbrugere, og borgere der gerne vil have plads til heste eller andre husdyr.

HUSMANDSKOLONIER

Nislevgård (stamhuset Ravnholdt) 54 brug, Ore og Uggerslev (grevskabet Gyldensteen) 66 brug, Kronborg (stamhuset Dallund) 17 brug, Kørup- Einsidelsborg (grevskabet Roepstorff) 32 brug, Langesø (baroniet Holstenshus) 4 brug.

Husmandsbrug blev etableret med statsstøtte mellem 1899 og 1954. Ved Kørup er tre generationer til stede. Fra 1920'erne, fra 1940'erne og fra midten af 1950'erne. Disse tre er bygget i 1941.

Inddæmninger skete mellem 1756 og 1946. Flest i 1800-tallet. Rester af den sydlige landvandskanal til Fjordmarken. Ved Bogø Huse.

Inddæmmede områder

Det nordfynske landskab er præget af mange inddæmninger. Disse landindvindinger skete egentlig for at skaffe eng, men teknologien muliggjorde med tiden så effektiv afvanding, at jorden kunne dyrkes. Initiativtagere og teknikker ændrede sig over tid. De tidlige inddæmninger skete på initiativ af godsejere, der ønskede at udvide deres græsningsarealer. Det var ved Hofmangave og Egebjerggård i slutningen af 1700-tallet. Senere, som det var tilfældet i Klinte (1924), kom initiativet fra landmænd i området. Den seneste var ved Lumby Strand i 1940'erne. Inddæmninger blev løbende ændret og forbedret.

De tidligste inddæmninger skete ved, at man gravede en landvandskanal rundt om en fjordarm eller vig med lavtstående vand. Herved blev området afskåret fra tilløbende vand fra omgivelserne. Derefter byggede man en dæmning, som holdt havvandet ude. Fordampning havde stor betydning.

Dæmningen blev bygget af pæle, sten og ler. Vandet blev ledt væk i kanaler og lukket ud gennem en sluse, der åbnede ved lavvande og lukkede ved højvande. At bygge dæmninger var yderst arbejdsomt, taget i betragtning af, at det skete ved hjælp af trillebør, skovl og spade. I løbet af

INDDÆMNING

Historien om inddæmningerne er fortalt ved informationspunkter både på Bogø (om Fjordmarken) og ved Gyldensteen Strand. Pumpemøller: Agernæs Strand (her ses den gamle kystlinje tydeligt), Bogø, Langø (offentlig adgang, info og fugletårn), og Store Stegø Mindesmærker for inddæmning: Bogø, Fjordmarken - Egense, Kørup, Gerskov, Klinte Strand, Gyldensteens Strand

Læs mere om landskabsforvaltning her:
<http://www.dettabeland.dk/FYN.htm>

1800-tallet tog man efter hollandsk mønster vindkraften i brug til at drive pumpemøller, der ved hjælp af en Arkimedes-snegl kunne lede vandet væk, hvorved dybereliggende områder kunne tørlægges. Med elektricitetens udbredelse i 1900-tallets første halvdel blev det muligt at etablere elektriske pumper. Senest meget store pumpestationer som ved Fjordmarken, Lumby Strand og Gyldensteen. Inddæmningerne var præstationer, man var stolte af. Derfor rejstes der flere steder mindsten for indsatsen.

Veflinge Stationsby ca. 1956. Stationen i forgrunden. Fra Danmark set fra luften. Det Kongelige Bibliotek.

Rosendal ca. 1950 med et blik ud på flyene. Fra Danmark set fra luften. Det Kongelige Bibliotek.

BEVAREDE STATIONER

Bogense, Skamby, Uggerslev, Veflinge, Guldbjerg, Jullerup, Lunde, Kappendrup, Beldringe, Langesø, Morud, Farstrup, Gamby, Nymark, Harndrup, Mejlskov

HER KAN MAN SE GAMLE JERNBANETRACÉER

Otterup mellem Nislevvej og Åkandevej., Uggerslev – Svinget, mellem Beldringe og Lunde.

Stationsbyer

I 1882 åbnede Nordfynske Jernbane en togforbindelse mellem Odense og Bogense. I 1911 kom der yderligere en forbindelse mellem Bogense og Brenderup med videre forbindelse til Middelfart.

Ved banen kunne der opstå *stationsbyer*. Stationerne kunne enten omdanne en eksisterende landsby til stationsby eller, som det ofte var tilfældet, danne basis for en ny bebyggelse. Det var fx tilfældet i Otterup, Veflinge, Uggerslev, samt ved Gamby, Hølse og Skamby Station. Ved Jullerup, Kappendrup, Lunde, Kassemosse, Mejlskov og Guldbjerg stationer kom der ingen egentlig bydannelse. Tæt på stationerne kom ofte en gæstgivergård, en købmandsgård og pakhuse til banen. I 1966 kørte de sidste tog. Desværre er de fleste miljøer omkring stationerne ændret væsentligt, og der er ikke bevaret skinner nogen steder. Otterup har bevaret en del huse i "stationsbystil", en- og to-etageshuse i røde mursten.

I Otterup og ved Skamby Station kan man få et indtryk af hvordan stationsbymiljøet har været. Den velbevarede station i Bogense rummer Nordfyns Museum.

BELDRINGE

Beldringe Flyveplads var en af fire tyske flyvepladser fra besættelsestiden. De andre er: Karup, Skrydstrup og Tirstrup.

Beldringe Flyveplads

Beldringe Flyveplads blev anlagt i 1944 som en del af den tyske besættelsesmagts forsvær. Tyskerne havde valgt et område med fladt terræn, men desværre også et område beboet af 150 familier, og det blev især landsbyerne Allesø (nu i Odense Kommune) og Beldringe, der blev ramt af de store forandringer. Efter krigen blev flyvepladsen overtaget af englænderne, senere den danske stat, og blev flygtningelejr, for så, i 1957, at blive en privatejet flyveplads (Mærsk) med daglige afgang til København og Ålborg. Efter åbning af den faste forbindelse over Storebælt i 1997-98 blev flyvninger til København overflødige. Flyvepladsen ejes i dag af Odense – og Nordfyns Kommuner. Den benyttes primært til privat flyvning, enkelte charterflyvninger og til droneflyvning. Flyvepladsen er ombygget mange gange, men der kan stadig ses vigtige elementer fra den oprindelige: fire bunkers, rullebaner og hegn. I gården Rosendal, der var en af de få gårde i Beldringe, der overlevede anlæggelsen af flyvepladsen, holdt de tyske officerer til. I dag findes Besættelsesmuseum Fyn i den. Flyvepladsen bærer i dag navnet HCA Airport.

Byggeskik på Nordfyn

BYHUSE

Byhuse er oftest huse i købstæder, men de kan også findes "på landet" i rurale byer, flækker og stationsbyer. De dækker gerne hele bredden af matriklen ud mod hovedgaden og er normalt sammenbyggede med nabohusene. I fx Otterup og Sønder sø ser man dog også huse, der ikke er sammenbyggede. Man kan gå ind via en port til gården bagved eller gennem en dør i facaden.

Byhusene har én til fire etager. Man ser ofte, at huse i én etage senere er blevet forhøjet med endnu én og eller evt. har fået kviste i forbindelse med udnyttelse af loftet. Nogle byer er vokset med ca. én etage pr. århundrede fra 1700-årene og frem. I 1700-tallet var de en-to etager, i 1800-tallet én-tre etager, og i 1900-tallet to-fire etager. Det afhænger selvfølgelig af byens størrelse og bygningsbehov.

Med mindre byen har været brændt, stammer husene fra

mange forskellige tider, og afspejler skiftende tiders moder og materialer. Dog er byer nogle gange, særligt i 1900-tallet, blevet udvidet og bebygget i større områder og kvarterer, hvor husene normalt er fra nogenlunde samme tid og rummer samme stilart og skala. Man finder også ofte, at en bebyggelse langs en gade er blevet til ved, at grundene nærmest centrum bebygges først og at huse længere væk afspejler en efterfølgende udvikling. I så fald vil man se en *horisontal stratigrafi*: dvs. "ældst tæt på centrum" – "yngst længst fra centrum". Sådanne gader afspejler også udviklingen i byggeskikken. Da købstæderne er meget gamle, Bogense er fra omkring 1200, vil man i centrum finde de gamle huse bevaret iblandet nyere. De ældste huse i Bogense er fra 1600-tallet. Nyanlagte kvarterer udenfor centrum rummer næppe gamle huse. Rurale byer som Sønder sø, Skamby og Otterup rummer ikke byhuse fra før ca. 1880, da udviklingen væk fra landsby først startede på det tidspunkt.

Byhuse. En – og to etager, ornamentalt bindingsværk, frontspids og svejtsrudhæng. Alle fra 2. halvdel af 1800-tallet.

Bindingsværkshus fra renæssancen. Den store mængde træ, bl.a. skråbåndene peger på 1500-tallets byggeskik.

BINDINGSVÆRKSHUSE I BYERNE

Renæssancehuset ca. 1550- ca. 1660

- De fleste renæssance-byhuse er opført i bindingsværk. De er normalt kendetegnede ved, at der er brugt egetræ med store dimensioner. Hvis der er flere stokværk (etager) er overtagen gerne udkraget (1. sal. er større end og rager ud over stueetagen) og tavlene udfyldt med ekstra (pynte)træ såsom skråbånd eller rosetter.

1700-tallet

- 1700-tallets huse finder vi både i bindingsværk og grundmur. Træet i facadernes bindingsværk er af mindre dimensioner end i 1600-tallet, udkragninger, rosetter og ornamenten ses normalt ikke. Egetræ dominerer. Én-etages huse fra 16-1700-tallet har gennemstukne bindbjælker med vinkelrette ender. Bjælkeenderne er tit skåret af og byggeskikken vanskelig erkendelig.

1800-tallet

- Bindingsværket præges af retlinet (savet) træ i tyndere dimensioner. Til tider sidder stolper eller dokker tættere. Der er flere funktionelle skråbånd ved og i gavlene samt i facaderne. Andre billigere/tilgængelige træsorter end eg anvendtes mere end tidligere. Fx gran og

fyr. Udkragning eksisterer ikke længere. I baggårdene bruges ikke så meget og ikke specielt fint træ.

1900-tallet

- I de første årtier i 1900-tallet fik bindingsværksornamenter på bygningsdele som gavle og kviste en plads på enkelte historicistiske villaer i de fleste byer. Også i Bogense. Ofte var træet malet op i fx grønne farver. Baggårdsbygninger kunne bygges i bindingsværk med anvendelse af lidt - og ringe træ.

Desuden: det er ikke ualmindeligt, at bindingsværksbygninger er pudsede over og træværket skjult, for at give et grundmuret og dermed mere velhavende udtryk.

GRUNDMURET BYGGERI

Middelalder

- Adelgade 44 er bygget over en hvælvet, middelalderlig kælder. Der udover er kun kirkerne så gamle.

Renæssance

- Grundmuret byggeri fra renæssancen begrænser sig normalt til købstæder, hovedgårde og kirker. Der er bygget af store mursten, og de kan have sandstens-

Barok. Grundmur 1722. Bemærk rammerne om vinduerne. De giver relief.

udsmykninger og svungne gavle. Hovedbygningerne til Gyldensteen, Kørup og Harritslevgård er fra renæssancen.

Barok og rokoko

- Fra 1660-erne og frem i 1770-tallet. Barok er karakteriseret af store facadefremspring og store ornamenter (fx trekantede, flade eller buede ornamenter over vinduer), som giver markante skyggevirkinger.

Frontspidser og lodrette fremspring anvendtes symmetrisk. Normalt er husene pudsede. Otterup Hospital, Bakkevej 2B, fra 1722 skal nævnes som et eksempel fra Nordfyn.

- Rokoko hører hjemme 1700-tallet. Mest i interiører. Stilen bruger organisk formede ornamenter. Buer og planteranker. Ordet kommer af *rocaille*, som betyder musling. Facaderne skal helst være symmetriske. Normalt er husene pudsede.

Senklassicistisk offentlig bygning fra 1921. Fire skorstene er væk. Der er sat nye tagvinduer i.

Typisk historicistisk skole fra ca. 1910. Mange stilarter sammen.

Klassicisme

- 1770'erne til 1900-tallet. Bygninger med inspiration fra klassisk oldtid. Søjler, søjlelignende fremspring og frontspidser anvendtes som ornament. Klassicismen blev udviklet i 1700-tallet. Stilen gentænkes i 1800 som *senklassicisme* og i 1900-tallet som *nyklassicisme*. Den blev ofte brugt i monumentale -eller offentlige bygninger og hovedgårdenes hovedbygninger, men der er også mange klassicistiske træk i villaer.

Historicisme

- 18-1900-tallet. Stilen var romantiserende og stjal med arme og ben fra ældre stilarter: romansk, gotisk, klassicistisk, bindingsværk mm. og blandede dem. Til historicismen hører også svejtserstilen, som anvendtes fra slutning af 1800-tallet til primo 1900-tallet. Huse i den stil havde skifertage, store udhæng, forlængede bjælker og udskårne træornamenter ved gavlene. Den var meget anvendt såvel til villaer som til stuehuse på gårdene. Omfatter også "stationsbystil".

VILLAER, PARCELHUSE, TYPEHUSE OG RÆKKEHUSE

- Byerne voksede ikke meget før vandring fra land til by og industrialisering tog fart i slutningen af 1800-tallet. Da det skete, voksede byen med nye kvarterer rundt om centrum og langs udfaldsveje. Det kunne være i

form af karrébyggeri, mindre byhuse langs gaden eller, hvis der var lidt bedre økonomi, villaer. Karreerne hører de store industribyer til. Mindre byer fik byhuse, enkelte etagebygninger til lejere og villaer.

- De ældste villaer stammer fra slutningen af 1800-tallet. Villabyggeriet tog først fart i 1900-tallet. I anden halvdel af 1900-tallet kan man underopdele villaerne yderligere, da parcelhuse, herunder typehuse, kom til. Fælles for villaer er, at man kan gå rundt om dem. Æbeløkvarteret i Bogense er et godt eksempel på villakvarteret.

Prunkløse, funktionelle rækkehuse fra 1949.

Finere murmestervilla fra 1927.

Murmesterhuse

- Villaer fra 1920-30'erne, husmandssteder, stuehuse, ofte inspireret af stilarten *Bedre Byggeskik*. Fra begyndelsen af 1900-tallet udvikledes villaen/husmandsstedet i funktionalistisk retning, idet lys, luft, og større loftshøjder mv. fik stor betydning. Vinduerne kunne have tre fag. Husene blev normalt bygget i røde sten, 1½ etage, med halvvalmet tag. Gule sten var billigere. Typen kan rumme mange nyklassicistiske træk. Husmandsstedet kunne være i én etage, med stald bygget i vinkel med stuehuset. Det var i blank mur eller hvidpudset.

Funktionalisme

- I 1920-40 fik nye materialer stor betydning for villaerne. Ikke mindst jernbeton, som kunne formes som dragere der erstattede fx stik over vinduerne. Dette gjorde det muligt at flytte vinduerne ud til husenes hjørner. Dannebrogsvinduer og sprossevinduer blev erstattet af hele, ubrudte ruder. Ved anvendelse af beton kunne tagene gøres flade. Husene blev bygget i én til fire etager. De fleste var kvadratiske. De er tit

pudsede. Der kan være overdækkede altaner. En lignende bygningstype er bungalowen, som kun er i en – halvanden etage og har lav taghældning.

Parcelhuse

- Fra 1950'erne trådte parcelhuset ind i bybilledet. Det var en villa i et nybyggerområde. I 1950'erne fik husene en – 1½ etage, ret stejlt tag og ofte synlige spærender i tagudhængen. Det findes i mange former.
- Fra ca. 1960 blev mange parcelhuse bygget som typehuse. Det er huse som i høj grad kunne præfabrikeres på fabrik og samles på grunden. Håndværket blev minimeret. Typehusene anvendte nye materialer såsom gasbeton til indre og nogle gange ydre vægge. Man erstattede murede vægge med lettere typer. Termoruder i store tophængte vinduer blev normen. Asbestplader af forskellig art vandt frem. Fx som eternit til tagbeklædning. Lofterne blev ikke udnyttet, og man kunne derfor bruge nye spærtyper og lavere taghældning. Disse huse kunne opføres i "kolonier", dvs. hele gader eller kvarterer, men også individuelt.

Aldersdomshjem fra 1956. Ændrede altaner. Byggeskikken er nærmest en sen funkis, som hører hjemme i 1940'erne.

LANDBYGNINGER

Der er to forhold som grundlæggende har bestemt og stadig bestemmer et landbyggeris omfang og udseende: bygningsbehovet og byggematerialerne.

- I landbruget drejer behovet sig hovedsagelig om boligbehov samt stald og oplagingsbehov (lo og lade).
- Med hensyn til byggematerialerne betyder det meget, hvornår man er i tid: er man i 17-, 1800-tallet eller er man 1900-tallet. Desuden betyder det noget, hvor meget man kan investere.

Bygningsbehov og planløsning

I det meste af Danmark medførte bygningsbehovet frem til efter Anden Verdenskrig, at gårdene som udgangspunkt fik fire længer, som af praktiske årsager blev placeret rundt om en gårdsplads. Stuehus, lade(r), stald(e) og vognport/maskinrum/værksteder. Denne form passede til et familiebrug med tjenestefolk. Normalt ca. ti personer. Men der var store variationer. Store og små gårde var forskellige, og behovet for mindre udhuse og tilbygninger spillede ind.

Havde man mindre, eller slet intet, jordtilliggende, blev gårdene små eller der var snarere tale om husmandsbrug. Måske bare huse.

Væg muret af tørrede lersten. Disse billige sten blev brugt til indre vægge og tavler i bindingsværksbygninger indtil 1900-tallet.

Bindingsværksgård med stråtag. Træet ikke specielt kraftigt. Mange ekstra dokker (lodrette stokke). Savet træ. Meget regelmæssig. Ca. 1850.

En husmand med lidt jord kunne have en eller to længer ved siden af stuehuset. Han havde måske en ko og eller en hest og et svin eller to. Men både stuehus, stalde og lader var mindre. De var beboet af en-ti personer afhængigt af alder og børneflokkene. Hvis man havde én avlslænge, blev den placeret i vinkel med stuehuset. Var der to, blev det i vinkel med en længe i hver ende af stuehuset, så der formedes et trelænget sted med et rum foran. Dette trelængede sted med gårdsplads ud mod vejen er særligt almindeligt på Fyn. Det findes/fandtes også almindeligt på Nordfyn. Hvis man var håndværker eller deltidshåndværker fx hjulmager, bødker, træskomager, var der et værksted i stuehuset eller en af avlslængerne. Beboelseshuse uden jordtilliggende hørte også til landbosamfundet. De var hjem for landarbejdere som virkede på gårde og godser. Disse huse var små, men adskilte sig ikke grundlæggende fra

de øvrige landbygninger. Husmandssteder med og uden jord blev særligt almindelige i 18- og 1900-tallet pga. befolkningsoverskud, strukturændringer og politiske tiltag i landbrugssamfundet.

BYGGESKIK

Bindingsværk

Indtil 1850-1900 blev landbrugsbygninger almindeligvis opført i bindingsværk. Dvs. af træ, ler og tagrør/langhalm. Natursten blev brugt til syld og sokler. Kun sjældent til hele bygninger. Lokale produkter blev anvendt. Træ kunne dog være importeret. Bindingsværksbygningernes skelet blev bygget af tømrere. Bønderne og murere fyldte mellemrummene, *tavlene*, ud med lerklining. Tækkemænd lagde

Lade/stald med læssekvist. Uregelmæssig. Udbygget flere gange. Meget og kraftigt træ. Hovedgårdsbygning. 1700-tallet.

stråtag på. Det fynske (og dermed nordfynske) stråtag var med halvvalmede gavle. På Nordfyn blev taget syet på lægterne. En smed blev inddraget, hvis der var behov for beslag af jern i bygningen. Snedkeren lavede døre og vinduer. Bindingsværksbygningerne var lange og smalle på grund af begrænsninger i bjælkernes størrelse. Byggeskikken var "vestdansk", idet man havde (mindst) to ildsteder. Et til bageovn og et til køkken. Der var (mindst) to skorstene på stuehuset. På Sjælland (østdansk) var der kun ét fælles ildsted og dermed én skorsten.

- Indenfor bindingsværk skelner man mellem flere typer, som alle findes i Nordfyns Kommune:

- Sulekonstruktioner (huse med tagbærende stolper midt i huset), blev anvendt på Fyn fra 1200-tallet til midt i 1800-tallet. Sulebygninger var (vistnok) mest almindelige på Syd- og Vestfyn, men der kendes et par håndfulde fra Nordfyn.
- Styrtrumshuse, hvor de tværgående bjælker (bindbjælker) var hugget gennem vægstolperne, så huset blev stærkt men med lave rum. De blev anvendt almindeligt frem til ca. 1850.
- Bindingsværk med overliggende bindbjælke (lagt op på murens overside), så rummene bliver højere. Denne form anvendtes meget almindeligt i 18- og 1900-tallet. Dette hus er stærkere end styrtrumshuset. I Nordfyns Kommunes vestlige del ses huse med ekstra løsholter og med en smal række tætsiddende dokker under tagremmen.

Kampestensmuret stald med halvvalmet tag af cementsten. Ca. 1900.

Grundmur

Fra midten af 1800-tallet gik man over til murstensbyggeri. Bønderne var blevet rigere og kunne købe mursten fra små nystartede, ofte lokale, teglværker.

- De ældste murstensbygninger var lange og smalle. De havde samme facon som bindingsværksbygningerne.
- Mod slutningen af 1800-tallet begyndte stuehuse at overtage byggeskik fra byernes huse og villaer. Man kunne få en kvist på eller en ekstra etage. Der kom udsmykninger af træ (Svejtserstil) og skifertag.
- På Nordfyn optræder flere lokale stilarter, med særlige buer, stik og ornamentter. De skyldes innovative muremestre.
- Man brugte *agerumslader* med porte i begge gavle, så man kunne køre en vogn igennem bygningen i længderetningen.

Agerumslader. Hovedgårdsbygninger. 1915. Muligvis er bindingsværket ældre.

- På samme tidspunkt vandt brugen af cement frem ved sålbænke, sokler og tagsten.
- Det er ikke ualmindeligt at finde bindingsværks-stuehuse, hvor fx gavlen eller facaden er skiftet ud med grundmur. Det ses bl.a. i Fremmelev.

Som tiden gik, blev alle nye længer af mursten. Efter ca. 1910 var det slut med nyt bindingsværk. Man fastholdt den firlængede struktur ved den almindelige gård. I 1910'erne og 20'erne, blev det populært at anvende *Bedre Byggeskik*, som velmenende arkitekter havde udtænkt. Man kunne låne tegningerne og tilpasse dem. Da blev proportio-

nerne mere harmoniske og vinduerne større, så rummene blev lysere.

Bøndernes rigdom varede ved til begyndelsen af 1930'erne, hvor en krise og siden Anden Verdenskrig satte ind og dæmpede byggeaktiviteter og - investeringer. Da krisen/krigen var ovre, havde den firlængede gård udspillet sin rolle. Særlig efter krigen satte specialisering i landbruget ind og påvirkede landbrugene. Både i stalde og på marker. Store dyrebesætninger stillede nye krav til staldenes udformning, og plante-monokulturer dyrket med store maskiner stillede nye krav til lagring og maskinplads.

Mindre stuehus i villastil/svejtserstil/historicisme. Lige før 1900.

Husmandssted fra 1920'erne i Bedre Byggeskik. Noget ombygget.

Om kulturmiljøer

En kommune er forpligtet på at arbejde med kulturhistoriske bevaringsværdier og kulturmiljøer. Nogle bevaringsværdier, fx fredede fortidsminder og fredede bygninger, er et statsligt ansvar, hvorimod kulturmiljøer og bevaringsværdige bygninger er kommunens ansvar. En udpegning af kulturmiljøer sikrer, at der tages højde for de væsentlige fortællinger og fortidslevn i kommunen i den fremtidige planlægning.

Et kulturmiljø er defineret som et afgrænset område, som ved sin fremtræden afspejler væsentlige træk af den samfundsmæssige udvikling. Hvert kulturmiljø fortæller altså en del af den nordfynske historie via de bygninger, brugs- og landskabstræk, som kulturmiljøet rummer.

I forbindelse med udarbejdelsen af Nordfyns Kommunes Kulturarvsstrategi fra 2017 blev 21 kulturmiljøer udpeget og senere indarbejdet i Kommuneplanen via kommuneplanrevisionen. Udpegningen af de pågældende kulturmiljøer er baseret på input fra borgere og en følgegruppe bestående af repræsentanter fra de nordfynske museer og lokalhistoriske arkiver samt fra Odense Bys Museer. I udvælgelsen af kulturmiljøerne er der taget højde for en geografisk, tematisk og tidsmæssig spredning, så de væsentligste udviklingstræk i den nordfynske historie er repræsenteret. I fortællingen om de nordfynske stationsbyer, er alle stationsbyer naturligvis vigtige historiske brikker i fortællingen. Men for at sikre et grundigt arbejde med den nordfynske kulturarv, har det været nødvendigt at afgrænse mængden af udpegninger. De udpegede landsbyer, hovedgårde med videre skal derfor ses som repræsentanter for en samlet historie bestående af yderligere områder og bygningerne end de udpegede. I udvælgelsen af "repræsentanterne" er der lagt vægt på forhold som den historiske væsentlighed og repræsentativitet, tilstanden af de bevarede elementer, udviklingspotentialet, formidlingspotentialet og kulturmiljøets sårbarhed.

I det videre arbejde med kulturarven på Nordfyn er der yderligere blevet peget på tre kulturmiljøer siden udgivelsen af Kulturarvsstrategien; Otterup Stationsby, Sønder sø Centerby og Røde Mølle. Ud over at understrege, at arbejdet med en kommunes bevaringsværdier er dynamisk, rejser kulturmiljøet i Sønder sø et væsentligt spørgsmål; Hvornår er noget gammelt nok til at være kulturarv? Hidtil har kommuner typisk udpeget kulturmiljøer og bevaringsværdige bygninger fra før 1940. Men med tiden er man dog nødt til at rykke ved denne tidsmæssige grænse for

at sikre, at de værdier, vi i dag tænker på som forholdsvis nye, er sikret, når de i nær fremtid vil være "gamle nok" til at være bevaringsværdige. Sønder sø er et typisk eksempel på en landsby, der udviklede sig til en kommunal centerby med tydelig planlægningsmæssig opdeling mellem erhverv, bolig, rekreative områder og områder med offentlige funktioner (rådhus, skole, idræt med videre). En udpegning af et kulturmiljø i Sønder søs område for offentlige funktioner vil sikre, at denne vigtige fortælling fra Danmarks og Nordfyns historie indtænkes i den fremtidige udvikling af kommunen.

De i alt 24 kulturmiljøer præsenteres alle med en introduktion til det pågældende kulturmiljø samt kulturmiljøets udviklingshistorie. Dernæst oplistes kulturmiljøets bærende værdier, sårbarheder, mål og udviklingsmuligheder. Herved klargøres det, hvilke elementer der er essentielle i kulturmiljøet, hvilke hensyn der skal tages i forbindelse med udviklingstiltag indenfor kulturmiljøet, hvilke tiltag der vil styrke kulturmiljøet, samt hvilke muligheder der er for at udvikle kulturmiljøet. De beskrevne mål, udviklingsmuligheder med videre for Otterup Stationsby, Sønder sø Centerby og Røde Mølle indarbejdes i kommuneplanforslaget ved næste kommuneplanrevision. Afslutningsvis rummer hvert afsnit om kulturmiljøerne et kort, hvor kulturmiljøets afgrænsning fremgår. Der er markeret væsentlige bygninger; bygninger der har særlig betydning for historien, forståelsen og oplevelsen af kulturmiljøet. Bebyggelsesstrukturen omhandler de bygninger, der historisk og tematisk skaber kulturmiljøets struktur, men som ikke hver især er særligt væsentlige. Og de markerede udsigter og sigtelinjer angiver optimale positioner, hvorfra kulturmiljøet kan opleves – enten med et bredt eller smalt "sigte". De bevaringsværdige huse er markeret med et tal fra 1-4 (læs mere om bevaringsværdige bygninger side 134). Hvis der er tvivl om den enkelte adressers bevaringsværdi, kan denne findes i listen over bevaringsværdige bygninger (side 138).

Kulturmiljøer i kommuneplanlægningen

De 21 (24) kulturmiljøer i Kommuneplanen indgår på den måde i kommunens fremtidige planlægning, herunder nye lokalplaner. Kommuneplanen fastsætter, at de udpegede kulturmiljøer skal udvikles i henhold til kommunens strategi for kulturarv.

Udover at være udpeget som kulturmiljø kan det enkelte område indeholde flere kulturarvsinteresser (se faktaboks side 35). Fx indeholder flere af kulturmiljøerne, arealfredninger,

bevaringsværdige eller fredede bygninger, beskyttede diger og lignende, og nogle af kulturmiljøerne er udpeget som bevaringsværdig landsby med tilhørende retningslinje i Kommuneplanen.

Lokalplaner for områder, der helt eller delvis omfatter bevaringsinteresser, skal udarbejdes under særlig hensyntagen til bebyggelse, bygninger, belægninger, beplantning og en række andre elementer af mulig historisk værdi. Samtidig er det vigtigt, at ny bebyggelse og andre nyanlæg udformes under særlig hensyntagen til helheden. Det samme gælder, hvor eksisterende bebyggelse ombygges og eksisterende anlæg ændres. Det er muligt - og vigtigt - at bygge både moderne og nutidig arkitektur, når blot det udføres under hensyn til og i samspil med omgivelserne, og indpasses i bebyggelsen, byen, landskabet og naturen.

Fremadrettet er det vigtigt, at der i kommunens planlægning arbejdes aktivt med de værdier og udviklingsmuligheder, der er beskrevet for de enkelte kulturmiljøer. Man bør indtænke, ikke alene bevaringsværdierne af de enkelte bygninger, men også de mere overordnede vurderinger af både bystrukturen og de landskabelige værdier og karaktertræk, der netop kendetegner de enkelte områder. Der skal naturligvis kunne ske ændringer, men de væsentlige elementer i byens og områdets udformning og identitet bør bevares og styrkes gennem planlægningen.

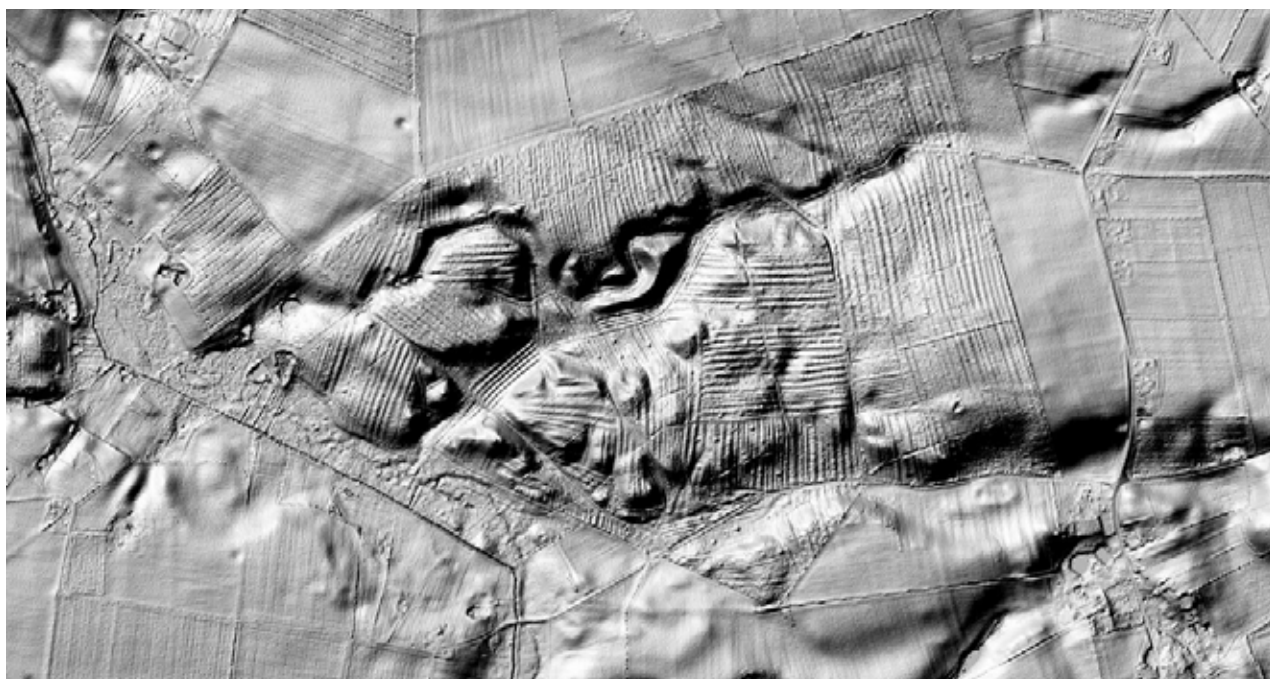
Formidling af kulturmiljøerne

Ønsket er, at kulturmiljøerne skal besøges og bese af interesserede borgere og andre. Ud over de mål og udviklingsmuligheder, der er nævnt ved de enkelte kulturmiljøer, gælder det derfor for alle kulturmiljøerne, at der vil blive arbejde med formidlingen af disse. En del af formidlingen omhandler beskrivelser af og fortællinger fra kulturmiljøerne, både analogt og digitalt (læs mere om dette side 136), men en anden vigtig faktor er adgangen til og muligheden for at opleve kulturmiljøerne på deres geografiske placering. Nordfyns Kommune ønsker, at vores omgivelser så vidt muligt skal være tilgængelige, jævnfør kommunens kulturarvsstrategi og friluftstrategi. De almindelige regler for færdsel gælder i kulturmiljøerne.

Dvs:

- Man må færdes på offentlig vej og i henhold til Naturbeskyttelseslovens regler om færdsel i naturen (se kapitel fire, Offentlighedens adgang til naturen, i Naturbeskyttelsesloven)
- Må gå og cykle på veje og stier.
- Privatlivets fred skal respekteres.
- Skilte skal respekteres.
- Hvis man er i tvivl, kan Nordfyns Kommune kontaktes.

For at gøre kulturmiljøerne og den øvrige kulturarv på Nordfyn tilgængelig, vil kommunen arbejde på at synliggøre og understøtte bevaringen af eksisterende stier.

Kulturarven har mange ansigter. Noget er umiddelbart tilgængeligt. Kan ses og forstås. Noget kan ses, men kræver en forklaring. Endelig er der den arv, som vanskeligt kan ses og er svær at tolke. Dette billede er et eksempel på den sidste type. Vi ser et digitalt højdekort over Dalene Skov nær for Bederslev. Der aftegner sig en "vaskebræt-struktur", som kun ses i helikopterperspektiv. Det vi ser er en meget bakket skovbund med dybe slugter, som er dækket med middelalderlige højrystede agre. De er op til 500 meter lange, 20 meter brede og 1 meter høje. Agrene blev plantet til med nåleskov i anden halvdel af 1800-tallet.

Fakta om kulturarvsinteresser

Bygningsfredning

Fredede bygninger er både fredede udvendigt og indvendigt. Alle ændringer kræver tilladelse fra Slots- og Kulturstyrelsen.

Beskyttede sten- og jorddiger

Sten- og jorddiger er lavet med henblik holde tamdyr ude af markerne. De markerer normalt også skel i landskabet. Digerne er beskyttet under Museumsloven og deres tilstand må ikke ændres.

Fredede fortidsminder

En række fortidsminder, fx dysser, høje, voldsteder m.m. er fredede hvis de er synlige i terrænet. En række andre, fx mølledæmninger, broer, mindesmærker, agerspor m.m. er kun fredede, hvis ejeren har fået meddelelse fra staten om det. Fortidsminderne er både fra oldtiden og næsten nye. De minder os om årtusinders historie og giver landskabet en særlig dimension. 180 generationer har set de samme jættestuer. Langt de fleste fortidsminder er tinglyst med fredningsbestemmelser.

Fortidsmindeomgivelser

De fleste fredede fortidsminder er omgivet af en beskyttelseszone på 100 meter.

Fredet område

Fredede områder eller arealfredninger er arealer med natur og eller kulturarv, som er beskyttet efter Naturbeskyttelsesloven. De er omfattet af tinglyste fredningskendelser.

Kirkeomgivelser

Beskyttelse af kirkeomgivelser skal sikre at kirkerne er synlige i landskabet. De berøres af flere regelsæt:

- Beskyttelseszoner iht. Naturbeskyttelsesloven: indenfor 300 meter fra kirken, må man kun bygge op til 8,5 meter i højden.
- Tingslyste fredninger (arealfredninger/provst Exner-fredninger), som beskytter omgivelserne mod skæmmende byggeri og installationer.
- Kommuneplanen rummer bestemmelser der visse steder sikrer indsigten til kirker i en afstand af 500 meter.

Kulturarvsareal

Kulturarvsarealer er områder med stor tæthed af underjordiske arkæologiske levn. Områderne er udpeget med henblik på at få fokus på og bevare disse levn.

Særligt bevaringsværdige landsbyer

Særlig bevaringsværdige landsbyer omhandler kun de bebyggede landsbykerner. Kriterierne for udpegnen er:

- Uberørthed af udskiftningsprocessen, herunder især udflytningsgraden.
- Bevaring af veje, toftepladser, forter og fægyder.
- Bevaring af bebyggelsens placering og udformning (bebyggelsesstruktur).
- Arkitektoniske kvaliteter.

Særligt bevaringsværdigt landsby- og hovedgårdsejerlav

Ejerlavene er de ressourceområder der er knyttet til de enkelte bebyggelser. Ca. 85% ligger til landsbyerne, ca. 10% til hovedgårdene. Meget små områder, max 5%, ligger til fx enestegårde og møller.

Ca. 1800 blev der tegnet kort over ejerlavene. De såkaldte udskiftningskort, senere brugt som grundlag for matrikelkort (Original 1 – kort). Original 1 – kortene danner basis for udpegnen af særligt bevaringsværdige landsby- og hovedgårdsejerlav i Kommuneplanen. I de særligt bevaringsværdige ejerlav er ændringerne siden 1800 begrænsede,

- At udskiftningsfiguren (hegn, di-ger, skel og veje) bevares.
- At de oprindelige ressourcer, ager, eng og skov i ejerlavet bevares.

Særligt bevaringsværdige kystkulturmiljøer

Den Fynske Region har en meget lang kyststrækning og kystens historie og udnyttelse er meget væsentlig. Fyns Amt gennemførte historiske undersøgelser af alle de bebyggelser og fysiske anlæg langs kysten, der er opstået indenfor de seneste ca. 1000 år. Forhistoriske anlæg er således ikke medtaget. Områderne blev afgrænset i kulturmiljøer, hvori bygninger og anlæg indgår i et samspil, der fortæller om stedets funktion igennem tiden.

Særligt kulturhistorisk beskyttelsesområde

Disse er beskyttelsesområder som omfatter vigtige offermoser, bo-pladser, gravpladser, agersystemer og tomter efter nedlagte landsbyer, inddæmninger mv. I alle tilfælde er det områder som rummer en stor koncentration af betydningsfulde kulturspor fra såvel forhistorisk som historisk tid.

Middelalderbyen Bogense

Det gamle Bogenses gader og huse, Bybækken og Torvet regnes for et af de smukkeste og bedst bevarede købstadsmiljøer i Danmark. Bymidten rummer en unikt velbevaret struktur, som er fri for de gårdsaneringer og store parkeringsanlæg, som præger mange andre af landets købstæder. Samtidig er bymidten med sine smalle stræder, gyder og slipper oplevelsesrig og spændende at gå på opdagelse i.

Området omfatter såvel handel og byliv som beboelse, og er desuden et attraktivt turistmål. Den fremadrettede udvikling handler om at sikre balancen mellem disse dele - samtidig med at de kulturhistoriske fortællinger fastholdes og styrkes.

UDVIKLINGSHISTORIE

Bogense er anlagt i løbet af 1200-tallet. Måske var det under Harritslevgårds beskyttelse, da denne var kronens største ejendom på Fyn. Byen har med sin beliggenhed

tæt ved havet været et vigtigt overfarts- og udskibningssted, der dog igennem århundreder var præget af, at der ikke var en egentlig havn.

Handel med oplandet har dannet grundlag for købstaden. Den fik sine første privilegier i 1288. Imidlertid var byens vigtigste indtægtskilde landbrug med græsning af kvæg på de frodige enge omkring byen.

Adelsslægterne fra de omkringværende hovedgårde boede i byen om vinteren, og deres gårde og købmandsgårdene satte tidligt deres præg på byen. Herudover bestod den fortrinsvis af lave små huse til byens øvrige borgere. Efter Svenskekrigen i 1657-60 lå en stor del af byen øde; ødelæggelser som byen var århundreder om at komme sig efter. Bogense forblev Fyns mindste købstad.

I 1666 søgte og fik borgmesteren tilladelse til at inddæmme Lille Stranden vest for byen og borgerne fik 50 års

Bybækken har altid ligget åbent. Den har givet vand til vandmøller, vask og andet forbrug.

En klassisk tofløjet, snedkerfremstillet hoveddør.

Torvet. Til enhver by hører et eller flere torve. Vi ser østsiden med enetages, sammenbyggede 1800-tals byhuse.

skattefrihed for det inddæmmede land. Senere, i 1800-tallet, fulgte yderligere inddæmninger i Fogense Enge, der blev brugt til græsning af byens heste og kreaturer.

Bebyggelsen fra den oprindelige købstad ligger omkring gaderne Kirkestræde, Adelgade, Østergade og Skt. Annagade, der løber op mod det middelalderlige torv foran kirken. Fra midten af 1800-tallet voksede byens befolkning, og der blev anlagt nogle mindre industrielle virksomheder, maskinfabrik, jernstøberi, mejeri, garveri og slagteri. Havnen blev anlagt af byens borgere 1827-44, og er siden udvidet flere gange. I 1882 åbnede den private jernbane Odense-Bogense og i 1911 Bogense - Brenderup. Byen fik gasværk 1896, vandværk 1910 og elektricitetsværk 1912. I 1913 fik byen sit lystanlæg og kolonihaver. Byens rådhus fra 1921 afløste det gamle fra 1847, der stadig er bevaret. Sygehuset fra 1930 blev udvidet i 1960-80, og var på et tidspunkt byens største arbejdsplads. Byens ældste sygehus lå i Rådhusstræde.

Efter Anden Verdenskrig er industrierne og banerne blevet nedlagt, ligesom sygehuset, der blev nedrevet i 2016. I løbet af 1970'erne kom et nyt parcelhuskvarter til i den østlige del af byen. Byens vigtigste indtægtskilde i dag er service, og ikke mindst turisme, hvor byen har satset på det unikke købstadsmiljø, marina og campingplads.

Torvet 1920. Med fokus på vestsiden.

BÆRENDE VÆRDIER

- Den velbevarede købstadsstruktur med vejforløb, torvedannelser og slipper - de såkaldte *vandgange* mod åen.
- De velbevarede gårdmiljøer, som modsat mange andre købstæder ikke er ryddet og omdannet.
- De langstrakte oprindelige matrikelstrukturer. Bebyggelsens karakter med bevaringsværdige huse fra flere tider, blandet i en – to og nogle steder tre etager med saddeltag og overvejende røde tegltage.
- Træerne der kanter torvet.

Adelgade 13, Trægården. Fra 17-1800-tallet.

Teknisk Skole. Oprettet 1865. Eksisterende bygning er fra 1890.

Vandgangene ned til Bybækken er markeret med fine bronzefliser.

SÅRBARHEDER

- Den bevaringsværdige bebyggelse er især sårbar over for ændringer som følge af ønsker om bedre isolering af tage og vinduer, som bør udføres med stort hensyntagen til de oprindelige arkitektoniske træk.
- Ligeledes kan ønsker om etablering af kviste og nye ovenlysvinduer modvirke bymidtens karakter.
- Det er væsentligt at opretholde baggårdenes struktur, opdelt i lange, smalle matrikler, og uden store flader med parkering.
- Som bymidte er området sårbart over for ændringer i detailhandlen, som kan medføre behov for omdannelse af fx butikker til boliger.

MÅL

- At sikre bymiljøet i den gamle del af Bogense by således, at ændringer i kulturmiljøet fastholder købstadspræget og fremhæver de bevaringsværdige bygninger og byrum.
- Fastholde byens profil set fra kystområdet.
- Sikre, at al vedligeholdelse, ombygning og fornyelse af bebyggelsen sker i overensstemmelse med bygningernes byggestil, materialer og historiske sammenhæng.
- Sikre, at nybyggeri udformes i harmoni med den omgivende bebyggelse.

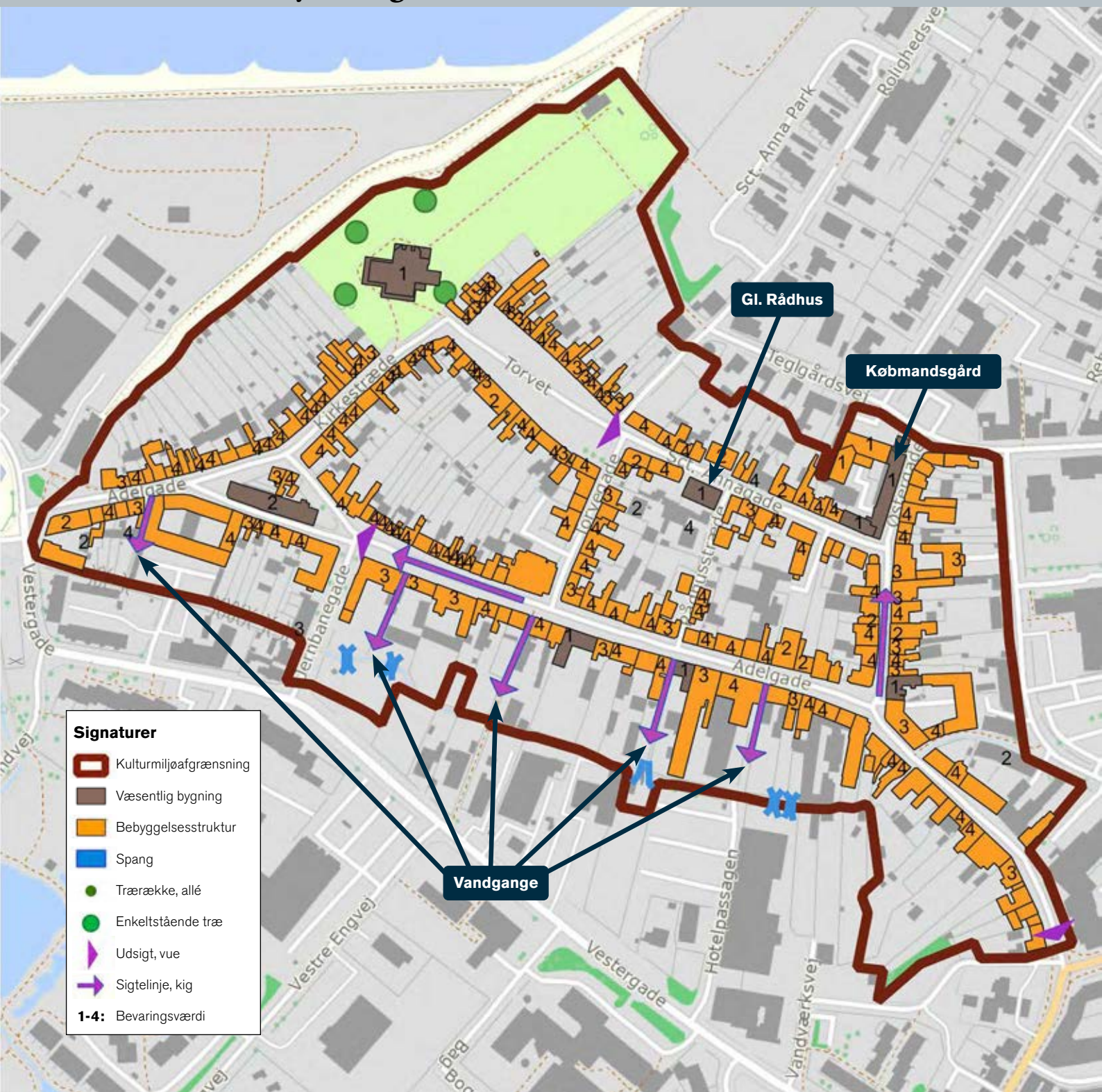

UDVIKLINGSMULIGHEDER

- Udover at være udpeget som kulturmiljø i Kommuneplanen indeholder kulturmiljøet følgende kulturarvsinteresser: et fredet område ved Torvet. Derudover indgår kulturmiljøet i et kulturarvsareal.
- Der er udarbejdet en bevarende lokalplan for bymidten, som sikrer, at den fremtidige udvikling sker med respekt for de kulturhistoriske og arkitektoniske værdier.

Middelalderbyen Bogense

Murmestervilla fra ca. 1940. Bemærk der er ingen stik over døre og vinduer.

Bogense Villaby

Villakvarteret omkring Æbeløgade nordvest for den gamle købstad er byens ældste. Her bosatte den velstillede del af byens borgere sig, da byen langsomt begyndte at vokse ud over købstadens gamle rammer.

Bebyggelsen omfatter en række fine villaer og huse. De ældste villaer, tættest på bymidten, stammer fra tiden lige omkring år 1900, men hovedparten af bebyggelsen er opført fra 1920'erne frem til 1950'erne, og omfatter villaer i Bedre Byggeskik, funkis og mere anonyme murermestervillaer. Villaerne er omgivet af hække og store træer, som er med til at formidle karakteren som ældre villakvarter.

På overgangen mellem købstaden og villakvarteret ligger byens rådhus og Borgerskolen - institutioner, som i sig selv fortæller om byens udvikling.

Kulturmiljøet er afgrænset, så det omfatter de ældste dele af villakvarteret, opført frem til ca. 1950.

Med sine mange villaer i stilarter fra første halvdel af 1900-tallet er Æbeløgadekvarteret et attraktivt boligområde med en høj arkitektonisk standard.

UDVIKLINGSHISTORIE

Villakvarteret omkring Æbeløgade er opstået i starten af 1900-tallet, men allertættest på byen var der allerede i slutningen af 1800-tallet opført enkelte villaer, herunder *Rolighed* fra 1897, som vel har givet navn til Rolighedsvej. Villaerne er i øvrigt for langt de flestes vedkommende bygget i årene 1920- 40.

Den præcise udviklingshistorie er ikke kortlagt, men formentlig har enkelte grunde stået ubebyggede hen, og er først bebygget i perioden efter Anden Verdenskrig. Langs Rolighedsvej er nogle ældre villaer erstattet af ny bebyggelse.

BÆRENDE VÆRDIER

- Kvarterets overordnede karakter som ældre villaområde, med velbevarede villatyper inden for Bedre Byggeskik, murermestervillaer, funkis, bungalow, modernisme med flere.
- At gaderummet er afgrænset af hække (og enkelte steder stakitter), der ikke er for høje og som gør det muligt at se de bagvedliggende bygninger.
- De enkeltstående, bevaringsværdige bygninger med bevaringsværdige detaljer og materialevalg.

Funkisvilla fra ca. 1940.

SÅRBARHEDER

- Området er især sårbart overfor ufølsomme renoveringer, som slører bebyggelsens og enkeltbygningernes oprindelige karakter. Det gælder særligt oppudsning

Villa fra ca. 1960. Med løberforbandt og skifertag.

Villa fra 1950'erne. Der er synlige bjælker i både gavl og under udhæng.

eller vandskuring af oprindeligt blankmurede huse, og udskiftning af tage til nye former og utilpassede materialer.

- Desuden er området sårbart overfor etablering af høje hække og hegn.
- Endelig bør det undgås, at garager og carporte "stjæler billedet". I det omfang der opføres garager, bør de placeres diskret og holdes i en enkel udformning, som er tilpasset hovedbygningens stil og farveholdning.

MÅL

- At fastholde den arkitektoniske og strukturelle kvalitet i området for derved at sikre et meget væsentligt boligområde i Bogense.

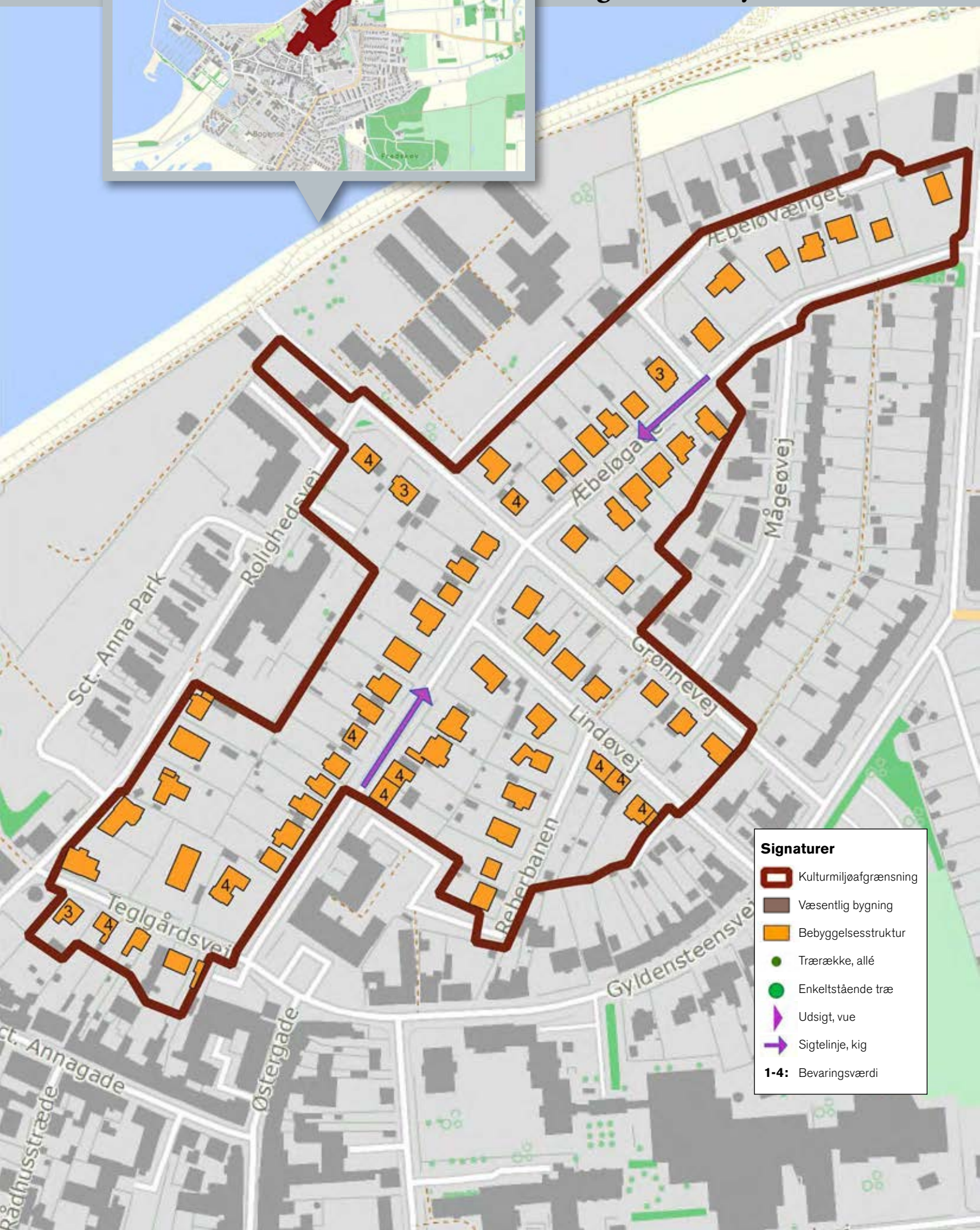
UDVIKLINGSMULIGHEDER

- Forandringer i området bør ske på måder, så de bærende værdier ikke lider skade. Derved sikres et væsentligt boligområde i Bogense.

Murmestervilla fra ca. 1920. Bemærk der er stik over vinduerne.

Bogense Villaby

- Signaturer**
- Kulturmiljøafgrænsning
  - Væsentlig bygning
  - Bebyggelsesstruktur
  - Trærække, allé
  - Enkeltstående træ
  - Udsigt, vue
  - Sigtelinje, kig
  - 1-4:** Bevaringsværdi

Villaer langs østsiden af Odensevej. Alle fra 1920 - 1940.

Bogense Forstad

Der er kun én indfaldsvej til Bogense, Odensevej. Langs Odensevej findes sporene af en gradvis udvikling af Bogense, som er både oplevelses- og fortællerig.

Udviklingen langs Bogensevej var den første uden for den oprindelige købstads grænser. Bebyggelsen blev ganske enkelt opført langs vejen, indefra og ud. De ældste dele, tættest på bymidten, er sammenbygget, og ligger helt ud til gaden i en-to, ind imellem tre etager. Længere ude, i den

lidt yngre bebyggelse fra første halvdel af 1900-tallet er bebyggelsen oftere trukket lidt tilbage, og opført som fritstående huse. Nogle har været villaer, men de fleste har omfattet både bolig og erhverv, eller har været opført som udlejningsejendomme med to-fire boliger.

I området er bevaret både arbejderboliger, håndværkerboliger og villaer, men også enkelte industribygninger fra starten af 1900-tallet.

Området rummer stadig en række fine og forskelligartede bygninger, som kan tilgodese forskellige boligønsker og -typer.

Villaer langs vestsiden af Odensevej. Alle fra efter 1950.

UDVIKLINGSHISTORIE

Området var indtil ca. år 1900 præget af at være byens jorder. Her lå enkelte små landbrugsejendomme og gårde.

Neder Mølle er kendt fra 1400-tallet og havde indtil for ca. 20 år siden velbevarede møllebygninger, og mølleinventar, ligesom Bybækkens vand blev ført til møllen. Ved en vandløbsrestaurering forsvandt alle spor af mølleløb og tilknytning til Bybækken og bygningerne undergik en radikal istandsættelse.

Garveriet med senklassicistisk forhus og omfattende produktionsbygninger bagved.

Toetages boligejendom fra ca. 1900.

Kappelsmøllen forsvandt som mølle allerede omkring år 1900, men bygningerne er tilbage. Navnet tyder på at der i middelalderen har været et kapel her. Herudover var der en kro, kaldt Tyrekro, et kalkbrænderi og en vindmølle/savmølle. Jernbanestationen fra 1882 blev bygget i forbindelse med etableringen Nordfynske Jernbane NFJ, der eksisterede 1882-1966 og kørte strækningen Odense-Otterup -Bogense.

Overordnet blev bygningerne i ydre del af Adelgade på begge sider opført i anden halvdel af 1800-tallet og ind i første halvdel af 1900-tallet. Odensevejs østside var tidligere mindre landbrug, men gaden blev bebygget i 1900-tallets første halvdel. De inderste bygninger er sammenbyggede. Odensevejs vestside blev bebygget i midten af 1900-tallet frem til ca. 1960. Hovedsagelig med villaer, men der er også to små karreer.

I 1900-tallet blev flere af de små gårde i den sydlige del omdannet til gartnerier, der forsynede byen med grøntsager. I den sydlige del findes stadig en gård og enkelte af de mindre gårde. Et ret velbevaret frysehus fra efterkrigstiden findes også. Herudover enkelte industri og serviceanlæg af nyere dato.

BÆRENDE VÆRDIER

- Bebyggelsesstrukturen, med sammenbygget bebyggelse i op til to etager i gadelinjen i den inderste del og fritliggende, lidt tilbagetrukne bygninger/villaer i den ydre del.

- Bebyggelsens karakter fra de forskellige perioder, som fortsat tydeligt kan aflæses.
- Karaktererne med blandet anvendelse, og særligt det forhold at der stadig findes mindre produktions- og håndværksvirksomheder i området.

SÅRBARHEDER

- Områdets bebyggelse er sårbar overfor istandsættelse, eller nedrivning og nyopførelse, som kan sløre den klare karakter og fortælling i området.
- Området er desuden sårbart overfor udflytning eller uddøende erhvervsvirksomheder i området.

MÅL

- At bevare området som en port til Bogense, som blandt andet ved sin yngre, mere uformelle bebyggelse med bolig og erhverv i mindre skala adskiller sig fra middelalderbyen.

UDVIKLINGSMULIGHEDER

- Bebyggelsesudvikling og infrastrukturel udvikling bør i videst muligt omfang understøtte bevaringsværdierne.
- Oprindeligt har der været træer langs vejen. Dette kan eventuelt tænkes ind i forbindelse med en renovering af vejen.

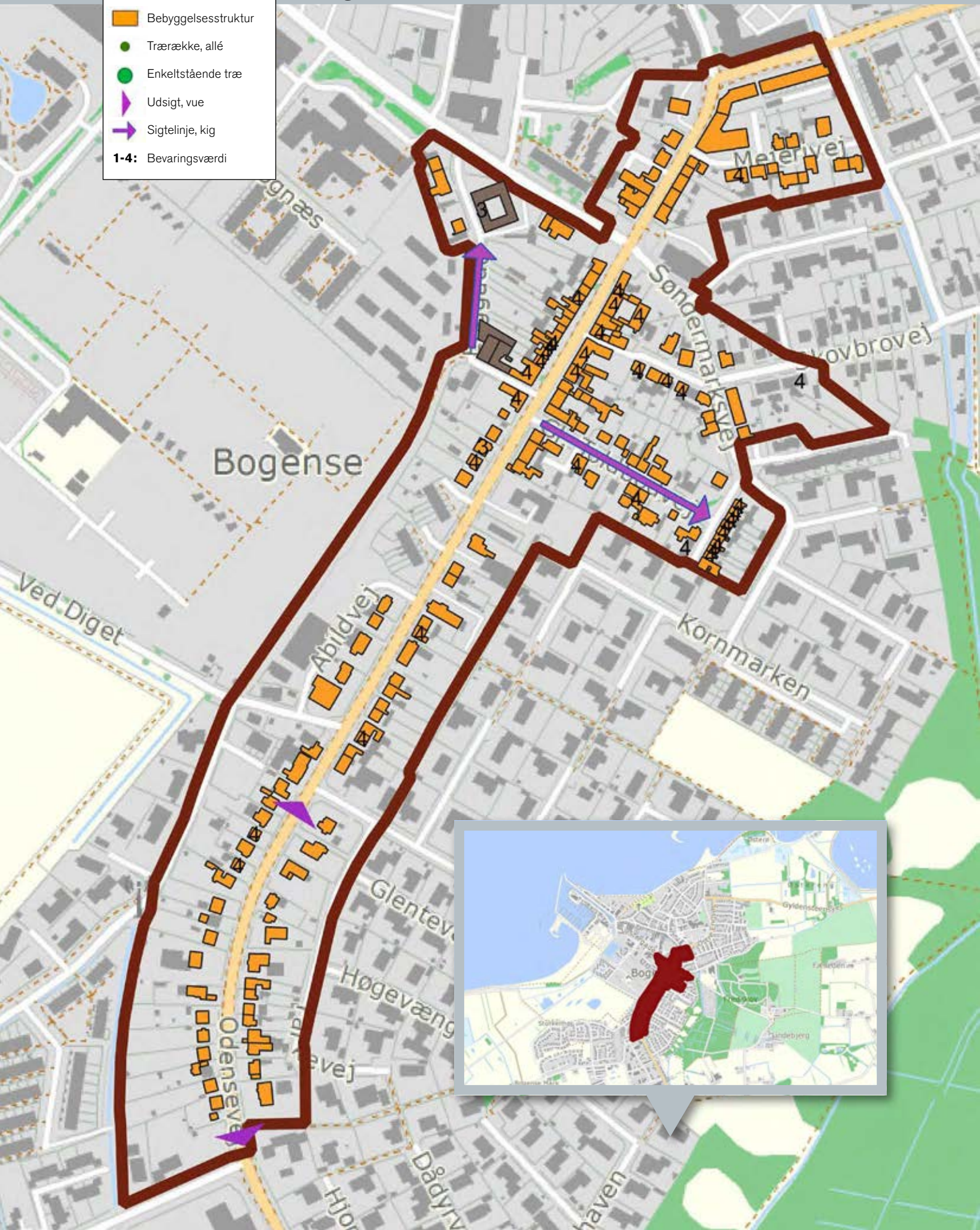
Villaer fra begyndelsen af 1900-tallet.

Signaturer

- Kulturmiljøafgrænsning
- Væsentlig bygning
- Bebyggelsesstruktur
- Trærække, allé
- Enkeltstående træ
- Udsigt, vue
- Sigtelinje, kig
- 1-4:** Bevaringsværdi

Bogense Forstad

Otterup Stationsby

Otterup er en rural by (stationsby). Dvs. en landbebyggelse med byfunktioner, men ikke oprindelig købstad. Således deler den historie med en række andre fynske byer fx Årup, Glamsbjerg, Ejby, Søndersø og Ringe. De opstod efter vedtagelsen af en række love som knyttede sig til Grundloven af 1849. Først og fremmest Høkerloven og Næringsfrihedsloven, begge 1857. Disse love tillod for første gang handel, byhåndværk og anden bynæring udenfor de gamle købstæder. Afstanden til købstaden skulle dog være mindst en-halvanden mil (syv-ti km, 'læbælte'). De rurale byer opstod gerne ved jernbanestationer eller steder hvor væsentlige veje mødtes. Otterup må karakteriseres som stationsby.

Idet gaderne er originale, og der er bevaret temmelig mange fine, typiske bygninger fra perioden slutningen af 1800-tallet – medio 1900-tallet, får man et godt billede af den rurale by. Der er både institutioner og detailhandelsbygninger, og hvis man passer godt på dem, bliver de af stor værdi for fremtidens byliv. Der er plads til såvel liberale erhverv som handel og beboelse.

UDVIKLINGSHISTORIE

Indtil slutningen af 1800-tallet var Otterup en landsby med ca. 10 gårde, 30 huse med jord og 30 huse uden jord. Den lå nord for og klos op af landsbyen Hjørsløv, som rummede 11 gårde og ca. 20 huse med jord og 40 huse uden jord.

Tilsammen havde de en befolkning på ca. 350 personer. I 1873 var der et hospital (fra 1772, nu museum) samt skole og apotek.

I 1882 åbnede Nordfyns Jernbane (Odense – Otterup – Bogense), og man ser straks bymæssig udvikling, idet der foruden stationen sydvest for byen kom et kalkbrænderi og ved nordgrænsen en lægebolig. Stationen blev lagt i Hjørsløv og forbundet med landevejen ved den nye Stationsvej. Langelinje er en gammel vej fra ca. 1800, som skiftede navn. Den blev sammen med Jernbanegade og Bredgade en bærende del af stationsbyens struktur. I 1884 blev Otterup cementstensfabrik grundlagt lige ved stationen. Udviklingen fortsatte, så der ved ca. 1900 desuden var en realskole (1884), et bryggeri og en geværfabrik. Efter 1900 kom elværket i 1907, Teknisk Skole i 1909, afholdshotel i 1910, bank i 1919 og politistation (senere rådhus) 1919.

Stationsbyudviklingen fortsatte indtil 1966, hvor banen lukkede, men den bymæssige udvikling er fortsat. Ikke mindst 1970-2007, hvor Otterup var centerbyen i en stor kommune og fik et stort nyt rådhus i 1968 der hvor stationen havde ligget.

Ser man på befolkningsudviklingen, kan man se bydannelsen afspejlet allerede ca. 1900, hvor de ca. 350 personer i Otterup-Hjørsløv var blevet til ca. 725. Ca. 300 levede af handel og industri. Godt 400 af landbrug. I 1950

Otterup Geværfabrik. Bygninger fra midten af 1900-tallet. Fabrikken blev grundlagt 1904 som Schultz & Larsen Geværfabrik. Den lukkede i 1994. Nu bruges bygningerne til kulturformål.

Otterup Realskole, grundlagt 1884. Bygningen er oprindelig opført i 1924 som Teknisk Skole. Teknisk Skole blev grundlagt i 1909. Bygningen overgik ca. 1970 til realskolen. Stilarten må kaldes senklassicisme. Realskoler og tekniske skoler er med til at adskille byer fra landsbyer.

boede 1432 personer i byen. Heraf var 693 beskæftigede i håndværk og industri, 205 i handel, 105 i administration og liberale erhverv samt 75 i transport. Kun 177 var landbrugere. Otterup er kommunens største by. Mange arbejder i Odense.

BÆRENDE VÆRDIER

- De bærende værdier er gadeforløbene Langelinje, Jernbanegade, Banevænget tæt ved Jernbanegade, Fabrikvej, Bredgade samt Søndergade mellem Bredgade og Jernbanegade. Disse gader opstod før 1945 og rummer de fleste karakteristiske bygninger. Hjørnebygningerne er af særlig betydning. Byggeskikken, der ofte er med to etager, blank mur i røde sten ofte med udsmykninger samt sadeltag.

SÅRBARHEDER

- Sårbarheden består i at væsentlige bygninger i stationsbyens byggeskik, samt de institutioner som var knyttet til stationsbyens udvikling, forsvinder. Derudover bør der tages hensyn til skala og materialer ved nybygning i

Typisk hjørnehus i stationsbyen (og alle stationsbyer). Der er en håndfuld i Otterup. De er særligt væsentlige for byens udtryk. Bygningerne er i to etager, nogle har tårn og ofte er de med skråt afskåret facade. Fra det første årti af 1900-tallet.

Det ældre skolemiljø i Otterup. Her er to generationer, og det afspejler byens vækst: Til højre ses skoleinspektørboligen fra 1895, bagest skolen fra samme tid. Til venstre den store nye skole fra ca. 1928.

disse gader. Bebyggelsen i kulturmiljøet er sårbar overfor ufølsom renovering, funktionsændringer (fx butik til bolig) samt funktionstømning.

MÅL

- Målet med at udpege Otterups stationsby som kulturmiljø er at sikre byen som et attraktivt sted at bo og besøge.
- At bevare byens fortælleverdi vedrørende vigtig fynsk (og dansk) udvikling fra slut 1800-tallet til medio 1900-tallet.
- At bevare Otterups egenart.
- At der opnås et harmonisk, æstetisk tilfredsstillende udtryk for byen i lyset af dens historiske baggrund.

Otterup Hotel fra 1910. Ombygget flere gange. Oprindelig afholdshotel. Hoteller er fast inventar ved stationen i alle større byer.

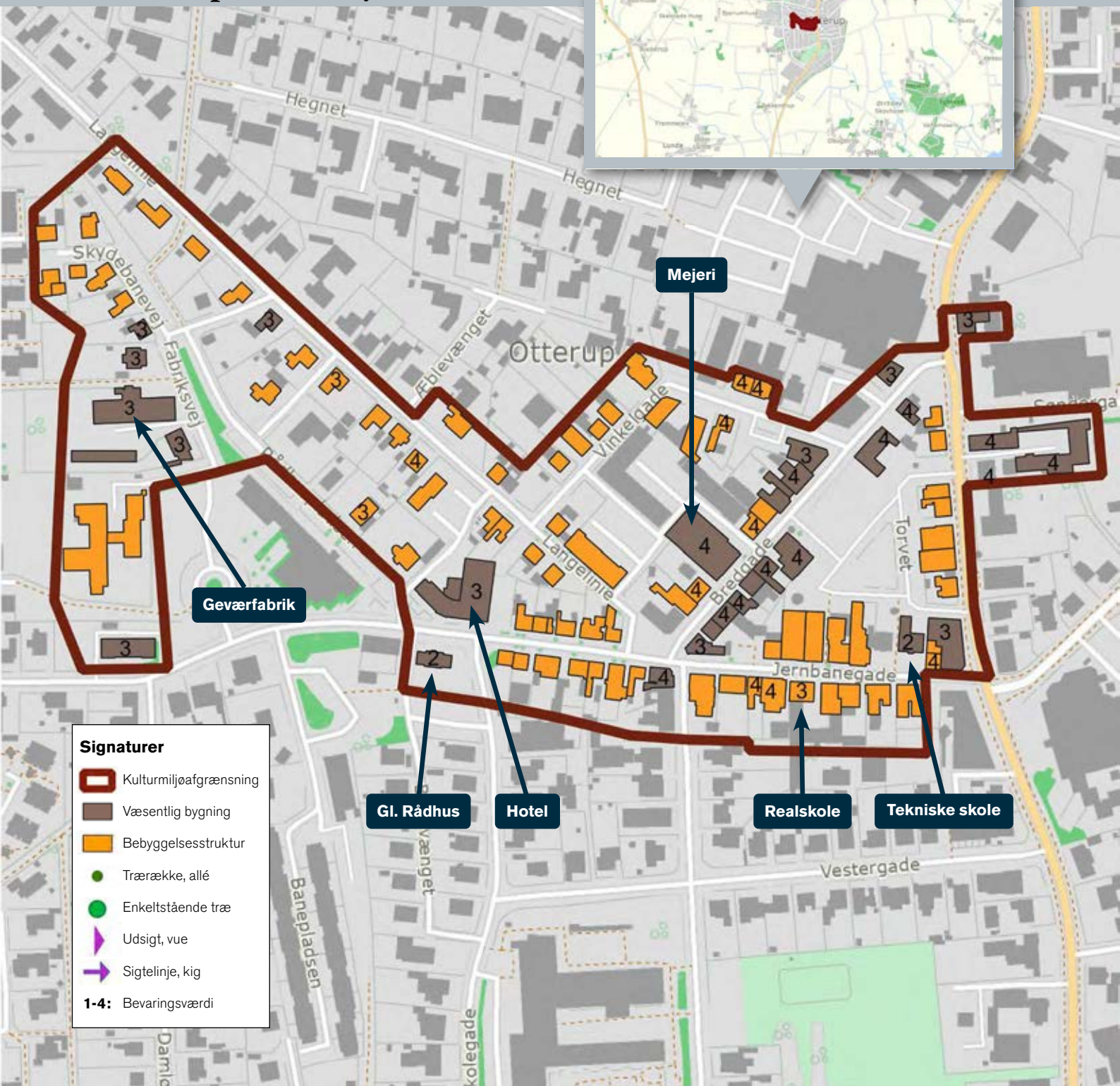
Luffoto af stationsbyen ca. 1950. Billedet var væsentligt for kulturmiljøets afgrænsning. Villakvartererne, som strækker sig mod syd og øst er ikke medtaget. Ej heller er kirkelandsbyen længst mod nord med. Bemærk stationen, nedrevet 1968, i midten af billede. Fra 'Danmark set fra luften', Det Kongelige Bibliotek.

UDVIKLINGSMULIGHEDER

- Aktiviteter og byudvikling bør ske således, at de bærende strukturer og gadeforløb ikke lider skade.
- De bærende bygningers byggeskik og fortælle værdi bør bevares med henblik på at styrke området.
- Området vil styrkes, hvis der arbejdes i en fælles retning vedrørende det æstetiske udtryk for byens bygninger. Det anbefales, at der arbejdes med:
  - farvevalg, således at malede facader minder om de oprindelige
  - overfladebehandling, således at husene ikke pudses

- tagmaterialer, fx rødt tegl eller skifer, cementsten
- vinduer, fx dannebrogsvinduer af træ samt autentiske butiksvinduer
- udhæng og faste markiser, afskaffes
- krav til nye bygninger vedr. skala og udformning alt sammen i den hensigt, at man over tid får tilvejebragt et tilfredsstillende, nogenlunde harmonisk helhedsindtryk som refererer til stationsbyen og dermed bygningernes oprindelse.

Otterup Stationsby

Signaturer

- Kulturmiljøafgrænsning
- Væsentlig bygning
- Bebyggelsesstruktur
- Trærække, allé
- Enkeltstående træ
- Udsigt, vue
- Sigtelinje, kig

1-4: Bevaringsværdi

Sønderød Rådhus blev det naturlige symbol på den ny Sønderød Kommune som blev dannet i 1966. Rådhuset er fra 1968 og ombygget flere gange. Det er tegnet af arkitekt Jesper Rasmussen, Odense.

Sønderød Centerby

Som landsby er den gammel, idet den går tilbage til ca. 1100, men som bebyggelse med byfunktioner er Sønderød en af de yngste byer på Fyn. Den er ikke en stationsby, da der ingen station er eller har været. Den er end ikke anlagt ved et væsentligt trafikknudepunkt. Den er en 'centerby' og repræsenterer, næsten rendyrket, velfærdsstaten, oprettelsen af storkommuner og folks bevægelse fra by til land. Fortællingen om den udvikling, Sønderød har gennemgået, samt den bærende struktur, hvor offentlige formål, centerområder, industri og bolig er opdelt, kan bidrage positivt til den fremtidige udvikling af byen.

UDVIKLINGSHISTORIE

Sønderød blev by efter Anden Verdenskrig. Faktisk først efter kommunalreformen i 1970 (i Sønderød 1966). Ved denne reform slog man seks landkommuner sammen og fik i den forbindelse behov for at udvikle byen med centerfunktioner såsom rådhus, uddannelse i form af Sønderød (central)skole, Nordfyns Gymnasium (1979), rekreative og kulturelle faciliteter såsom bibliotek og idrætsfaciliteter. De blev lagt i den nordvestlige kant. Centralfunktionen førte til, at det var her, der kom industrikvarter, syd for byen, og det var her man flyttede til, når man første gang rykke fra

land til by. Sønderød fik store parcelhuskvarterer i centrum, samt øst rundt om byen. Funktionerne er klart opdelt.

I moderniseringsprocessen blev den gamle landsby, som havde bestået af ca. 35 gårde gennem de seneste 500 år, totalt fjernet. Gårdene lå langs Odensevej og Langebyende. En af Fyns største landsbyer forsvandt næsten helt. Kirken, præstegården og mejeriet står tilbage.

I årene fra midt 1800-tal til omkring 1925 havde nogle moderne træk sneget sig ind. Fattiggård med plads til 30 "lemmer" (1865), telefoncentral, elværk, savværk, bageri, forsamlingshus (1890), apotek, lægebolig, men de lagde sig mellem gårdene og fjede ikke nyt til strukturen, som bestod af gårdene samt de centrale gader: Odensevej, Dallundvej og Mejerivej (som må have heddet noget andet før mejeriet kom), Langebyende, Nordmarksvej og med Holmevej som østgrænse. På trods af denne tilvækst voksede befolkningen ikke meget: fra 442 i 1845 til 608 i 1950. Ved storkommunens skabelse var der 885 og ved dens indlemmelse i Nordfyns Kommune i 2007, var der 2.942. Den ældgamle gadestruktur og mange af de "moderne træk" findes stadig, men det er en udfordring at finde trække- ne. Kig først og fremmest langs Odensevej og Dallundvej.

Tandplejens Centralklinik på Nordmarksvej. Bygningen er futuristisk og bryder på interessant måde med omgivelsernes offentlige institutionsbyggeri, som gennemgående er i røde eller gule mursten. Den er bygget i 2014 efter tegninger fra CASA Arkitekter.

Multibanen. Midt i kulturmiljøet ligger Sønder søhallerne, som er store, traditionelle, funktionelle idrætshaller, hvor funktionen har styret arkitekturen. Bag hallerne ligger store sportspladser og idrætsanlæg, som deles med de omkringliggende skoler. Det er ikke blot flade baner. Der er også plads til kunst, som denne runde multibane som udgør 'Jorden', mens den blå ramme afbilder de højest bjerge. Designet af Mutopia Aps.

Søndersø Skole. Bygget 1965 efter tegninger af arkitekt B. Jydby Absalonsen, Odense. Den første nye bygning i kulturmiljøet. Afdeling Nordmarksskolen fra 1978 blev tegnet af Arkitekt Peter Kjær Larsen, Odder.

Nordfyns Gymnasium fra 1980. Beton var det væsentligste materiale på det tidspunkt. Vinduets udformning kan kun skyldes beton, men facaden er murstensbeklædt, så bygningen har rødder i ældre traditioner. Arkitekten var Oluf Rasmussen, Odense.

Udviklingen fortæller os, at selv om alt moderniseres, bevares de dyre investeringer som underliggende lag i landskabet. De centrale vejforløb kan være 1000 år gamle!

BÆRENDE BEVARINGSVÆRDIER

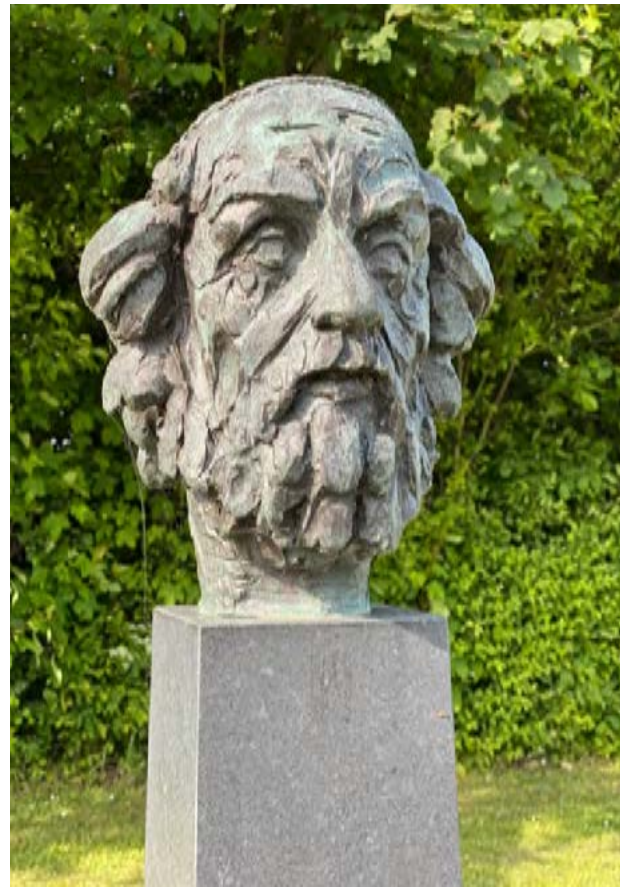
- Strukturerne; At offentlige formål, centerområder, industri og bolig ligger adskilt.
- I det udpegede område til offentlige formål udpeges alle de større de større byggerier (skoler, offentlig administration og idræt), der alle er i god kvalitet i tidstypisk arkitektur, som bevaringsværdige.

SÅRBARHEDER

- Hvis kulturmiljøet, som i dag rummer tertiære erhverv (serviceerhverv), blandes med primære (råvareproduktion) og sekundære (forarbejdning) erhverv, opløses byens planstruktur.
- Nye bygninger i helt anden skala, materialevalg og farver vil skade helhedsindtrykket.
- Ufølsomme forandringer af de bærende bygninger.

MÅL

- Skolerne, administrationen, idræt og offentlig service ligger for sig. Adskillelsen fra industri og bolig bør fastholdes.

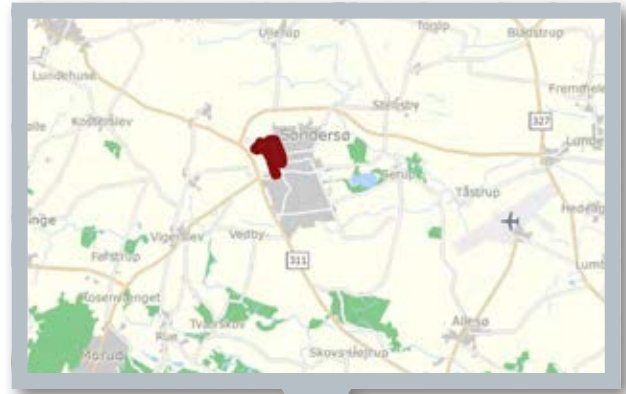

Homer. En af de 12 buster af store, betydningsfulde personligheder som byder en velkommen, og sætter den rette stemning, når man kommer til Nordfyns Gymnasium. Busterne er af kunstneren Eiler Madsen.

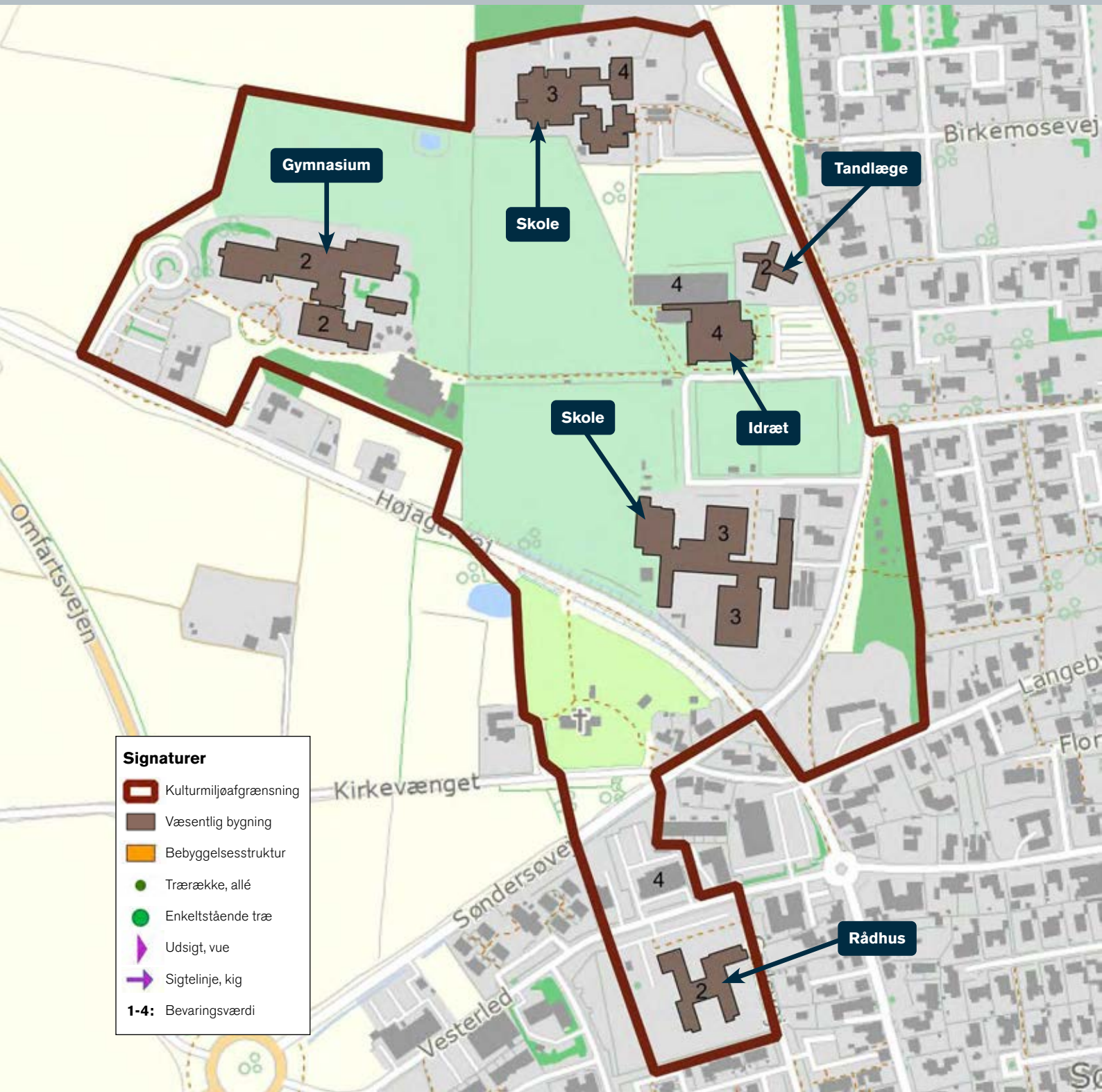

UDVIKLINGSMULIGHEDER

- Bevaringsinteresserne bør tænkes ind i fremtidig byudvikling.
- Forskellige forskønnelsestiltag med beplantning og udsmykning kan gavne området.

Sønderø Centerby

Signaturer	
	Kulturmiljøafgrænsning
	Væsentlig bygning
	Bebyggelsesstruktur
	Trærække, allé
	Enkeltstående træ
	Udsigt, vue
	Sigtelinje, kig
1-4:	Bevaringsværdi

Skamby Stationsby

Stationsbyen Skamby er et typisk og på mange måder interessant og velbevaret eksempel på de mange mindre stationsbyer der opstod i kølvandet på anlæggelsen af jernbanerne.

Stationsbyerne havde funktion som lokale servicebyer, og det ses af de righoldige spor efter handel og håndværk; købmandsgård, slagter, autoværksted med flere. Navnestof som Stationsvej og Fabriksvej er også karakteristiske. Samtidig var byerne hjemsted for mange flere lokale industrivirksomheder, som også sætter deres præg på bymiljøet i Skamby.

Langs Bredgade ses typiske eksempler på bebyggelse gennem den periode hvor byen var serviceby - fra slutningen af 1800-tallet og frem til 1960'erne. Det giver bebyggelsen et varieret præg.

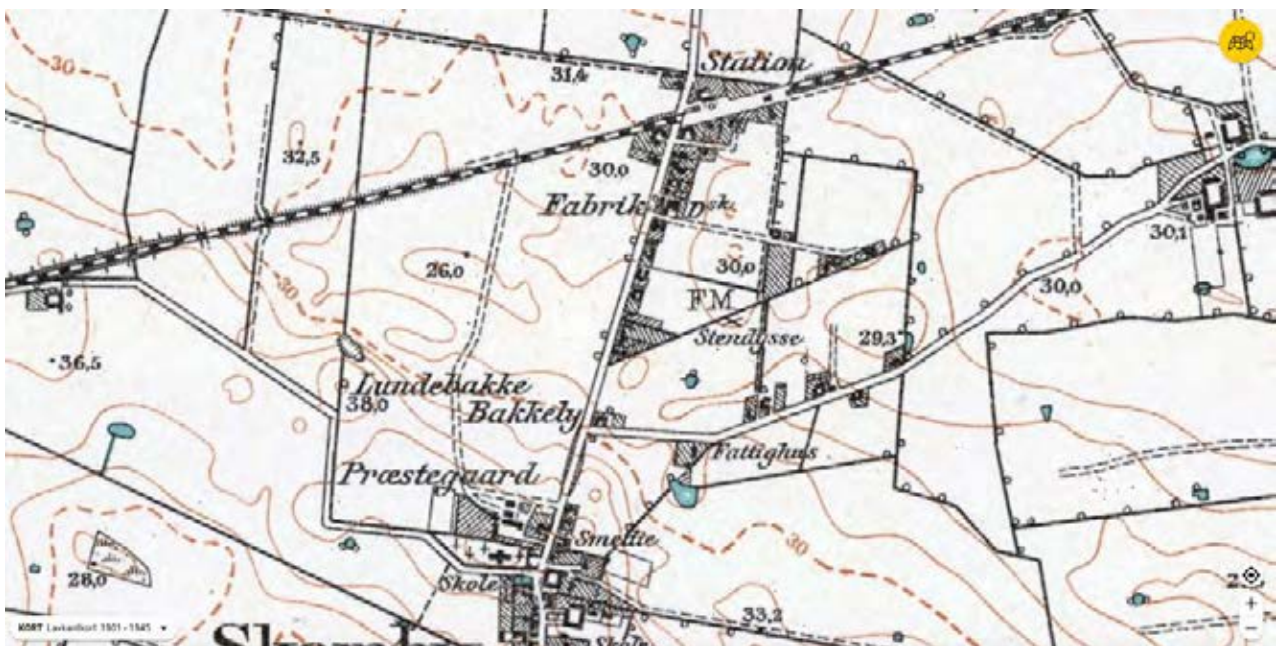
Med sin varierede arkitektur og mange spor fra historien som service- og industriby, har Skamby potentiale til at udvikles yderligere til en spændende by med en kombination af bolig og forskelligartede erhverv.

Grise ved Skamby Station ca. 1900. Foto fra Odense Bys Museer.

Skamby med station ca. 1890.

Skamby Stationsby ca. 1925. Kun højre side af Bredgade er bebygget. Venstre side kom med senere. Det ses tydeligt i byggeskikken idag.

UDVIKLINGSHISTORIE

I 1882 åbnede jernbanen Odense – Bogense, Nordfynske Jernbane. Den var i drift indtil 1966. Stationen i Skamby blev åbnet 30. juni 1882. Den var, som det ofte var tilfældet, også telegrafstation og anlagt et stykke vej uden for hovedbyen i det sogn, den skulle servicere. I dette tilfælde ca. en km. nord for kirken. Lokaliseringen var i skæringspunktet mellem landsbyerne Skamby, Bare Brøndstrup og Bolmerød.

Området var ved udskiftningen i 1798 blevet udlagt til mindre landbrugsejendomme, og de ret små parceller, blev i løbet af 1800-tallet bebygget med 17 husmandsbrug. Sådanne områder var ofte mere dynamiske end gårdmiljøerne, fordi man skulle bruge indtægter fra andet end landbruget. Det kunne være forskellige binæringer eller handel. Her kunne også være et overskud af forandingsparate beboere, som ikke kunne få arbejde ved landbruget, og derfor (efter 1857) rettede blikket mod forskellige

Skamby Station med original bemaling 2017.

bymæssige erhverv, håndværk og industri. Ved jernbanen blev der etableret et par fabrikker. Trævarefabrikken N. Eilersens Møbelfabrik A/S dominerer stadig landskabet.

Efter jernbanens fremkomst, blev Skambys bebyggelsesudvikling i høj grad lokaliseret nær ved stationen. Det skete, i lighed med andre steder, i adstadigt tempo, så i løbet af de første ca. 50 år opstod der en række boliger langs østsiden af vejen ind mod kirkebyen. Dernæst kom der, i perioden indtil ca. 1970, en tilsvarende bebyggelse på vestsiden af vejen. Bebyggelsesudviklingen afspejlede sig i befolkningstallet i sognet, som mellem 1850 og 1930 voksede fra 887 til 1186.

Jernbanesporene er væk, men andre spor er der mange af: Stationen, tegnet af arkitekt N.P.C. Holsøe, var tidligere trelænget. Den står endnu som et tolænget, vinkelbygget anlæg. Selve banen ses som en øst-vestgående struktur i landskabet. De to markante hjørneejendomme på begge sider af Bredgade er henholdsvis gæstgivergården og købmanden.

BÆRENDE VÆRDIER

- Vigtige funktionsbygninger som station, gæstgivergård, og købmandsgård.
- Synlige spor af butikker og industrivirksomhed, som er med til at give bymiljøet karakter, herunder skorstenene og elværket.
- Bebyggelsens placering med nogenlunde ens afstand til Bredgade, og en tætliggende men ikke sammenbygget husrække.
- Den tydelige udviklingshistorie som afspejler sig i forskellen på bebyggelsen vest og øst for Bredgade.
- Muligheden for stadig at afkode hvor jernbanen gik.

SÅRBARHEDER

- Kulturmiljøet er især sårbart overfor ombygninger, som følge af at flere og flere huse overgår til rene boligformål. Disse ombygninger kan sløre fortællingen om tidligere funktioner som butik eller håndværk.
- Bebyggelsen er sårbare overfor ændringer som slører bygningers oprindelige stil og karakter.

MÅL

- At kulturmiljøet bevares og restaureres æstetisk og historisk korrekt, således at det formidler etableringen og udviklingen af stationsbymiljøet på en troværdig måde.

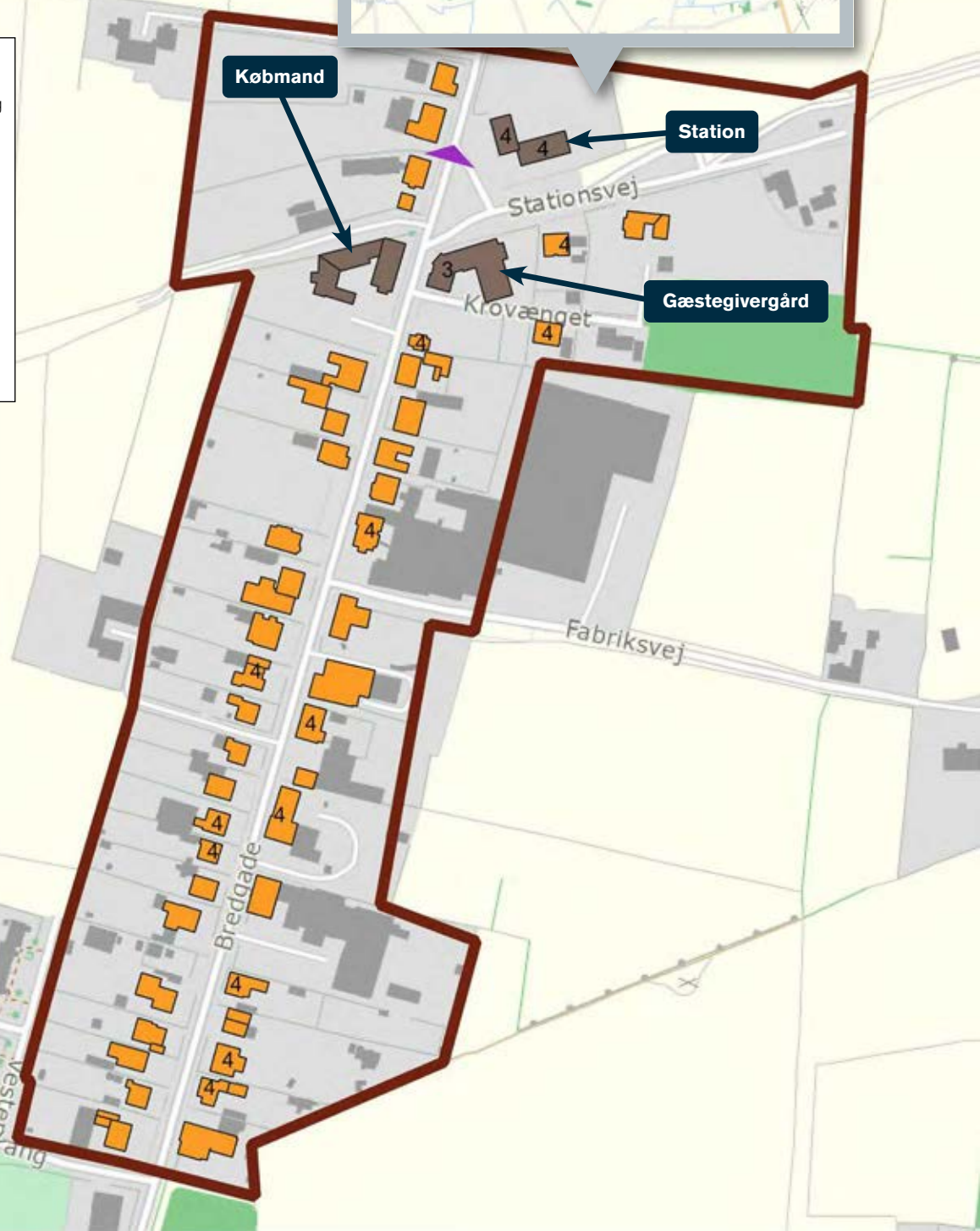
UDVIKLINGSMULIGHEDER

- Kulturmiljøet bør sikres ved, at der ikke bygges eller forandres på måder, som er i modstrid med den overordnede fortælling om stationsbyen.
- Det anbefales at der gøres en indsats for at redde og istandsætte miljøet ved stationen så det bliver lettere forståeligt.

- Det anbefales at bygningerne behandles på en måde som er i pagt med den oprindelige byggeskik.
- Områdets historie bør indtænkes i den fremtidige udvikling af kulturmiljøet, fx ved at lade sig inspirere af det tidligere jernbanespor til et rekreativt stiforløb.

Skamby Stationsby

Signaturer	
	Kulturmiljøafgrænsning
	Væsentlig bygning
	Bebyggelsesstruktur
	Trærække, allé
	Enkeltstående træ
	Udsigt, vue
	Sigtelinje, kig
1-4:	Bevaringsværdi

Gyldensteens hovedbygning fra 1640 set fra nord.

Gyldensteen

Gyldensteen er med sin renæssance-hovedbygning blandt de fineste bygningsanlæg i kommunen. Sammen med de bevarede porthuse og voldstedet, som bebyggelsen ligger på, udgør hovedgården således en god oplevelsesrig fortælling, på trods af at de oprindelige avlsbygninger ikke længere findes.

Kulturmiljøet er afgrænset til bebyggelsen og det tilhørende landskab, park- og skovområde.

Bygningsanlægget og de omkringliggende arealer rummer mange fortællingerne om grevskabet Gyldensteen, som dominerede store områder af Nordfyn, herunder det naturgenoprettede Gyldensteen Strand.

UDVIKLINGSHISTORIE

Første gang Gyldensteen blev nævnt i kilderne var i 1409, hvor den var en lille hovedgård med navnet Enggård. Små 100 år senere var den faldet noget i status, idet den omkring 1500 var en fæstegård under Iversnæs (Wedells-

borg). Den havde med andre ord mistet status som bolig for en herremand og dermed skattefrihed.

I 1520 blev den genoprettet som hovedgård, fordi boet efter afdøde adelsmand Knud Henriksen Gyldenstjerne fra Iversnæs skulle deles. Det foregik ved, at hans søn arvede 'en hel hovedlod', mens hans to døtre hver fik '1/2 hovedlod'. Kvinder arvede altså halvt. Af den anden halve lod oprettede man Kærsgård på Vestfyn.

Med Enggård fulgte 58 fæstegårde, som lå spredt i 18 sogne. Indtil 1718 var Enggård en middelstor fynsk hovedgård (der var ca. 120). Man dyrkede jord svarende til ni bøndergårde ved hjælp af hoveri, og indkasserede afgifter fra fæstebønderne. Så trådte først admiral Carl Christian Gabel og kort efter en franskmænd ved navn Jean Henry Huguetan ind på scenen. Carl Gabel købte to nabo-hovedgårde, Oregård og Uggerslevgård, som var krongods, men solgte så videre til Huguetan. Huguetan gjorde sig bemærket ved hoffet. Han vidste meget om europæiske forhold og virkede som diplomat. Han blev benådet med

Gyldensteens hovedbygning med typisk svungen vælsk gavl fra renæssancen.

Gyldensteens hovedbygning og porthuse fra den gamle avlsgård set fra nord.

titlen 'greve af Gyldensteen', men havde ikke noget gods. Så han købte Enggård med mere og ændrede dens navn til Gyldensteen.

En greve skulle have mindst 2500 tønder hartkorn jordergods (svarer til 400-500 bøndergårde for at opnå de fulde privilegier: skattefrihed for 300 tønder hartkorn, politimynderdighed, kirkemynderdighed, amtmandsret, udskrivningsret, ret til bøder med mere. Grevskaber var imidlertid *len* (lån) fra kronen, og måtte derfor ikke forgældes, sælges, pantsættes, misligholdes eller på anden måde forringes.

Indtil midten af 1840'erne blev grevskabets hartkorn forøget en del. Ikke mindst ved købet af nabogårdene Jerstrup, Harritslevgård og Sandagergård, og man endte med, som et af syv fynske grevskaber, at være blandt de allerstørste ejendomme på Fyn. Fra midten af 1800-tallet fik man dispensation til at sælge bøndergodset og opsparere

derved kapital til at gennemføre det store inddæmningsprojekt ved Stegø og Langø på stranden nord for hovedgården (nu kendt som Gyldensteen Strand).

Siden slutningen af 1800-tallet er gården blevet drevet uden fæstegods, selv om lenene formelt først blev afskaffet i 1919. Hovedgårdene (bygningerne) Jerstrup, Harritslevgård, Uggerslevgård og Oregård er solgt fra. Gyldensteen var også efter frasalg og reformer en stor ejendom på 1800 ha (18 km²) og klart Nordfyns største. Man udviklede bl.a. en stor produktion af løg. Ejendommen blev noget mindre, da Åge V. Jensens Naturfond købte 'Stranden' på 616 ha.

I dag består Gyldensteens bygninger af hovedbygningen (oprindeligt) fra 1640. Den ligger på et stort voldsted omgivet af voldgrave. Der udover er der to porthuse, som er resterne af avlsbygningerne fra 16-1700-tallet som brændte i 1960.

Monogram på Gyldensteens østlige porthus fra 1636.

BÆRENDE VÆRDIER

- Det fredede bygningsanlæg med hovedbygning og porthuse, voldsted og voldgrav.
- Parkanlægget omkring bygningerne.

SÅRBARHEDER

- Der er ikke umiddelbart noget der truer kulturmiljøet.

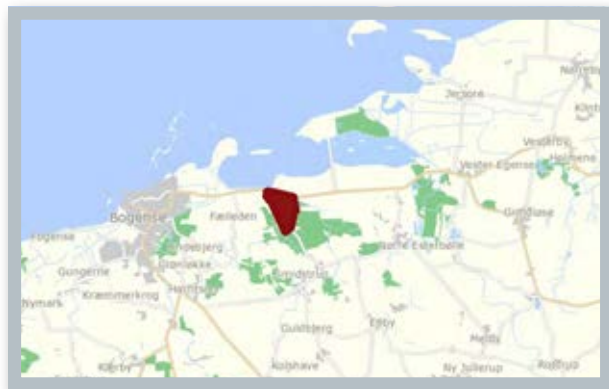
MÅL

- At sikre Gyldensteen som en markant bynær besøgslokalitet.

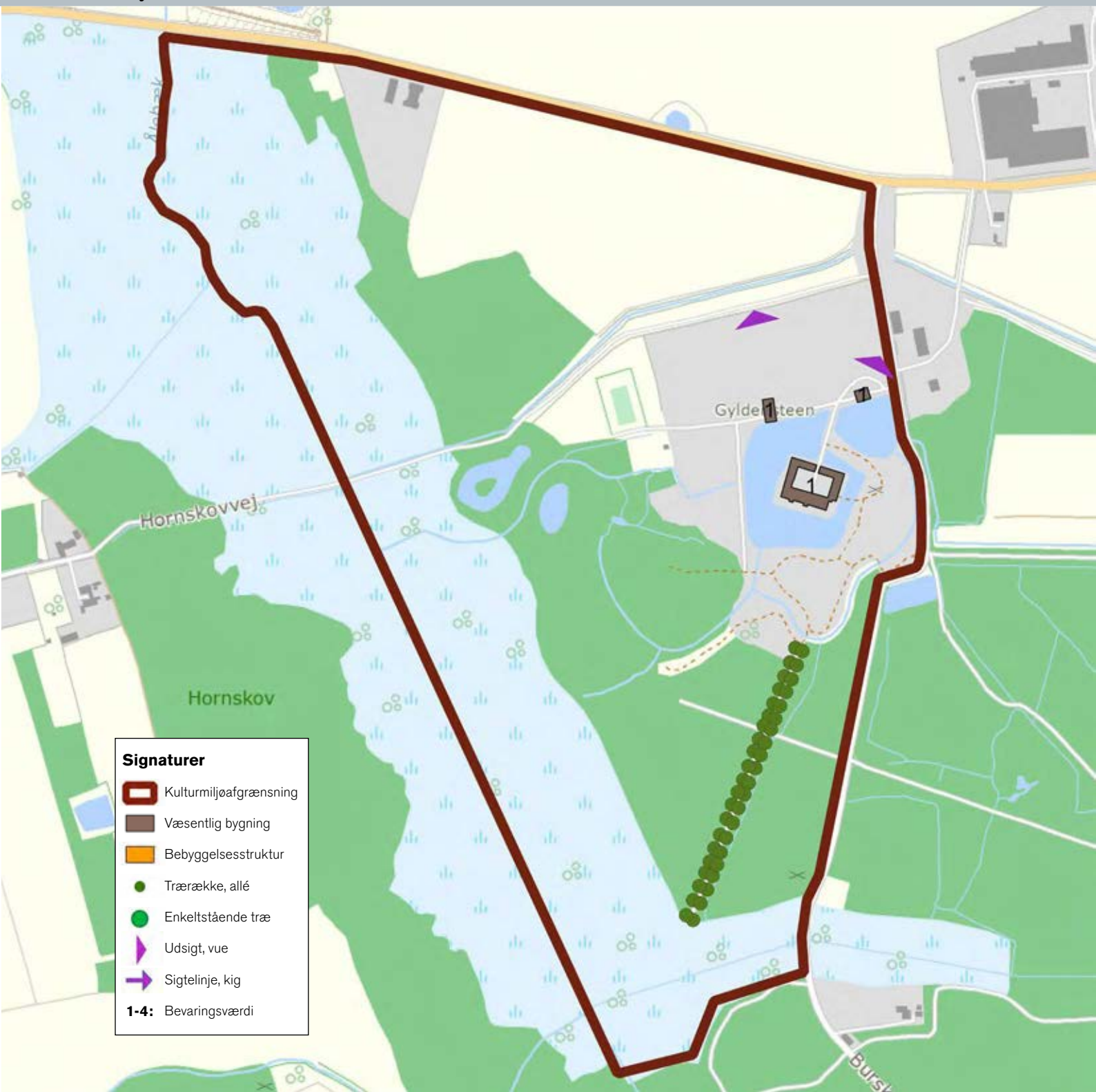

UDVIKLINGSMULIGHEDER

- Udover at være udpeget som kulturmiljø i Kommuneplanen indeholder kulturmiljøet følgende kulturarvsinteresser: fredede fortidsminder og fortidsmindeomgivelser.
- Bygningsanlægget er sikret gennem bygningsfredning, ligesom voldstedet er fredet.
- Genslyngning af Ålebækken vest for Gyldensteen.

Gyldensteen

Harritslevgårds hovedbygning. Bygningen er en klassisk renæssancebygning med vælske gavle og trappetårn, samt sidehus med samme gavltipe til højre. Bygningen er fra 1606, ombygget 1753. Den var tidligere firefløjet.

Harritslevgård

Harritslevgård rummer alle herregårdens typiske elementer: En renæssance-hovedbygning, vandmølle, et par huse til gårdens folk - og ikke mindst alléen fra hovedgården til landsbyen Harritslev, ad hvilken landsbyens bønder kunne komme til gården på hoveri.

Bebyggelsen og det nære landskab fremstår intakt og oplevelsesrigt, med den grundmurede hovedbygning og avlsbygninger, og de mindre huses og vandmøllens rige bindingsværk.

Der er stort attraktionsværdi i både bygningernes og omgivelsernes historie, herunder forbindelsen til Harritslev Landsby.

UDVIKLINGSHISTORIE

I den såkaldte *Kong Valdemars Jordebog* fra 1231, er *Haræslæf* den største kongelige ejendom på Fyn med en

værdi på 144 mark guld. I 1327 omfattede denne ejendom Bogense By, som antagelig er opstået i ly af Harritslevgård. Kronen ejede Harritslevgård indtil 1560. Herefter var den i mange adelsslægters eje frem til 1829, hvor den - sammen med Gyldensteen, Sandagergård, Jerstrup, Uggerslevgård og Oregård -, blev en del af grevskabet Gyldensteen.

Harritslevgård opstod i landsbyen Harritslev. Den sædvanlige måde var, at en adelsmand nød skattefrihed, og derfor kunne erhverve gods fra naboerne. Således voksede den. På et tidspunkt flyttede hovedgården lidt væk fra landsbyen, for at få sine egne marker, udenfor landsbyfællesskabet. Med tiden (inden 1660) gjorde den alvorlige indhug på landsbyens mark, således at hovedgårdens jorder kom til at omslutte landsbyen helt. Bønderne i landsbyen havde herefter kun en smal vej ud gennem Harritslevgårds jorder, når de skulle arbejde i marken. Symbolsk for herremandens dominerende rolle frem til ca. 1800.

Harritslevgårds Mølle, kaldet Over Mølle. Møller hørte til hovedgårdslandskabet. Længere nede af Bybækken lå den anden – Neder Mølle. Over Mølle ligger karakteristisk, lidt klemt, nedenfor vejen, som ligger på dæmningen. Der er et højt fald over vandhjulet, som skjuler sig til venstre for bygningen. Møllen er kendt siden 1600-tallet. Den var i 1810 firefløjet. Bygningen der ses er fra 1834.

Møledammen syd for møllen.

Adelen var traditionelt skattefri. Efter 1670 omfattede skattefriheden dog kun den jord som blev dyrket under hovedgården. Harritslevgård havde i midten af 1600-tallet en af de mest omfattende skattefriheder overhovedet. En hovedgård bestod imidlertid ikke udelukkende af den jord man selv dyrkede (ved hoveri). Der var tilknyttet fæstegods, som dyrkede den upriviligerede (skattetyngede) jord og udførte hoveriet på hovedgården. Fæstegodset under Harritslevgård bestod i 1560 af 34 bøndergårde samt Over- og Neder Mølle. I 1662 af 97 bøndergårde med tilsammen 691 tønder hartkorn. I 1719 blev fæstegodset udvidet med 182 tønder hartkorn (ca. 25 bøndergårde) af kronens ryttergods.

Formentlig som følge af ødelæggelser og drab under Svenskekrigen 1657-60, lå en del gårde i Harritslev øde. Derfor oprettede man en ny hovedgård *Lille Harritslevgård* i 1694. Den kom under Harritslevgård i 1722.

Som en del af et grevskab, måtte godset ikke formindskes, forringes, sælges eller pantsættes. Disse regler medførte, at man ikke lige som andre godser, kunne sælge gårde til selveje i 1800-tallet. Grevskabet Gyldensteen fik dog dispensationer fra midten af 1800-tallet, og selvejet blev realiseret ved jævnt salg indtil ca. 1870.

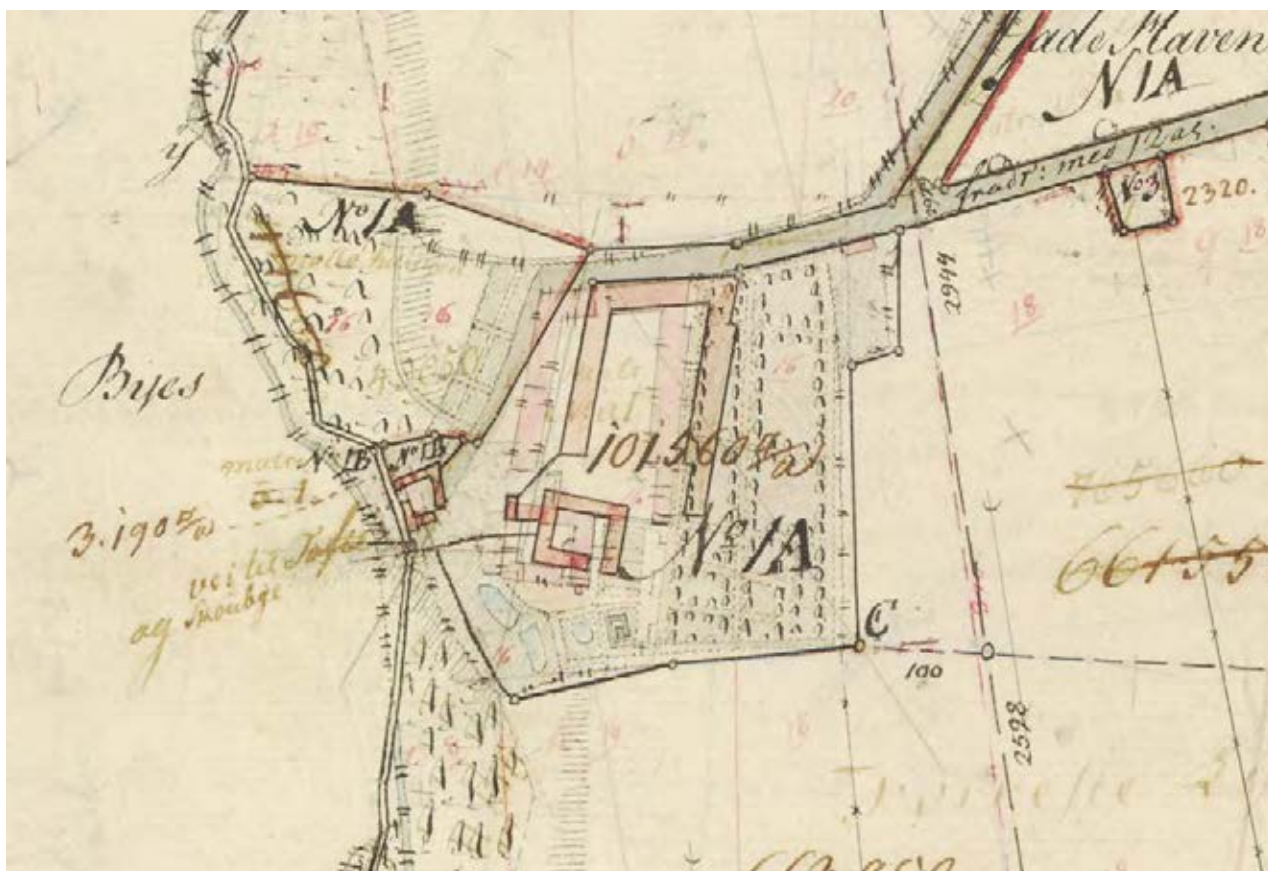
Hovedbygningen er fra 1606. I 1963 blev den solgt fra, mens Gyldensteen fortsat ejer jorden. Bygningen er i renæssancestil i tre stokværk. Bygherren var Breide Rantzau.

BÆRENDE VÆRDIER

- Områdets bygninger. Hovedparten er fredet, men de øvrige bør bevares som en del af helheden.
- Møllen med malekarm og vand samt bækkens forløb og mølledam.
- Allébeplantningen, særligt på strækningen fra avlsbygningerne til Harritslev landsby.
- Den øvrige grønne struktur med park og skov.

SÅRBARHEDER

- Området er primært sårbart overfor fældning eller bortgang af allétræer og skov.
- Møllen er meget sårbart overfor fratagelse af vandføring, samt forfald ved malekarm og møllehjul.
- Funktionstømning og bygningsforfald

Kort fra 1810 med rettelser frem til 1849. Det viser beliggenheden af den firlængede hovedbygning, den firlængede mølle samt den trelængede avlsgård. Avlsgården brændte i 1887 og blev genopført i grundmur. Der er en dobbeltvirkning på det håndtegnede kort, som viser at det er blevet rettet. Fra Historiske kort på nettet.

MÅL

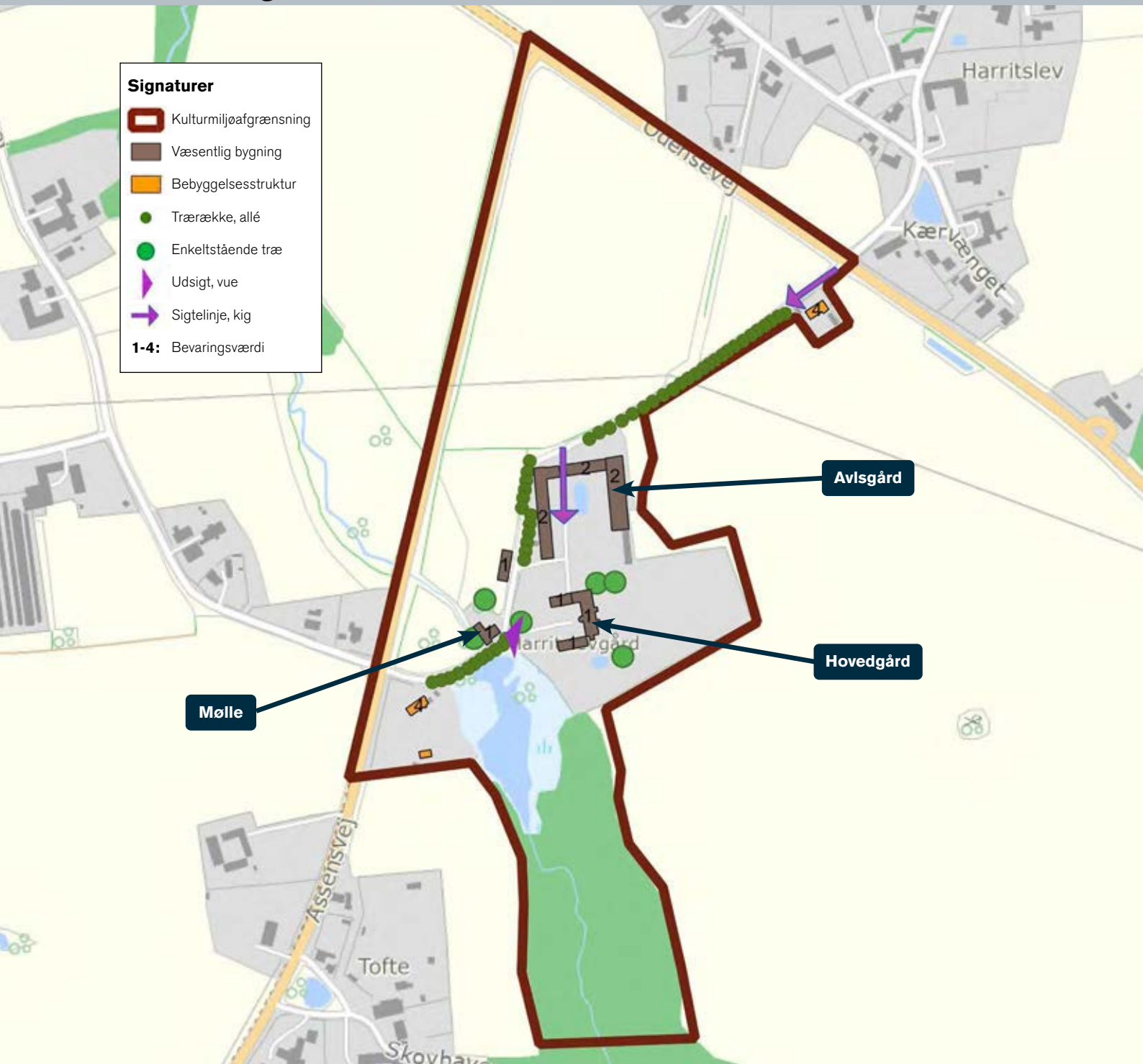
- Det er målet, at Harritslevgård og omgivelserne bevarer sin charme og fortælle værdi vedrørende bygnings- og godshistorien.

UDVIKLINGSMULIGHEDER

- Hovedbygningen, nordlængen og sydlængen samt stenbelægningen imellem disse, ladebygningen mod nordvest og den vinkelbyggede vandmølle mod vest er fredet.
- Allétræer og skov kan sikres gennem plejeplan eller lignende.

Harritslevgård

Kørups hovedbygning og voldgrav set fra nordvest 2020.

Kørup og Agernæs Strand

Området med Kørup og Agernæs Strand rummer en sammenhængende fortælling om udviklingen af det nordfynske kystlandskab.

Området omfatter såvel hovedgården og dens ejerlav, og det af hovedgården gennemførte landindvindingsområde Agernæs Strand. Selve hovedgården omfatter en hvid, trefløjet hovedbygning i to etager. Den er omgivet af voldgrave. Ved siden af hovedbygningen ses avlsgården. Hovedgårdens jorder er udstykket til statsmandsbrug, der ligger karakteristisk langs vejene igennem ejerlavet. Fraværet af hegn i området betyder, at man fortsat har oplevelsen af hovedgårdslandskabets store skala. Agernæs Strand rummer som indvindingslandskab ligeledes en række karakteristiske elementer - med den bevarede, men vingeløse hollandske pumpemølle som vartegn, men også det originale sluse- og kanal anlæg, som er bevaret.

Kulturmiljøet omfatter Kørups ejerlav og Agernæs Strand ejerlav.

Området rummer oplevelsesværdier i form af bl.a. hovedgårdsanlægget og pumpemøllen umiddelbart ud til naturen ved Nærrå Strand, hvor der er et rigt fugle- og dyreliv. Husmandsbrugene kan være attraktive for familier der ønsker at prøve kræfter med husdyrhold på hobbyniveau.

UDVIKLINGSHISTORIE

Oprindelig var Kørup en landsby, hvor der i middelalderen blev oprettet en hovedgård. I 1400-tallet kom Kørup i slægten Podebusks eje. Mourids Podebusk anlagde det nuværende voldsted med stensatte grave og byggede midterfløjen i af det nuværende anlæg i slutningen 1500-tallet. I begyndelsen af 1600-tallet blev de sidste bøndergårde omkring Kørup nedlagt. Til gengæld byggede Podebusk en anseelig kirke, Helligtrefoldighedskirken, medens kirken i Agernæs blev nedrevet. Kirken ved Kørup eksisterede frem til slutningen af 1700-tallet, hvor den var i stærkt forfald og blev nedrevet.

Omkring avlsgården Egebjerg blev der ligeledes nedlagt landsbyer, og jorden blev lagt ind under gården, der i midten af 1600-tallet blev privilegeret hovedgård og herefter kaldt Einsidelsborg. De to godser blev oprettet som to baronier, senere forenet til et baroni. I slutningen af 1700-tallet forlod Podebuskerne godset, der i en kort periode var ejet af Joachim Moltke.

Selvom det var en kort ejerperiode satte Moltke store arbejder i gang på sit gods, udskiftning af bøndergods, og ikke mindst det store arbejde, hvor fjorden mellem de to godser blev tørlagt ved inddæmning i 1781; en af de tidligste på Fyn. Mindestøtten ved Kørupvej rejste grev Røepstorff for grev Moltke og hans inddæmning. Teksten lyder: Æreminde for grev Joacim Moltke der satte Neptuns grænser i 1781. Inddæmningen var i begyndelsen tænkt som enge til høslæt og græsning, og fuglelivet var her utroligt rigt, men i 1925 blev der opsat motorpumpe, jorden blev stærkt kultiveret, og det var slut med fuglelivet. Den første pumpemølle og sluse er bevaret, den blev bygget af indskrevne hollændere, der her virkelig skabte et lille Holland med sluse, kanaler og mølle.

Agernæs Pumpemølle og kanal 2020.

Baroniet blev i 1795 købt af U.W. de Roepstorff, der gennem sit embede som generalguvernør på de vestindiske øer havde tjent kæmpeformuer. Det var imidlertid ikke til sig selv han ville beholde godset, men til en nevø, Chr. Alexander v. Petersdorff, hvis efterkommere beholdt de to hovedgårde. De blev fra 1810 ophøjet til grevskabet Roepstorff, det sidst oprettede på Fyn og det mindste. Slægten Petersdorff beholdt godserne frem til 1921.

Fæstegodset både til Einsidelsborg og Kørup blev frasolgt i 1870'erne. Da lensafløsningsreformen trådte i kraft i 1919, skulle der afgives 340 ha til udstykning. I alt 47 brug og 19 tillægsparcer. Dette skete fortrinsvis fra Kørup, der igennem 1800-tallet havde fungeret som forpagtergård. Igen efter et ejerskifte i 1953 blev der yderligere udstykket, og Kørups ejerlav er præget af de mange udstykninger. Ved hovedgården ligger en stor avlsgård/forpagtergård fra 1870'erne.

Bortset fra selve hovedgården og avlsgården var Kørups ejerlav indtil 1920 et bebyggelsestomt landskab, men allerede i løbet af 1920'erne og 30'erne kom de første husmandsbrug vest for hovedgården. Særlig mange er bygget i 1941. Efter 1950 bygges alt øst og syd for, nogle af de seneste statshusmandsbrug på Fyn.

BÆRENDE VÆRDIER

- Hovedgårdens fredede bygningsanlæg og voldsted, samt den tilliggende avls- og forpagtergård.
- Bebyggelsesstrukturen, særligt i den østlige del af Kørup Ejerlav, med husmandsbrug som perler på en snor langs vejene, og samme bebyggelses enkle og ensartede formsprog og materialer.

- Landvindingslandskabets sluse- og kanalanlæg, samt den hollandske pumpemølle.
- Landskabets generelt åbne karakter, som understreger forskellen mellem landvindingslandskabet og kystskrænterne mod nord.

SÅRBARHEDER

- Husmandsbrugenes karakter er sårbare overfor utilpassede istandsættelser.
- Funktionstømning og bygningsforfald.

MÅL

- Målet er at fastholde landskabet som et gods- og inddæmningslandskab med strukturer, elementer og fortællerværdi knyttet til godshistorien.
- I videst muligt omfang at friholde området for ny bebyggelse.

UDVIKLINGSMULIGHEDER

- Udover at være udpeget som kulturmiljø i Kommuneplanen indeholder kulturmiljøet følgende kulturarvsinteresser: fredede fortidsminder, fortidsmindeomgivelser, kirkeomgivelser, særligt bevaringsværdigt hovedgårds-ejerlav samt særligt kulturhistorisk beskyttelsesområde.
- Hovedbygningen samt bindingsværkslængen på hovedgården Kørup er fredet.
- Det anbefales, at bevoksning i området tilrettelægges således, at den ikke generer indsigt til væsentlige elementer og strukturer, ikke mindst husmandsbrugene.

Agernæs Pumpemølle og kanal ca. 1950. Fot. Det Kongelige Bibliotek. Danmark set fra luften.

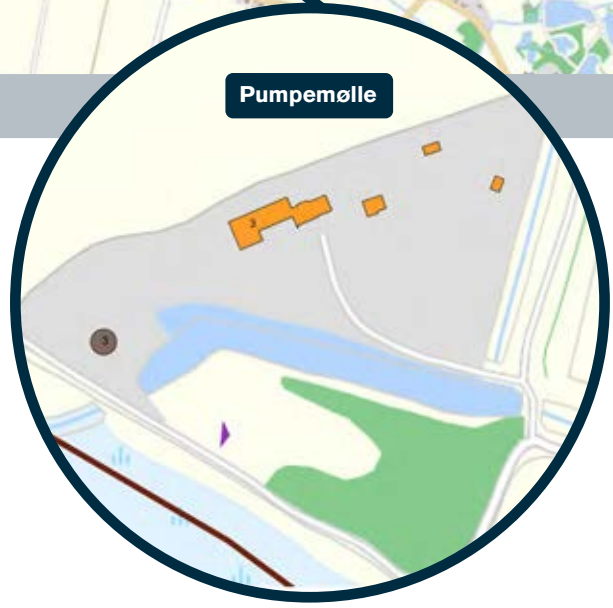
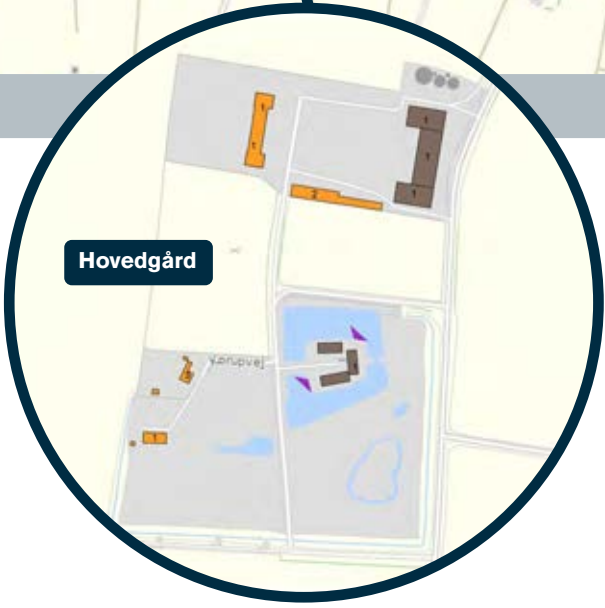

Husmandsbrug med stuehus og stald fra 1954 ved Kørup.

Moderniseret husmandsbrug ved Kørup. Bygningerne er blevet pudset, men strukturen er bevaret.

Kørup og Agernæs Strand

Hofmangaves avlsgård fra 1780'erne.

Hofmangave

Hofmangave udgør et rigt kulturmiljø med store arkitektoniske, landskabelige, naturmæssige og historiske værdier. Miljøet omfatter hovedgården Hofmandsgaves velbevarede bygningsanlæg, landindvindingsområder omkring hovedgården, landarbejderboliger, en del af sommerhusområdet ved Hasmark samt halvøen Enebærødde.

Området er afgrænset til Hofmangave Hovedgårds ejerlav. Enebærødde samt kysten rundt om Hofmangave/Romsø er landskabsfredet. Hovedbygningen samt den ældre avlsgård er fredet.

Området rummer med sin rige historie og store herlighedsværdier en lang række attraktioner. Parken med de mange sjældne træer og buske er allerede i dag åben for besøgende hele året, og her kan den besøgende også se Skitsesamlingen og det lille Kartoffelmuseum.

UDVIKLINGSHISTORIE

Hofmangave har ændret navn ikke mindre end fire gange igennem historien. Gårdens første navn var Knyle, der bety-

der knold, og navnet hentyder til placeringen på et sted, der var højere end de meget lavtliggende enge omkring Odense Fjord. Hovedgården Knyle lå vest for det nuværende Hofmangave i den mark, der stadig kaldes Knyleløkken.

Af Knyle sammen med gården Hasmarkgård oprettedes et sammenhængende gods. Gården Hasmark eksisterede frem til ca. 1700, hvorefter dens jorder blev lagt direkte under hovedbesiddelsen. I 1588 flyttede Knyle til den nuværende placering og kaldes Quitzowsholm efter ejeren Frederik Quitzow. Herefter skete der flere ejerskifter, der også havde navneforandringer til følge. I 1783 købte Niels de Hofman hovedgården, der herefter kaldtes Hofmangave. Den nuværende hovedbygning og avlslængerne blev opført 1784-87. I 1784 blev Hofmangave ophøjet til et stamhus, og de følgende slægtled af Hofman Bang familien kom ved deres store interesse og kyndighed til at præge Hofmangave og omegnen i mere end 150 år. Hofman Bang forestod inddæmning af ca. 60 tønder land af Odense Fjord, og godset indførte mergling, dyrkning af kartofler og den teknisk langt bedre svenskharve. Hofman Bang familiens store interesse og viden om planter har sat

Hofmangaves hovedbygning fra 1780'erne set fra parken.

Norske Hus fra 1814.

Skanse foran Fyret på Enebærødde.

sig spor i de mange eksotiske buske og træer, der stadig findes i parken omkring Hofmangave. Fæstegodset blev tidligt solgt fra og hoveriet ophævet, og i 1840'erne byggede man Martinegården på spidsen af Enebærødde og nye arbejderboliger tæt på Hofmangave. Det inddæmmede land blev yderligere drænet ved gravning af kanaler og etablering af en pumpemølle, Sortemølle. Også et landvæsensinstitut og en husmandsforening i Norup sogn blev åbnet allerede i 1843. Enebærødde blev tilplantet med fyr, og ved Hofmangave blev der plantet 1200 frugtræer af den dengang moderne franske lave type. Hofmangave gods støttede i slutningen af 1800-tallet såvel oprettelsen af en brugsforening i Hasmark som opførelsen af en filialkirke. I 1927 opløstes stamhuset, og der blev betalt 200.000 kr. til Staten.

I 1951 døde den sidste ejer af Hofmangave, der herefter blev en selvejende institution under en stiftelse. Stiftelsen ledes af en bestyrelse på fem personer, hvoraf en vælges af Staten, en med tilknytning til slægten Hofman Bang, en regnskabskyndig, en med erfaring fra større godsdrift, og en med juridisk ekspertise. Godset drives både med

Hasmark Kirke fra 1882. Opført på initiativ af og med økonomisk støtte fra Hofmangave.

planteavl og en kvægbesætning. Herudover er der i fundatsen særlige krav til forskning i planteavl. I perioden 1920-1970 er der på lejede arealer opført 370 sommerhuse i Hasmark.

BÆRENDE VÆRDIER

- Hovedbygning og de oprindelige avlsbygninger i bindingsværk med gulkalkede tag og røde tegltage.
- Alléen ind mod bygningsanlægget med gamle allétræer, stendiger og pigstensbelægninger.
- Det romantiske parkanlæg ved hovedbygningen.
- Landarbejderboligerne langs adgangsvejen, som fortæller om den fortsatte godsdrift i 1950'erne.
- Landindvindingsanlæggene med kanaler, diger og pumpehuse.
- Strukturen i sommerhusbebyggelsen ved Hasmark. Særlig den ældste struktur, nærmest havet. Der findes to huse fra koloniens etablering i midten af 1930'erne.
- Enebæroddes natur- og kulturlandskab, herunder Martinegården, fyrtårnet og de to skanser.

SÅRBARHEDER

- Området fremtræder ikke med væsentlige aktuelle trusler, idet såvel bygninger som landskaber vedligeholdes, med respekt for de kulturhistoriske værdier.

- Landarbejderboligerne kan være sårbare overfor ændringer i forbindelse med renovering. Stilen og udtrykket bør fastholdes.

MÅL

- Målet er, at historien, de fortællende levn af hovedgårds-historien, inddæmningshistorien samt Enebæroddes historie bevares.

UDVIKLINGSMULIGHEDER

- Udover at være udpeget som kulturmiljø i Kommuneplanen indeholder kulturmiljøet følgende kulturarvsinteresser: fredede fortidsminder, fortidsmindeomgivelser, særlige kulturhistoriske beskyttelsesområder, kirkeomgivelser, samt særligt bevaringsværdige hovedgårdsejerlav.
- Hovedbygningen, fire andre huse ved Nørregade og Langelinie samt Det Norske Hus er fredede.
- Enebærodde samt kyststrækningen fra Enebærodde ned til Fjordmarken er fredet.
- Den enkle og ensartede karakter af sommerhusene nærmest havet kan med fordel søges opretholdt. På samme måde vil det være hensigtsmæssigt at bevare andre dele af de oprindelige træk, i form af skel, inventar som bænke, gelænder, stiforløb og lignende.

Sommerhuse fra 1930-erne. Erikshåb sommerhuskoloni fra 1932 på lejet grund.

Hofmansgave

Signaturer

	Kulturmiljøafgrænsning
	Væsentlig bygning
	Bebyggelsesstruktur
	Trærække, allé
	Enkeltstående træ
	Udsigt, vue
	Sigtelinje, kig
1-4:	Bevaringsværdi

Østrup og Østrupgård

I Østrup findes et sjældent kulturmiljø i form af samspillet mellem landsbyen Østrup og hovedgården Østrupgård. Hvor de fleste hovedgårde enten tidligt blev flyttet ud af landsbyerne, eller oprindeligt oprettet udenfor landsbyfællesskaberne, så ligger Østrup fortsat som en af de få landsbyhovedgårde. Det tætte samspil mellem landsby og hovedgård, som var et resultat af at hovedgården indgik i landsbyfællesskabet helt indtil udskiftningen i 1797, er fortsat tydeligt.

Udpegningen omfatter hovedgårdens bygninger med hovedbygning og avlsgård samt parken, og den centrale del af landsbyen.

Landsbybebyggelsen fremstår som en blanding af ofte firlængede gårde og mindre huse, i en struktur som fortsat er ret intakt i den udpegede del. Dog er en del huse kommet til i sidste halvdel af 1900-tallet, hvilket i nogen grad svækker oplevelsen af landsbymiljøet. Særligt langs Klintebjergvej opleves landsbykarakteren fortsat tydeligt. Selv om en del gårde og huse fremstår noget ombyggede, er der også velbevarede bygninger med høj fortællerværdi, herunder et par fine firlængede gårdanlæg.

Østrupgårds hovedbygning og avlsgård ligger i tilknytning til landsbyens kirke, og var det ikke fordi kirken er en oprindelig landsbykirke fra 1100-tallet, kunne man tro, at der var tale om en kirke knyttet til hovedgården. Ofte blev kirker bygget på storgårdes initiativ og arealer.

Hovedgården består af den imponante historicistiske hovedbygning fra 1882, hvis tårn er synligt flere steder i byen. Den er med til at give byen sin særlige karakter. Desuden de nogenlunde samtidige bygninger i avlsgården. Særligt den store ladebygning i to etager ud mod landsbyens centrale gadekryds er fremtrædende i bybilledet.

Omkring hovedgården ligger et parkanlæg med enkelte bevarede gamle træer, og i den vestlige del et skovområde med flere søer. Centralt i landsbyen findes desuden et gadekær.

Østrup er med sin beliggenhed tæt på Otterup og Odense attraktivt bosætningsområde, som kan udvikles yderligere med udgangspunkt i den meget synlige historie.

Østrupgårds hovedbygning. Den ligger stadig midt i landsbyen. Opført af stamhusbesidder Elias Møller (den yngre) 1881-82 efter tegninger af C. Lendorff. Stilen er moderne, men kaldes Nederlandske renæssancestil. Sammenlign evt. med Gyldensteen og Harritslevgård's hovedbygninger.

UDVIKLINGSHISTORIE

Bynavnet 'Østrup' betyder 'torpet (udflytterbyen) mod øst'. Fordi byen er kirkeby, er den formodentlig anlagt i overgangen mellem vikingetid og tidlig middelalder, og måske udflyttet fra vikingetidslandsbyen Højby, der lå i nærheden og blev nedlagt. Østrup er omtalt første gang i midten af 1400-tallet.

I lunden syd for hovedgården ligger et par damme. De var i ældre tid karpedamme, som man brugte til opdræt af fersk, frisk fisk. Det var almindeligt på hovedgårdene.

I tilknytning til kirken og landsbyen ligger som noget særligt hovedgården Østrupgård. Oprindeligt havde sognet to hovedgårde, Østrupgård og Østrup Skovgård. Østrup Skovgård blev lagt under Nislevgård i 1600-tallet. De fleste af gårdene i Østrup var fæstegods under Østrupgård, men Kronen havde også gårde i byen.

Helt frem til udskiftningen, ca. 1800, lå Østrupgård i dyrkningsfællesskab med landsbyen. Det er ret usædvanligt, da de fleste landsbyhovedgårde tidligt fik udskilt deres enemærker fra landsbyens. Hovedgården kendes første gang fra 1400-tallet. I senmiddelalderen stod den flere gange for at udvide kirken, ligesom der blev bygget et hospital (fattighus) tæt ved kirken.

Østrups jorder blev udskiftet i 1797 i mange uregelmæssige blokke.

I 1800-tallet steg befolkningstallet kraftigt, og der kom nye gårde og mange huse. Antallet af gårde lå længe på ca. 14, men steg til 19 i slutningen af 1800-tallet, hvor også overgangen til selveje blev gennemført.

Den lille hovedgård blev kraftigt udvidet i 1818 ved store inddæmningsarbejder, og godset kunne herefter oprettes som stamhus. I 1882 blev der opført en ny hovedbygning i historicistisk stil, og godset tog navneforandring til Østruplund. Den musikinteresserede ejer førte et selskabeligt liv på godset, og komponisten Carl Nielsen var hyppigt gæst her til musikalske arrangementer.

I 1913 blev en stor del af godsets jorder solgt til udstykning i husmandsbrug, og i 1927 blev avlsgården solgt fra, og der blev opført en mur mellem avlsgården og hovedbygningen. Avlsgården fortsatte som selvstændig gård under navnet Østrupgård. I 1940 blev hovedbygningen købt til statsungdomslejr (børnehjem), og herefter kaldt Østruplund. I dag er den et botilbud for unge og voksne med særlige behov. Skolen er udvidet flere gange, senest i 2008.

BÆRENDE VÆRDIER

- Den stærke visuelle forbindelse mellem den centrale del af landsbyen og hovedgården. De åbne kig her skal bevares.
- De arkitektoniske kvaliteter i Østrupgårds hovedbygning

Et blik gennem Østrup frem mod kirken og hovedgården. Til højre ses det hospital/fattighus til fire-fem personer, Elias Møller (den ældre) lod bygge i 1798.

(i dag Østruplund) og avlsgård. Parkanlægget, som omfatter den åbne park og skovparken.

- Landsbykarakteren med elementer som gadekær, hospitalet, de firlængede gårde, enkelte steder med små alléer frem mod vognporten, landsbyhuse hvis oprindelige karakter stadig kan erkendes, og vejforløb afgrænset af stendiger.
- Parken med stengærde og tidligere karpedamme.

SÅRBARHEDER

- Området er især sårbart i tilfælde af nedrivning af væsentlige bygninger/længer i landsbyen. Desuden kan istandsættelse og energireovering, som ikke tager hensyn til bebyggelsens arkitektur, være skadelig. Det gælder især pudsnings af murede facader og etablering af ny tage med udhæng, hvor dette ikke er en del af den oprindelige arkitektur. Ligeledes bør anvendelse af sorte/blanke tegl i landsbyen undgås.
- De åbne kig mod Østruppgård er sårbare overfor beplantning og bebyggelse.
- Funktionstømning og forfald af væsentlige bygninger.

MÅL

- At samspillet mellem landsby og hovedgård fortsat er tydeligt og derved gør den typiske, men nu sjældne historie om samspillet i byen umiddelbart tilgængelig.
- Østrup er i kraft af sin bevarede middelalderstruktur en af 24 særligt bevaringsværdige landsbyer i Den Fynske Region. Denne struktur bør bevares.

UDVIKLINGSMULIGHEDER

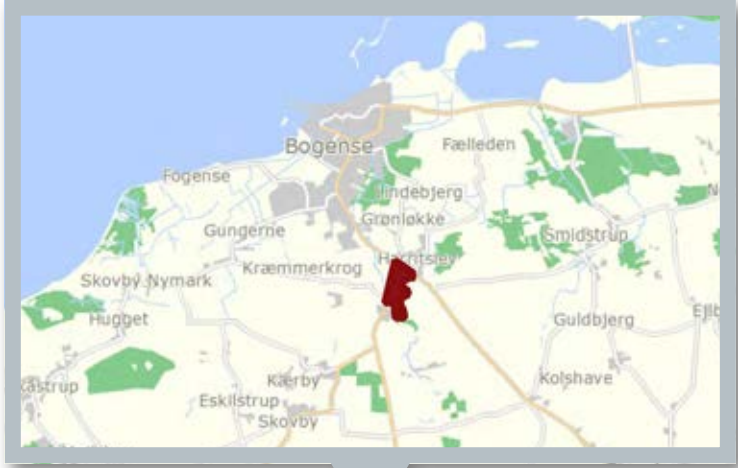
- Udover at være udpeget som kulturmiljø i Kommuneplanen indeholder kulturmiljøet følgende kulturarvsinteresser: særligt bevaringsværdige landsbyer og kirkeomgivelser.
- Den fremtidige udvikling bør sikre, at landsbykarakteren understøttes ved at passe på de bevaringsværdige bygninger, og ved at ombygning af de ældre landsbyhuse ikke yderligere slører deres oprindelse.
- Ny bebyggelse kan primært ske som erstatning for ikke-bevaringsværdig, nyere bebyggelse, eller bag husrækken øst og syd for Strøbyvej. Ny bebyggelse må ikke virke dominerende i skala, farvevalg eller arkitektur, og må ikke skærme for kig til Østruppgård.

Et nærmere blik på Østruppgårds bygninger. Avlsbygningerne blev i lighed med mange andre steder fornyet i slutningen af 1800-tallet (1887) og senere om- og udbygget. I forgrunden en lade, til højre boligfløj til medarbejdere. I baggrunden kirken, som tilhørte godset.

Signaturer

- Kulturmiljøafgrænsning
- Væsentlig bygning
- Bebyggelsesstruktur
- Trærække, allé
- Enkeltstående træ
- Udsigt, vue
- Sigtelinje, kig
- 1-4:** Bevaringsværdi

Østrup og Østrupgård

Dallund hovedbygning. Den er i sin oprindelse et tofløjet anlæg fra ca. 1540 opført på et voldsted. Den er blandt de ældste på Fyn, men som altid ombygget og udvidet en del gange. Bl.a. er der tilføjet et trappetårn i 1634.

Dallund

Dallund er en af de karakteristiske fynske hovedgårde, der som oftest lå placeret tæt på i attraktive ressourcer som skov, vandløb og søer. Selv om meget af den tidligere skov er væk, er der bevaret beplantning omkring slottet og søen, som gør at det fortsat er muligt at opleve hovedgårdens karakter og stemning. Beliggenheden ned til søen er både oplevelsesrig og fortæller om hvordan landskabsressourcerne var fordelt.

Kulturmiljøet omfatter hovedbygningen med parken og stiforløbet rundt om søen, samt avlsgården. Renæssance-hovedbygningen er en af de ældste på Fyn. Den - med senere tilbygninger - rummer væsentlige arkitektoniske oplevelser. Den er desuden omgivet af en stor landskabspark, og en stiforbindelse der omkranser søen.

Dallund ligger ikke langt fra Sønder sø, og turen rundt om søen er et oplagt rekreativt supplement til byen.

UDVIKLINGSHISTORIE

Dallund eksisterede allerede i 1300-tallet som hovedgård. Den er formentlig opstået som en enestegård i Sønder sø ejerlav. De første århundreder tilhørte gården Bryskeslægten, "de onde Brysker", som uddøde 1674. Stamhuset Blixen-Finecke blev oprettet i forening med gården Zastrov i 1792. Gården var størst midt i 1800-tallet med en hovedgårdstakt på 102 tønner hartkorn og 732 tønner fæstegods. Der var 121 fæstegårde. Fæstegodset lå pænt samlet tæt på hovedgården. Dallund blev ophævet som stamhus i 1915 og solgt til Udstykningsforeningen for Sjælland og Fyn. I 1925 købte apoteker og amatørarkæolog Poul Helweg Mikkelsen hovedbygningen og parken. Han oprettede i 1927 et hvile- og rekreationshjem for Centralforeningen af Sygekasser. I 1986 overgik Dallund til en fondsbestyrelse, der frem til 2016 udlånte stedet til bl.a. Kræftens Bekæmpelse. Fonden ophørte sit virke i 2016 og Dallund blev solgt til en privat ejer.

Platan i parkens vestside.

Avlsgården blev bygget efter en brand i 1874. Den var allerede i 1925 blevet solgt til anden side.

Hovedgårdsejerlavet bærer præg af reguleringer og indhug i landsbyejerlav. I 1600-tallet blev en koloni af huse anlagt i Søndersø Skovhuse og i 1765 mejerigården Zastrov. Dallund ejede tidligere Søndersø og Skamby Kirker.

Hovedbygningen fra 1500-tallet med nordøstfløj blev ombygget og tilbygget 1830. Et tårn er tilføjet i 1600-tallet. Den karakteristiske spærremur i vest har bevaret vægtergang og skydehuller. Der er desuden et nyere klokketårn. Bygningerne er fredede. Hovedbygningen danner sammen med parken og søen en harmonisk helhed. Tæt ved Hovedgården findes et mindesmærke for Baron Blixen-Fineckes indsats i forbindelse med overgangen til selveje på godset. Der er offentlig adgang til dele af parken

BÆRENDE VÆRDIER

- Den fredede hovedbygning.
- Avlsgården som er typisk for sin tid og en vigtig del af hovedgårdshelheden samt den bevarede skov omkring slot og sø, og stiforløbet rundt om søen.
- Parkanlægget, og herunder særligt den del der ligger mellem hovedbygningen og søen, men også resten af den oprindelige allé som ligger lige syd for Dallundvej.

Detail af hovedbygningen set fra vest gennem en vegetationstunnel.

Hovedgårdene besidder de fleste fynske søer. Dallund er et prominent eksempel, som her lader sig beskue fra stien ved søens nordside.

Avlsbygningerne. De blev flyttet bort fra hovedgårdskernen efter en brand i 1874. Tidstypisk byggeskik. Nærmest villa- eller svejtserstil med stort tagudhæng og dråbegesims.

SÅRBARHEDER

- Området vurderes ikke umiddelbart sårbart overfor ændringer. Avlsgårdens bygninger kan være truede ved funktionstømning.

MÅLSÆTNING

- Det er målet, at Dallund og omgivelserne bevarer sin fortællerværdi som skovenestegård uden anden bebyggelse.

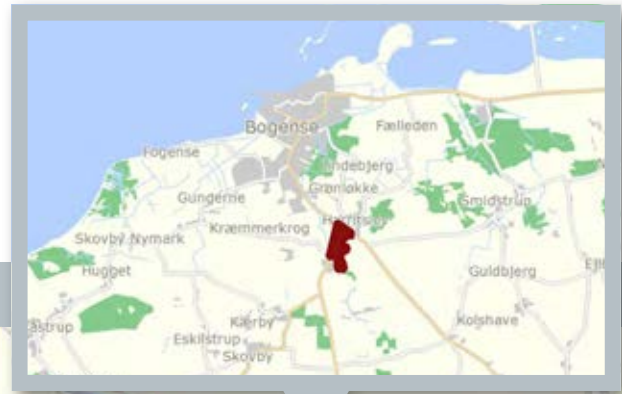

Kort over godskernen, 1809-49. Oven for søen ses et stort kompleks af bygninger og (karpe)damme. Allerede før 1900 var langt de fleste bygninger ryddet, og det indtryk man får i dag skabt. Man kan også hæfte sig ved, at der ikke var skov rundt om søen.

UDVIKLINGSMULIGHEDER

- Udover at være udpeget som kulturmiljø i Kommuneplanen indeholder kulturmiljøet følgende kulturarvsinteresser: kulturhistoriske beskyttelsesområder.
- Hovedbygningen er fredet.

Dallund

Signaturer

- Kulturmiljøafgrænsning
- Væsentlig bygning
- Bebyggelsesstruktur
- Trærække, allé
- Enkeltstående træ
- Udsigt, vue
- Sigtelinje, kig
- 1-4:** Bevaringsværdi

Rugård

Hovedgården Rugård er med sin markante hovedbygning, avlsgård, vandmølle og parkanlæg et fint og karakteristisk eksempel på skovhovedgårdene i det kuperede højfynske landskab.

I denne skovrige del af kommune var landsbyerne små, og mange steder lå gårdene så spredt at der ikke var grundlag for egentlige landsbyer. Til gengæld var skov og eng attraktive ressourcer for godsejerne, og derfor findes der flere hovedgårde i området.

Den snoede vej løber mellem den fint bevarede vandmølle og avlsgårdens bygninger, mens selve hovedbygningen ligger lidt mere tilbagetrukket, omgivet af et karakteristisk romantisk parkanlæg med en (mølle)sø og flere små pavilloner.

Miljøet omkring Rugård er stemningsfuldt og varieret med godt oplevelsespotentiale.

UDVIKLINGSHISTORIE

Rugård nævnes første gang i 1398. Da var den centrum i et kronlen, som bestod af Skovby Herred og Vissenbjerg Sogn. I 1536 ved vi, at lenet bestod af 50 kronfæstegårde og 110 selvejergårde.

Hovedgården ligger i det kuperede, skov-dominerede Højfyn, og der var bøndergårdene mindre end på Sletten, fordi korndyrkning var mindre fremherskende. I skovbygden havde man indkomst fra skovarbejde, tørvegravning, teglbrænding, lerkar-fremstilling, kvæg- og svinehold, og korn var ikke så vigtigt.

Som det er almindeligt, ligger hovedgården placeret, hvor der er mange forskellige ressourcer tilstede: skov, mose, vandløb, eng og ager. Alle værdifulde i fortidens landbrug, og ejerne plejede at lokalisere sig centralt i forhold til *herlighederne*, som det kaldtes. Vandløbet, Stavids Å, blev energikilden til møller, herunder en kornmølle med to vandhjul, (senere

Man ser hovedbygningen hen over parkens sø, som også er mølledam. Den er bygget i 1874 i nederlandsk renæssancestil. Tidens stil. Arkitekten hed Knud Borring. Se også Østrupgård.

Rugårds Mølle set fra nord. Man ser møllebygningen, hvor værket blev drevet af to overfaldshjul. Til venstre ligger savmøllen. Møllebygningen er karakteristisk nordfynsk bindingsværk med ekstra løsholter og dokker lige under gesimsen. Se også stuehuset.

elturbine) og en bevaret savmølle. Vandtilførslen fra mølledammen er ret ringe, og møllen malede ikke i frost og tørke. Foruden møllerne hørte Mørkenborg Kro til Rugård fra 1771.

Oprindeligt var vandmøllen et firlænget anlæg. Desuden var der fra 1827 en vindmølle. I dag er der kun stuehus, kornmølle og savmølle bevaret.

Selv om Kronen ejede Rugård, var den for det meste pantsat, og derfor kun i formelt ejerskab. I 1665 solgte kronen gården med 300 tønder hartkorn bøndergods til adelsmanden Jørgen Kås. Han solgte den videre til Wedellsborg, hvor den en kort periode blev en del af grevskabet. I 1718 kom gården tilbage til kronen, og den blev over en 46-årig periode kasserne for rytterhærens officerer, og markerne udlagt til græsning for hærens heste. I 1764 blev den solgt på ryttergodsauktionen. Fæstegodset blev stort set solgt ca. 1770 og i 1852 var der kun to gårde og ni huse tilbage. Siden da var den på mange hænder, om end der var en "ikke handlet" periode 1784-1890.

De ældste bygninger er formodentlig vandmøllen og dens stuehus. Den bevarede agerumslade med gavl ud mod

vejen er angiveligt fra 1833, mens hovedbygningen er fra 1874. Bygningerne er typiske for perioden. Agerumsladen, hvor vogne kan køre ind i bygningens længderetning for at læsse af, var en ny type, mens historicistisk renæssancestil, som i hovedbygningen, er tidstypisk og blev brugt mange steder.

BÆRENDE VÆRDIER

- Hovedbygningen og de bevarede elementer fra det romantiske parkanlæg.
- Vandmøllen og dens stuehus, samt relationen til mølledammen på den modsatte side af vejen.
- Avlsbygningerne, særligt den markante agerumslade.
- Det offentlige vejforløb tæt mellem vandmøllen og avlsbygningerne.

SÅRBARHEDER

- Området er især sårbart overfor tilgroning eller manglende vedligehold af parkanlægget, som kan sløre relationen mellem parken, mølledammen og vandmøllen.
- Mølleløb og møllehjul fremstår i dårlig vedligeholdelses-

Rugårds Mølle set fra syd. Det interessante stuehus ser ud som om bindingværket ikke blot er til pynt. Derfor må man antage, at tavle-
ne mellem træværket oprindeligt var lerklinede, og blev skiftet ud med mursten i anden halvdel af 1800-tallet.

mæssig stand, og de er sårbare overfor yderligere forfald samt overfor fratagelse af vandføring.

MÅL

- At bevare kulturmiljøet inklusiv bygninger attraktivt og autentisk som en mere end 600 år gammelt, spændende landskabsstruktur at møde ved færdsel i området.

UDVIKLINGSMULIGHEDER

- Udover at være udpeget som kulturmiljø i Kommuneplanen indeholder kulturmiljøet følgende kulturarvsinteresser: fredede fortidsminder, fortidsmindeomgivelser og kulturhistoriske beskyttelsesområder.
- Vedligehold bør ske i pagt med bygningernes funktion, alder, byggeskik og oprindelige materialevalg.
- En eventuel sti til rundvandring mellem Rugård, Fuglehaven og Ventetjørnen vil være et fint løft til natur-, kultur- og friluftssiderne. Ligeledes mellem Rugård og Skovmøllen (som hørte under Rugård).

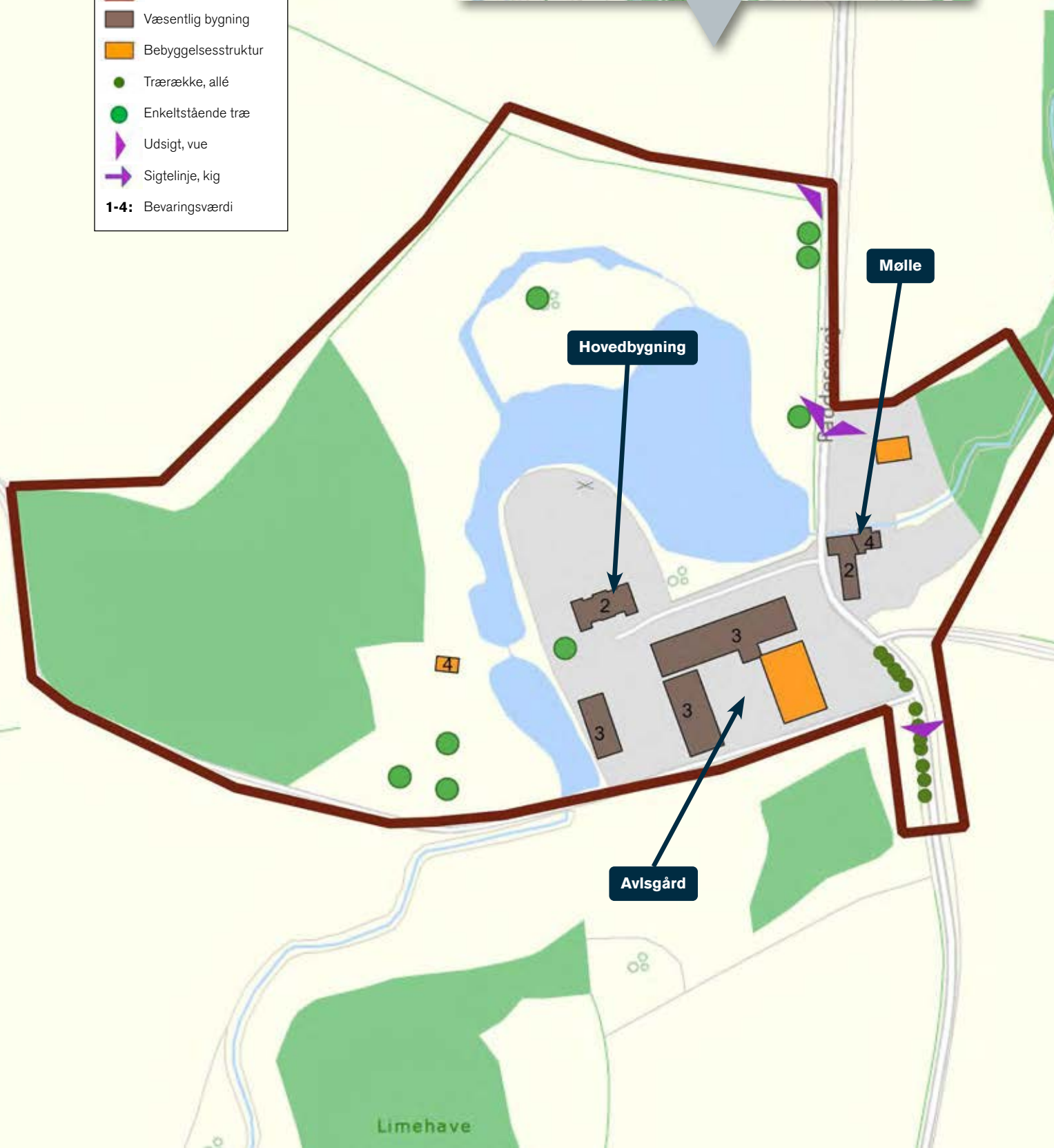
Vejen fra Rugård mod øst mod den lille skov Fuglehave. Der er den kuriøse historie knyttet hertil, at navnet er dannet ved en fejllæsning/-høring af det oprindelige Folehaven som betyder Den indhegnede fold til unge heste.

Rugård

Signaturer

- Kulturmiljøafgrænsning
- Væsentlig bygning
- Bebyggelsesstruktur
- Trærække, allé
- Enkeltstående træ
- Udsigt, vue
- Sigtelinje, kig
- 1-4:** Bevaringsværdi

Ejlby-Lunde

Når man nærmer sig, står landsbyen Ejlby-Lunde allerede som en kompakt bebyggelse i det åbne landskab.

Sådan har det nok ikke været tidligere, da landsbyen er etableret i forbindelse med rydning af skov i udkanten af Ejlby ejerlav. Det tætte skovpræg var væk allerede for århundreder siden. Nu er man nærmest på Sletten. Inde i selve landsbyen er oplevelsen på mange måder intakt: Jævnstore firelængede gårde ligger nærmest skulder om skulder, og uden mindre huse imellem til at sløre billedet.

Bygningsmassen er fornyet gennem tiden, så rent arkitektonisk er landsbyen nærmest et katalog over landbrugsbyggeriets stilarter fra midten af 1800-tallet og frem. Endelig er flere af landsbyernes andre kendetegn synlige i landsbyen: De bevoksede tofteskæl, og flere steder ses gamle abildgårde foran gårdene.

Kulturmiljøet er afgrænset til de bebyggede landsbytofter. Landsbyen er oplagt til bosættelse for mennesker som glædes ved nærhed til naturen, med interesse for lidt dyrehold og mindre landbrug.

UDVIKLINGSHISTORIE

Ejlby-Lunde er en landsby som er udflyttet fra nabolandsbyen Ejlby. Vi ved ikke hvornår, men antagelig var det i højmiddelalderen. I hvert fald hører man om landsbyen første gang i 1387.

Landsbyen er blandt de mest velbevarede landsbyer på Fyn. Der er tale om en reguleret vejby, hvor gårdene ligger systematisk på begge sider af vejen. Landsbyen har haft ni gårde siden før år 1511, og det har den stadig, om end de ikke alle er i brug. Hvis man ser på de ældste kort fra 1786, ligger gårdene på deres individuelle tofter, præcis som i dag. At landsbyen er så velbevaret skyldes dels at

I Ejlby-Lunde finder man flere steder tofteskellene markeret (de ældgamle afgrænsningen mellem den private byggetomt og landsbyens fællesarealer). Her markeret med lave betonmure. Haven i forgrunden kan beskrives som en 'abildgård'.

Gård med et fint stuehus fra 1896. En vis velstand udtrykkes via bygningens detaljer, stik og gesimser. Den danske bondestand blev velstående i 1800-tallet. Taget med det store udhæng er typisk for tiden.

den blev stjerneudskiftet og ingen gårde flyttede ud på marken, dels at der stort set ikke er kommet ny bebyggelse til. På kortet fra 1890 ses de markante udskiftningsstel i ejerlavet. De er væk på billedet fra 2014, men ses når markerne bærer afgrøder.

Som for de andre landsbyer på Sletten, var hovederhvervet korndyrkning. Gårdene var i fæste. Gennem tiden har landsbyen haft forskellige ejere: Rugård (kronen), Dalum Kloster og Gyldensteen. I 1844 var der én selvejer.

Alle gårdene var egaliserede, dvs. lige store 'på grund og afgift', fordi ejeren, Grevskabet Gyldensteen, ønskede det sådan. Når de var lige store, dyrkede de lige meget, og de skulle derfor betale det samme i landgilde, tiende og hoveri (arbejde). Det gjorde regnskaberne meget lettere for godset. Med tiden blev bygningerne også lige store, så byen fik et meget ensartet præg.

Fra anden halvdel af 1800-tallet blev bindingsværket skiftet ud med grundmurede bygninger, og efter 1950 er den firlængede form mange steder "sprængt", fordi produktionen voksede og krævede bygningsændringer. I den samme proces blev bygninger på nogle af gårdene overflødige og revet ned. Dette medførte, at landsbyen her i 2020 har fem-seks bevarede firlængede gårde, samt tre med færre længer og én gård med meget stor bygningsmasse. De nye bygninger gemmer sig længst væk nord for landsbyen.

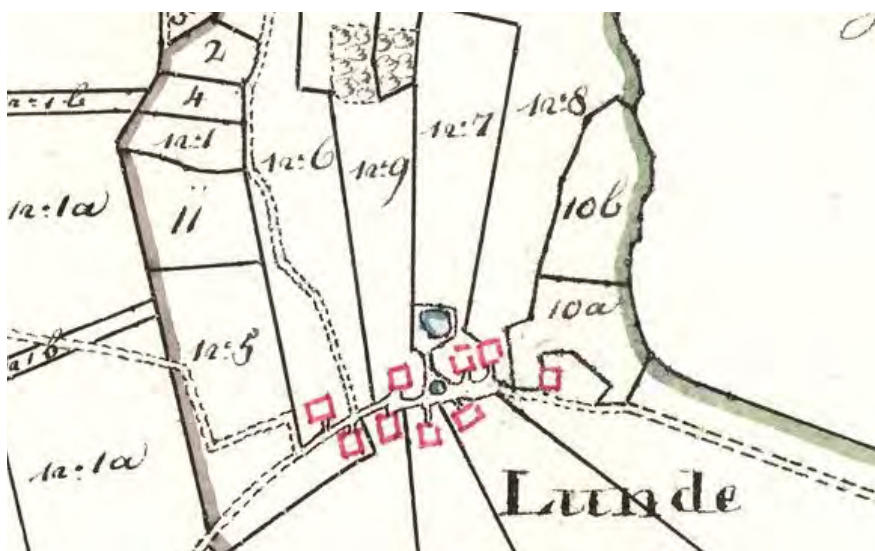
En detaljerig gavl fra 1865 med barokke virkemidler så som indramningen af vinduet.

Ejlby-Lunde betyder enten 'lyng', hvilket den første version af navnet tyder på, eller 'Ejlby i den lille skov' (som i så fald er blevet fældet for længe siden).

Ejlby-Lunde var i slutningen af 1787 befolket af 38 voksne og 18 børn, i 1901 af 41 voksne og 16 børn. Befolkningstallet har nok altid, bortset fra i krigs- og krisetider, ligget omkring 60 personer.

BÆRENDE VÆRDIER

- Bebyggelsesstrukturen, og især de resterende firlængede gårdanlæg.
- Bygningernes beliggenhed.
- De arkitektoniske værdier i en række bevaringsværdige bygninger.
- Grønne elementer som hegn i tofteskel, abildgårde og vejtræer.

Udsnit af minoreret sognekort fra ca. 1820. Det er medtaget for at være sammenligningsgrundlag med ortofoto fra 2016. Det viser tydeligt, at gårdene ligger på samme måde som i begyndelsen af 1800-tallet (og længe før).

Ortofoto fra 2016, hvor der er zoomet ind på bytomten. Det illustrerer dels den væsentlige pointe, at gårdene ligger som før, hvilket øger bevaringsværdien, dels det træk, at strukturudvikling og modernitet også ses i byen. Gården til venstre er udvidet i flere omgange, men bagved den gamle firlængede gård, således at landsbystrukturen i kernen er bevaret.

SÅRBARHEDER

- Området er meget sårbart overfor funktionstømning og nedrivning af overflødiggjorte driftsbygninger. Ligeledes knytter sårbarheden sig til muligt nybyggeri mellem gårdene eller udenfor tofterne.
- De arkitektoniske værdier er sårbare over for forkert eller manglende vedligeholdelse.

MÅL

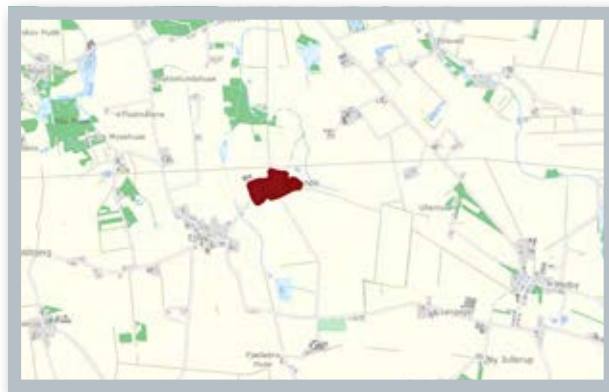
- Ejlby-Lunde er i kraft af sin bevarede middelalderstruktur en af 24 særligt bevaringsværdige landsbyer i Den Fynske Region. Denne struktur bør bevares.

UDVIKLINGSMULIGHEDER

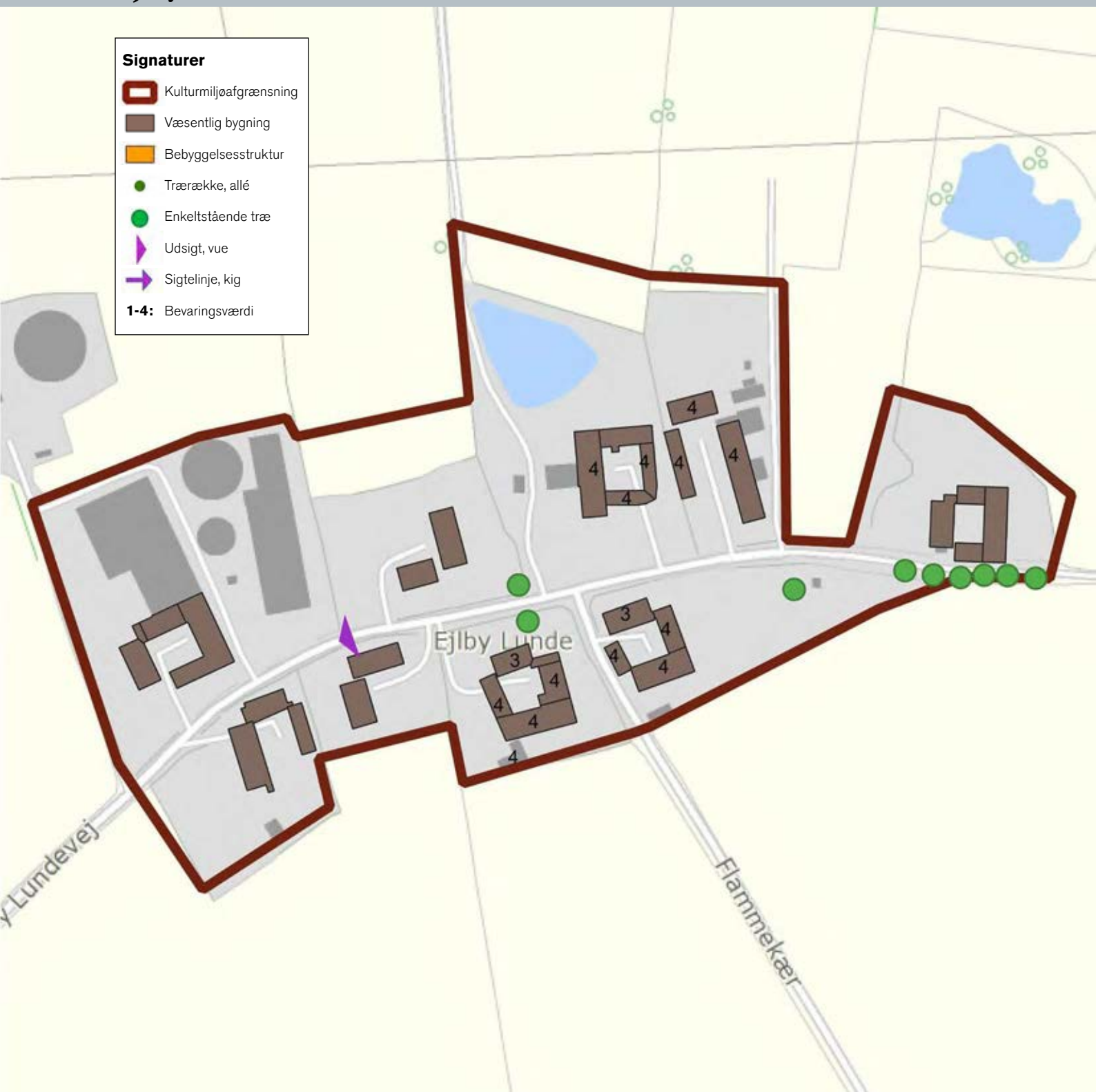
- Udover at være udpeget som kulturmiljø i Kommuneplanen indeholder kulturmiljøet følgende kulturarvsinteresser: særligt bevaringsværdige landsbyer.

- Det frodige præg med bevoksning langs vejen og i de varierede haver bør opretholdes.
- Hvis der udarbejdes en lokalplan for landsbyen bør den sikre bebyggelsens beliggenhed i forhold til landsbygaden samt den firlængede bebyggelsesstruktur.
- Gårdenes bygninger er fra årtierne omkring 1900. Ret ensartede, men dog forskellige i detaljen. Forskeligheden er væsentlig for oplevelsen og bør fastholdes.

Ejlby-Lunde

Fremmelev

Fremmelev er en meget velbevaret landsby, beliggende i et meget velbevaret, stjerneudskiftet ejerlav. Landsbyens gårde ligger alle i landsbyen endnu, og de fleste med alle længer intakte. Byen er desuden karakteriseret af mange store træer, der enten markerer de enkelte gårde langs landsbygaden, eller står i korte alléer, der leder op til gårdene.

Landsbyen har en velbevaret struktur med den tætte struktur af gårde mod nord, og de to fritliggende Fremmelevgårde mod syd. Fra landsbyen er der fine udsigter mod det omkringliggende landskab, hvor markskel og diger fortsat afspejler strukturen lige efter udskiftningen i slutningen af 1700-tallet. Området er afgrænset til ejerlavet, idét den del af ejerlavet som indgår i husmandskolonien Kronborg ikke er med. Kronborg udgør et selvstændigt kulturmiljø.

Landsbyen har bosætningspotentiale for mennesker med mindre dyrehold og landbrug, i et charmerende landsbymiljø i nærhed til naturen og kort afstand til Odense.

UDVIKLINGSHISTORIE

Fremmelev er nævnt første gang i en skriftlig kilde i 1423 som 'Fremmelef'. Navnet er muligvis fornavnet Frami eller Frammer og 'lev' eller 'lef' der er olddansk betyder arve-

lod. Navnet peger derfor hen på en anlæggelse af en bebyggelse før vikingetiden. I sin nuværende form, som en uregelmæssig vejforsteby, er landsbyen anlagt omkring år 1000. Byen ligger omtrent midt i sit ejerlav. Det formodes at nogle af gårdene har været under klostrene i Odense inden reformationen. I middelalderen anlægges også en væbnergård umiddelbart syd for byen, Fremmelevgård. Omkring år 1500 blev både Fremmelevgård og landsbyens gårde krongods, der flere gange blev pantsat til private som kronen skyldte penge.

Kronen beholdt dog fæstegodset helt frem til 1752, hvor det kom under Nislevgård, der igen blev en del af stamhuset Ravnholdt. På dette tidspunkt var Fremmelevgård delt i to gårde. Overgangen til selveje skete sent, efter 1919, pga. Ravnholdts status som majorat. Gårdtallet har været usædvanligt stabilt på omkring 11.

I løbet af 1800-tallet skete der stort set ingen befolknings-tilvækst, og som følge deraf kom der kun meget få huse til.

Udviklingen i Fremmelev, eller manglen på samme, har medført at byen fremstår som en landsby i fælleskabstiden. Udskiftningen i år 1800 medførte ingen udflytning. Byen blev udskiftet som en stjerneudskiftning, der især nord for byen former sig som en vifte. I stjerneudskiftede

Udsnit af sognekort fra 1816. De små parceller i nord og vest blev først bebygget sent i 1800-tallet.

Typiske lange stuehuse. Symmetriske med frontspids.

landsbyer blev gårdene sjældent flyttet ud. Ejerlavet har bevaret næsten alle udskiftningsdiger. De er nu beskyttet af Museumsloven. I ejerlavets nordlige del er der anlagt tre ejendomme, og ved et tidligere vådområde to mindre ejendomme. En gård i den vestligste del af ejerlavet blev anlagt i begyndelsen af 1800-tallet, men nedlagt igen i 1900-tallet. Det lettilgængelige grus som udgjorde Langbjerg ås, som lå i ejerlavet, blev bortgravet i 1900-tallet.

BÆRENDE VÆRDIER

- De bevarede firlængede gårde, og det faktum at der kun er få huse ud over gårdene.
- De karakteristiske, lange stuehuse, der har frontspids og tegltag.
- Længer og enkelte huse i landsbyen med interessant byggeskik og arkitektonisk værdi.
- Allétræer langs landsbygaden og som markering af indkørsler.
- Stengærder/ toftegrænser langs landsbygaden.
- De åbne arealer i den sydlige del af byen, som sikrer kig til gårdene.
- Udskiftningsstrukturen i ejerlavet med de bevarede markskel, hegn og diger.

SÅRBARHEDER

- Landsbystrukturen er især sårbar overfor funktionstøninger og nedrivninger, som i høj grad vil svække oplevelses- og fortælle værdien. Bebyggelsen er også sårbar overfor ufølsomme istandsættelser, som kan svække den markante byggeskiks tydelige udtryk.
- Ejerlavet er især sårbart overfor ny bebyggelse, nedlægning af markskel, og nedlæggelse af udskiftningshegn i markskel.

MÅL

- Fremmelev er i kraft af sin bevarede middelalderstruktur en af 24 særligt bevaringsværdige landbyer i Den Fynske Region. Denne struktur bør bevares.

UDVIKLINGSMULIGHEDER

- Udover at være udpeget som kulturmiljø i Kommuneplanen indeholder kulturmiljøet følgende kulturarvsinteresser: særligt bevaringsværdige landsbyer samt for de særligt bevaringsværdige landsbyejerlav.
- En fremtidig indsats bør styrke synligheden af udskiftningsstrukturen, for eksempel ved genetablering af enkelttrækkede hegn langs markskel.

Stuehus i bindingsværk. Bemærk to skorstene. Dvs. vestdansk byggeskik.

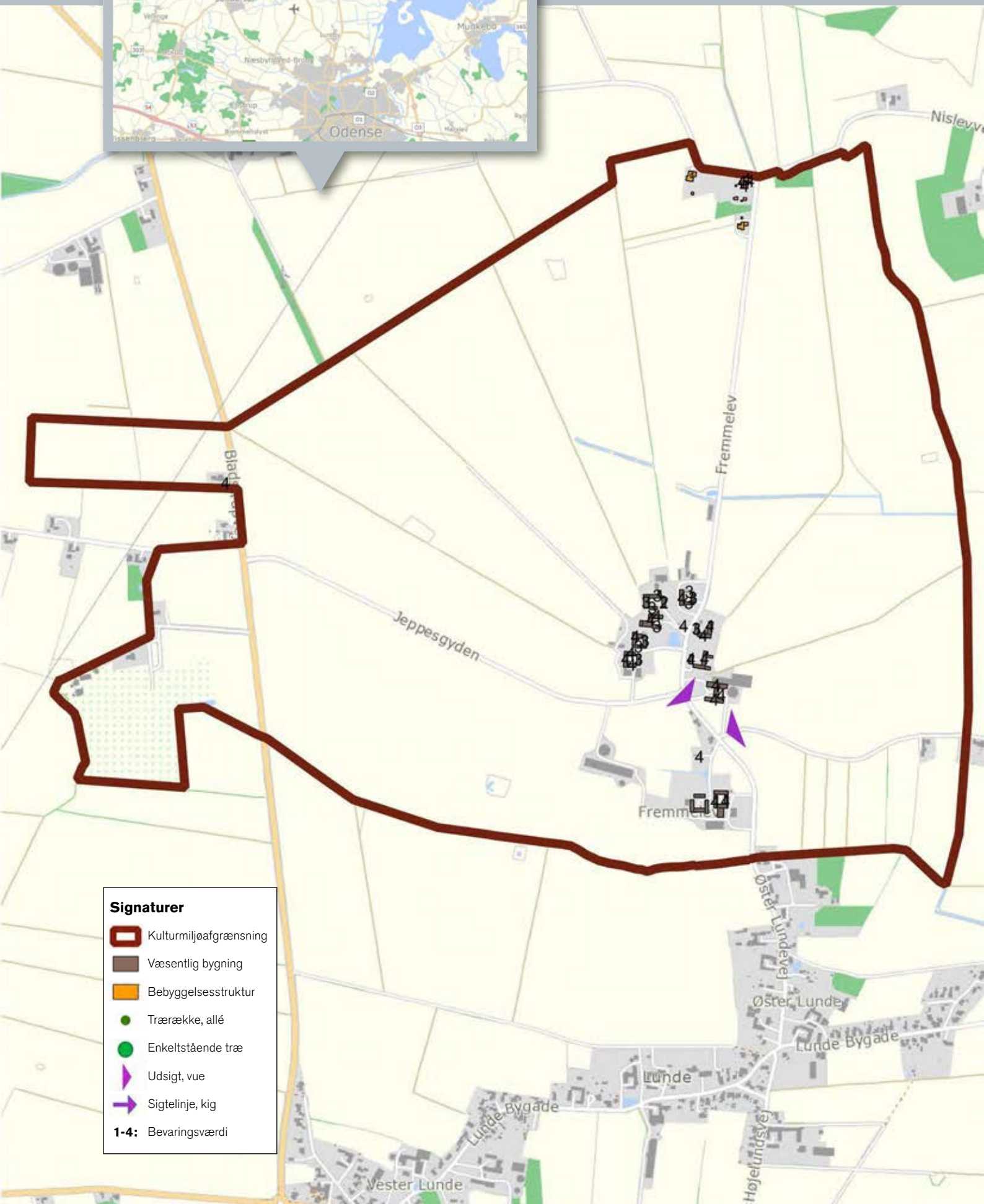
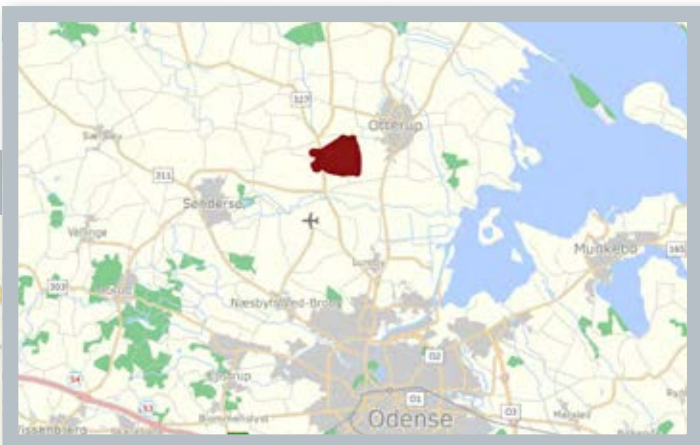

Typisk stuehus med frontspids. Bindingsværk. Skorstenene mangler.

Gavl af hus med stråtag. Rigt bindingsværk med meget træ. Med et udbredt nordfynsk træk: ekstra dokker under vinduerne.

Fremmelev

Signaturer

- Kulturmiljøafgrænsning
- Væsentlig bygning
- Bebyggelsesstruktur
- Trærække, allé
- Enkeltstående træ
- Udsigt, vue
- Sigtelinje, kig
- 1-4:** Bevaringsværdi

Kig nord ad Tværskovvej.

Tværskov

Landsbyen Tværskov er med sine spredt beliggende gårde og huse, på kanten af skoven og engene i Tværskov Mølle Ådal, et godt og velbevaret eksempel på skovlandsbyerne i det Højfynske bakkelandskab.

Ved ankomsten fra syd har man et smukt udsyn over ådalen og landsbyen. Når man kommer nærmere, udgør Tværskov Møllens fredede bygninger en stemningsfuld og snæver port til landsbyen.

Byen rummer flere velbevarede huse og gårde i bindingsværk, men også enkelte nyere grundmurede huse.

Kulturmiljøet er afgrænset, så det omfatter de bebyggede matrikler i landsbyen, samt den skovklædte skråning vest for byen og den del af ådalen som løber gennem byen.

Åen er for få år siden blevet genslynget. Det skaber nye naturkvaliteter i engene, men slører til gengæld den kulturhistoriske fortælling om Tværskov Mølle, idet åløbet ikke længere føres forbi møllen.

Tværskov rummer fine kulturhistoriske, arkitektoniske og landskabelige oplevelsesmuligheder.

UDVIKLINGSHISTORIE

Tværskov nævnes første gang i 1383. Blandt ejerne i middelalderen var Ulfeldt-slægten, senere Dallund Gods og til sidst Margård Gods, som fra 1600-tallets midte ejede hele landsbyen. Margård inddrog meget af jorden til egen dyrkning, og Tværskov blev mere end halveret.

Skovlandsbyer som Tværskov ligger i de bakkede områder, hvor skoven fik lov at stå indtil højmiddelalderen. Ved byens anlæggelse skulle der ryddes skov. Det gav dels anledning til navnet, dels betød det at gårdene var små og spredt liggende. For det var et stort arbejde. Desuden blev agerarealerne små og opdelt på grund af de mange skråninger, moser og andre naturlige forhindringer.

Omkring år 1600 kom enestegården Juulskov til lidt øst for landsbyen. Et lille vandløb deler byen, og har givet anledning til bygningen af vandmøllen, som omtales første

gang i 1499. Den havde ringe kapacitet, og kunne ikke male i frost og tørkesituationer.

Gårdene i landsbyen var fæstegårde helt frem mod år 1900. Det forhindrede udvikling i området, da der ikke blev udparcelleret og frasolgt lodder til ny bebyggelse. Derfor forblev strukturen velbevaret i forhold til situationen i 1500-tallet til 1800-tallet.

Antallet af gårde og huse i Tværskov har varieret over tid. Fra 1383- 1572 var der fire inkl. møllen. I 1664 syv. Da Margård gjorde indhug faldt gårdtallet til tre, mens der kom otte huse. Bygningerne er (nu) i høj grad bygget af bin-

dingsværk. Derfor fremstår landsbyen særligt romantisk og oprindelig. Man kan formode, at de oprindelige gårde var af træ. Bygning af træhuse blev forbudt i 1473 på grund af mangel på træ.

BÆRENDE VÆRDIER

- De spredt beliggende gårde og huse i bindingsværk og grundmur.
- Møllen med malekarm og faldende vand.
- Hovedparten af bygningerne fremstår velbevarede og med fine arkitektoniske kvaliteter.
- Den slyngede landsbygade med udsigt til den spredte

Tværskov Mølle ligger malerisk i landskabet med engen nedenfor. Her set fra Amagervej.

bebyggelse og den åbne ådal mod øst. Landsbygaden er mange steder kantet af lave stensætninger.

- De skovklædte skråninger vest for byen, og øvrige skovområder omkring byen, som understøtter fortællingen om byens oprindelse som skovlandsby.

SÅRBARHEDER

- Området er sårbart overfor ny bebyggelse som vil sløre den velbevarede, oprindelige bebyggelsesstruktur. Desuden er bebyggelsen sårbart overfor istandsættelser som ikke sker med respekt for bygningskulturen. Fx anvendelse af nye materialer, tagformer eller store vinduespartier.
- Landsbygadens karakter vil ændres væsentligt, hvis der plantes høje hække.

MÅL

- Tværskov er i kraft af sin bevarede middelalderstruktur en af 24 særligt bevaringsværdige landbyer i Den Fynske Region. Denne struktur bør bevares. Der bør være et særligt fokus på bindingsværkstraditionen på stedet.

UDVIKLINGSMULIGHEDER

- Udover at være udpeget som kulturmiljø i Kommuneplanen indeholder kulturmiljøet følgende kulturarvs-

Idyllen begrænser sig ikke til det man ser fra vejen. Et blik ind i gården gennem et støbejernsvindue fra ca. 1900.

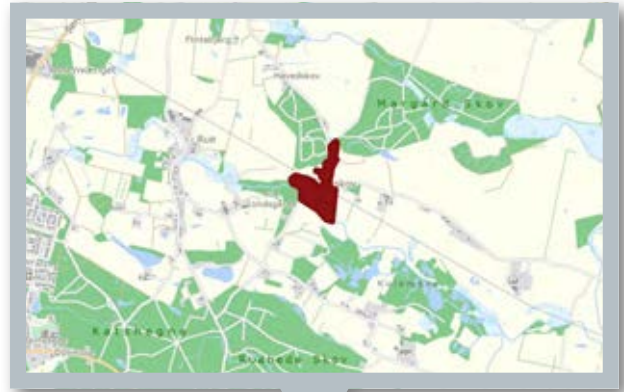

Et af de særlige træk ved Tværskov er, at byen, efter at have eksisteret i 7-800 år og hvor bygningerne er skiftet mange gange, stadig er præget af bindingsværk og stråtag. Her set fra mod syd fra den nordlige bebyggelse.

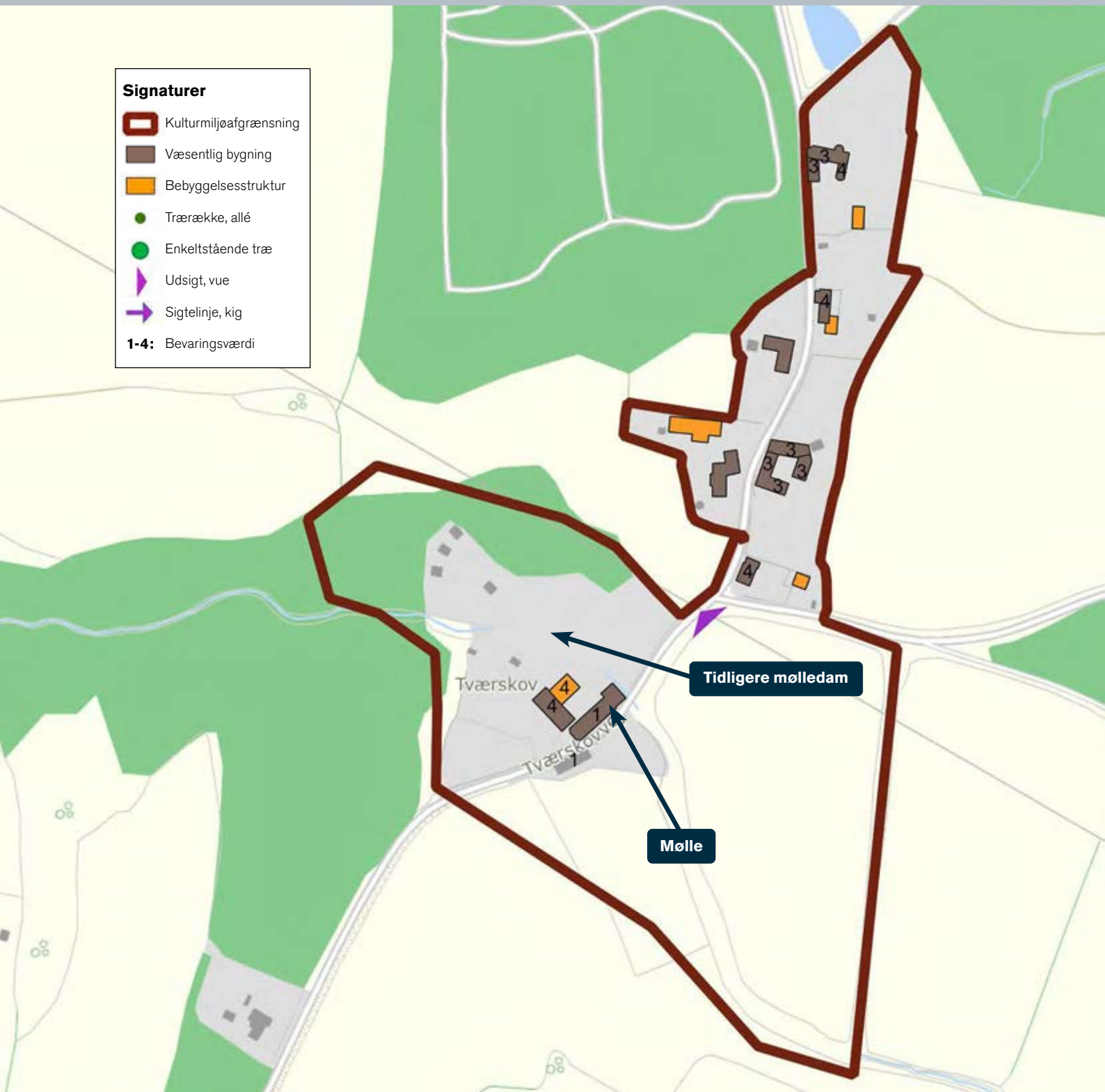
interesser: særligt bevaringsværdige landsbyer samt for de særligt bevaringsværdige landsbyejerlav.

- Tværskov Mølle (stuehus og mølle).
- Yderligere skovrejsning i området samt en rydning af den skoven i engen bag mølledammen, ville skabe et kulturmiljø, der er mere i pagt med miljøets historie.
- En eventuel etablering af en vandresti i landsbyen og fx til Margård Skov og – Mølleå vil gavne det rekreative potentiale.

Tværskov

Signaturer	
	Kulturmiljøafgrænsning
	Væsentlig bygning
	Bebyggelsesstruktur
	Trærække, allé
	Enkeltstående træ
	Udsigt, vue
	Sigtelinje, kig
1-4:	Bevaringsværdi

Uggerslev Mølle

Uggerslev Mølle ligger tæt på landsbyen og stationsbyen Uggerslev. Kulturmiljøet består af vindmølle, møllerbolig, kontor, silo og erhvervsbygninger. På den måde fortæller møllen på én gang en historie om landbrug, men også om industrialisering og erhvervsudvikling på egnen.

Møllen har en spændende historie og har et fint formidlingspotentiale.

UDVIKLINGSHISTORIE

Mølleri i Danmark var privilegeret indtil midten af 1800-tallet. Det vil sige, at man fik monopol på mølledrift i et område, og fx priserne var derfor ikke var markedsbaserede. Normalt tilhørte de givtige møller godserne som fæstegårde. På grund af øget kornproduktion og grundlovens liberalisering af erhverv, blev der bygget mange møller i anden halvdel af 1800-tallet. Efter ca. 1870 leverede møllerne i høj grad grovfoder til husdyrene. Det anslås, at der var omkring 1000 vindmøller i Danmark ca. 1900. På det tidspunkt var der mindst 20 i Nordfyns Kommune foruden ca. fem pumpemøller. Der var 18 vandmøller.

Den første Uggerslev Mølle blev bygget i 1880. Den brændte i 1899 ved et lynnedslag, og herefter blev den nuværende bygget. Der er tale om en bakke- eller kælderhollænder. Det vil sige en mølle med drejelig hat, der er bygget på en forhøjning med et stenfundament og kælder. Fundamentet er bevaret fra den første mølle. Der er kun ganske få bakkehollændere i Den Fynske Region.

Møllen er i femte generation i samme families eje. Den ligger midt i Fyns vigtigste kornegn. Før i tiden var den centrum i en korn- og foderstofvirksomhed, som tillige havde savværk. Man eksporterede foderstoffer, men den forretning ophørte 1999, hvorefter der handles med træpiller og briketter.

Møllen er ottekantet og tækket med spån, nederst klink på klink. Hatten er i grønmalet tagpap. Møllen krøjes fra forhøjningen, og møllevingerne har selvindstillende klapper. Bolig og kontorbygning er i grundmur, og har overvejende oprindelige døre og vinduer. Kornsiloen er opført 1960. Vindmølle og kornsiloen afspejler udviklingen i teknologi-

Uggerslev mølle set fra nordvest 1956. Bemærk Slettens karakteristika: flad, skovløs og med mange stynede popler i skellene. Fra 'Danmark set fra luften'. Det Kongelige Bibliotek.

Uggerslev Mølle med den markante profil: Møllen fra 1899 og siloen fra 1960. Træ vs beton.

en knyttet til kornbearbejdning og foderproduktionen. Et eksempel på en lokal mølle, der har udviklet sig i løbet af 1900-tallet og omstillet sig til landbrugets behov, men nu er overhalet af de større koncerner.

Møllegård og kontorbygning er velbevaret.

BÆRENDE VÆRDIER

- Den velbevarede mølle med sine karakteristiske træk og materialer, ikke mindst det græsklædte stenfundament med kælderen.
- Det omgivende miljø med stuehus og silo.
- De tilstødende bygningers karakter af erhverv og industri.

SÅRBARHEDER

- Vindmøller er erfaringsvis sårbare overfor funktionsophør og manglende ressourcer til vedligehold. Ikke mindst vedrørende vingerne.
- Området er desuden sårbart overfor større ændringer af de omkringliggende bygninger, for eksempel ved omdannelse til beboelse, som vil svække fortællingen og muligheden for at aflæse områdets sammenhæng.

Møllen set fra nord. Spånbeklædningen kan anes. Man ser 'bakken' eller 'kælderen' som muliggør, at man kan gå og køre ind under den.

MÅL

- Målet er at bevare møllen i sit miljø, ikke mindst de tætvedliggende bygninger, der danner en port med fint vue ind på møllen.

UDVIKLINGSMULIGHEDER

- Udover at være udpeget som kulturmiljø i Kommuneplanen indeholder kulturmiljøet følgende kulturarvsinteresser: særligt bevaringsværdige landsbyejerlav.

Uggerslev Mølle

Signaturer

- Kulturmiljøafgrænsning
- Væsentlig bygning
- Bebyggelsesstruktur
- Trærække, allé
- Enkeltstående træ
- Udsigt, vue
- Sigtelinje, kig
- 1-4:** Bevaringsværdi

Røde Mølle set fra øst. Møllehjulet skimtes til venstre for bygningen.

Røde Mølle

Røde Mølle ligger ved Sværup Mølleå i et kuperet område med tæt tilknytning til hovedgården Langesø, som møllen oprindeligt hørte under. Området rundt om møllen er landskabsfredet, og møllebygningen og stuehuset er bygningsfredet.

Møllens stuehus er lige blevet istandsat. Langesø området er meget besøgt af cykel- og vandregæster. Istandsættelse af møllebygningen og det velbevarede savværksinventar kunne være af stor betydning, både som bevarelse af sjældnen kulturarv, men også som en god oplevelse for de mange turister i området. Der er en god, egnstypisk fortælling gemt i samspillet mellem landskab, hovedgård og mølle.

UDVIKLINGSHISTORIE

Møllen er omtalt første gang i 1571 som 'then røde mølle.' I århundredernes forløb blev bygningerne flere gange udskiftet.

De nuværende bygninger er fra 1831 med stuehus i bindingsværk med stråtag, møllebygningen i bindingsværk/træ med tegltag. Bygningerne blev opmålt og fredet i 1954, som et led i Nationalmuseets fredningsindsats rettet mod vandmøller.

Møllebygningen er i to stokværk, dels bindingsværk, dels træ. Møllen har overfaldshjul. Den står med velbevaret mølleinventar, valse og skråkværn, og et komplet savværk, der står som da det blev taget ud af brug ca. 1950.

Røde Mølle viser en lang, typisk udviklingshistorie fra kværnmølle med kornformaling til savværk for et gods.

BÆRENDE VÆRDIER

- Mølledammen, mølleløb, malekarm, vandhjul og møllebygning i samhörighed med stuehuset.

SÅRBARHEDER

- Hvis møllen ikke anvendes er der risiko for forfald. Derfor kan fx en faunapassage og fratagelse af vand hertil svække bevaringsmulighederne.

MÅL

- Det ønskes, at Røde Møllens bygningsmæssige, landskabelige og møllehistoriske kvaliteter bevares, og at den som besøgssted med sin fortælling tilføjer værdi for gæster ved Langesø.

UDVIKLINGSMULIGHEDER

- Arealet og bygningerne er fredede. Inden for kulturmiljøet kan der ikke gives tilladelser til aktiviteter og planlægges for aktiviteter, som forringer kvaliteten og oplevelsen af kulturmiljøet, og hvor de bærende bevaringsværdier tilsidesættes.

- Markering af, hvor den offentlige sti går ind til mølledammen.
- Det kunne være en stor forbedring at genetablere møllehjulet.

Luftfoto fra 1957. Det er forstørret for at man kan se de to bloksaves placeringer. De er under halvtage til højre og venstre for bygningen. Fra 'Danmark set fra luften'. Det Kongelige Bibliotek.

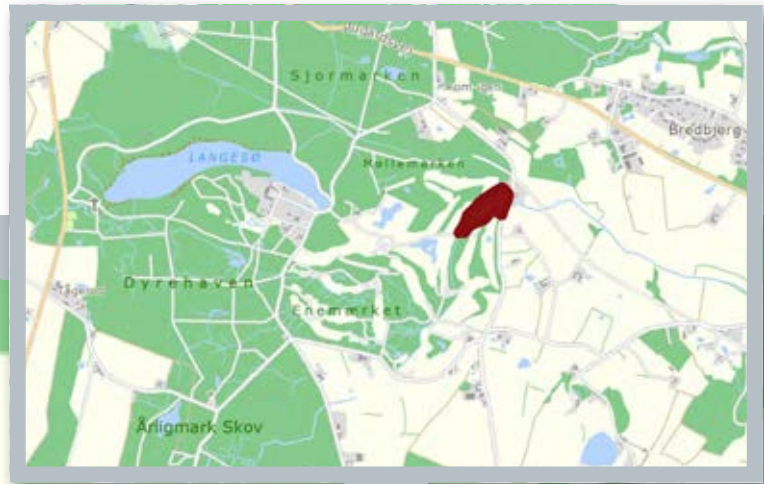

Mølledammen set fra den offentlige sti syd for møllen.

Røde Mølle

Signaturer

- Kulturmiljøafgrænsning
- Væsentlig bygning
- Bebyggelsesstruktur
- Trærække, allé
- Enkeltstående træ
- Udsigt, vue
- Sigtelinje, kig
- 1-4:** Bevaringsværdi

Mølle

Sti til mølledam

Skovmøllen

Skovmøllen er et stort vandmølle- og gårdanlæg med en imponerende hovedbygning sammenbygget med møllebygningen, i samspil med markante avlsbygninger.

Området fremstår stemningsfuldt og interessant, selv om sammenhængen mellem Stavids Å, møllen og mølledammen er væk.

Skovmøllen er en flot repræsentant for en typisk landskabs- og bygningsmæssig fortælling i det højfynske landskab.

UDVIKLINGSHISTORIE

Skovmøllen hedder også Ålemose Mølle, Sprattenborg og Rugårds Mølle. Alle navne passer fint på den, efter belig-

genheden henholdsvis ejerskabet. Ålemose Mølle er dog på sin vis mest interessant, da det navn nævnes i 1540, hvor man pålægges at yde fire pund mel årligt i afgift til stiftets superintendent (biskop). Skovmøllen omtales i et mandtal fra 1612. Sandsynligvis er møllen anlagt i middelalderen, samtidig med Rugård Hovedgård, idet det til enhver tid drejede sig om at udnytte alle tilgængelige energiressourcer.

Møllererhvervet var beskyttet indtil 1862. Man måtte ikke bare slå sig ned som møller. Som mølle tilknyttet en privilegeret kongsgård/hovedgård, havde man yderligere det privilegium, at områdets bønder var tvunget til at bruge netop denne mølle. Det betød: intet marked, derfor højere pris.

Skovmøllen set når man kommer fra vest ad Skovmøllevej.

Et blik mod syd op mod hovedbygningen.

Skovmøllen 1936. Fra 'Danmark set fra luften', Det Kongelige Bibliotek.

Skovmøllen er en vandmølle, som er anlagt ved Stavids Å. Desværre så langt oppe i åsystemet, at der ikke er ret meget vand. Det har betydet, at møllen ikke fungerede i frost og tørke. Faktisk var den en "græsmølle", hvis mølledam blev anvendt til høslæt eller kreaturgræsning i tørre perioder. I 1700-tallet solgte man hø i læs eller stakke.

For at kompensere for den manglende malekraft, gjorde man to ting: gravede/etablerede en ret stor mølledam, som vandet kunne spares op i, og skaffede et stort fald på vandhjulet. Der var tale om en såkaldt overfaldsmølle, hvor vandet via en malekarm ledes hen over vandhjulet, så man får mest energi ud af det. I 1922 opgav man mølleriet, og installerede (ligesom mange andre vandmøller på den tid) en el-turbine. Ca. 1980 blev der dog igen omstillet til kornmaling, men med turbine, ikke vandhjul, som drivkraft.

Skovmøllen var ikke kun mølle, den var også en gård med jord til dyrkning. Af størrelse svarede dens hartkorn på tre tønder til ca. en halv gård, og lægger man hertil mølleskyldshartkornet på to tønder, får man et rimeligt, om end ikke stort, økonomisk potentiale.

Den første ejer har givetvis været kronen, som ejede Rugård. Således var det frem 1665. I 1682-88 var det adelsmanden Jørgen Kås, men stadig under Rugård. Møllen blev solgt på ryttergodsauktionen i 1764 til beboeren, Anders Jørgensen, for 2800 Rdl. Den var herefter i selveje.

Møllebygningen er en statelig to-tre etages bygning i bindingsværk. På den måde ligner den Davinde Mølle i Den Fynske Landsby og Grønne Mølle på Østfyn. Hovedbygningen er en klassicistisk bygning fra begyndelsen af 1800-tallet. Den har i den vestlige ende fået tilføjet en tårnlignede bygning.

Selve møllebygningen fra 1700-tallets anden halvdel er formodentlig ombygget, idet der på bygningen står opført 1840. Den har kampestensfundament. En stor trekantet gårdsplads flankeret af avlsbygninger leder hen til møllen. Avlsbygningerne, der opført i 1858, er i grundmur (meget tidligt) med tegltage. Den ene af bygningerne ligger på den anden side af Skovmøllevej. På denne er der en særdeles bevaringsværdig vindfløj fra 1722.

BÆRENDE VÆRDIER

- Møllehus, hovedbygning og avlsbygninger med deres beliggenhed og arkitektoniske fremtræden.
- Levn af mølleaktiviteter, fx mølledammen.

SÅRBARHEDER

- Mølledammens struktur er sårbar overfor tilgroning og udtørring, samt manglende vedligehold.
- Forfald eller nedrivning af bygninger.

MÅL

- Målet er, at kulturmiljøet bevares med bygninger og fortællerværdi intakt.

UDVIKLINGSMULIGHEDER

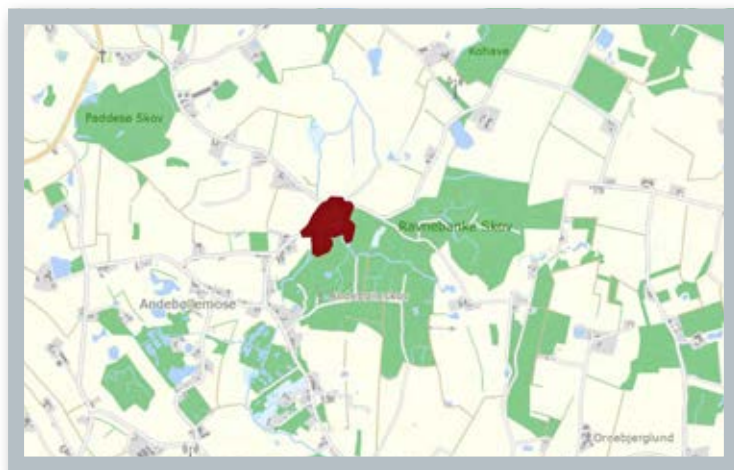
- Udover at være udpeget som kulturmiljø i Kommuneplanen indeholder kulturmiljøet følgende kulturarvsinteresser: særligt bevaringsværdige landsbyerlav.
- Man kan undersøge bygningernes historiske farver med henblik på at skabe større autenticitet.
- Det kan overvejes at styrke fortællingen om sammenhængen mellem mølle, mølledam og Stavids Å ved at rekonstruere dele af det oprindelige forløb.

Skovmøllen som den tog sig ud på Original 1-kort fra 1810. Man skal bemærke den store mølledam, og at der var mange flere bygninger end i dag.

Signaturer

- Kulturmiljøafgrænsning
- Væsentlig bygning
- Bebyggelsesstruktur
- Trærække, allé
- Enkeltstående træ
- Udsigt, vue
- Sigtelinje, kig
- 1-4:** Bevaringsværdi

Skovmøllen

Et vue fra syd ud over den særdeles veldrænede, opdyrkede fjordbund. Klinte ses i baggrunden.

Klinte Inddæmmede Strand

Klinte Inddæmmede Strand er et blandt 24 inddæmmede områder langs den nordfynske kyst. Som inddæmmede i 1924, er den en af de seneste på Nordfyn. Mens langt de fleste inddæmninger er sket på godsernes initiativ, udmærker Klinte Strand sig ved at være udført af private landmænd uden nogen form for offentlig støtte.

Med sin overskuelige størrelse rummer området alle de karakteristiske elementer som kanaler, pumpehuse, diger og mindsten. Og når man færdes i området er det tydeligt, hvordan den oprindelige kystskrænt rejser sig omkring den tidligere fjordbund.

Udløbet af landkanalen anvendes som interimistisk jollehavn, hvilket er med til at give stemning i området.

Langs kysten til Nærå Strand findes brede rørskove og strandfællede, og på de stejle skråninger rundt om Kissebjerg trives et gammelt tjørnekrat. Disse områder er fre-

dede siden 1979. Fredningen, som dækker 26 hektar, blev gennemført af hensyn til områdets arkæologi, fx køkkenmøddinger, og naturen – bl.a. fuglelivet.

Området tilbyder især en fin oplevelse af landskabet langs den nordfynske kyst. Med sin koncentrerede fortælling kan området desuden bruges i undervisnings- og formidlingssammenhænge.

UDVIKLINGSHISTORIE

Det var nærliggende at inddæmme Klinte Strand, da det fordrede en mindre dæmning, (foruden kanaler og pumpeanlæg, naturligvis). I 1866 forsøgte to landmænd i Klinte at inddæmme et lille stykke land på fire ha. Desværre blev inddæmningen ødelagt ved en storm og derefter opgivet. Rester af inddæmningen ses på det høje målebordsblad (topografiske kort fra ca. 1880).

Langs hele fjordarmen var der lave strandenge, som blev benyttet til græsning. Efter Første Verdenskrig ønskede bønderne igen at inddæmme, og denne gang skulle det være hele fjordarmen. Efter henvendelse til Hedeselskabet blev der udarbejdet et projekt. Uden nogen form for tilskud tog bønderne fat efter en tilladelse givet i 1923. En tipvognsbane blev anlagt og nu blev der gravet kanaler. Det opgravede materiale sammen med sten blev til en 300 meter lang og 2,5 meter høj dæmning bygget på tværs mellem Kissebjerg og Arnebjerg. Hovedafvandingskanalen blev 1700 meter lang og tre meter dyb. Landkanalen langs sydsiden er inddiget og tre km lang. Den kaldes i dag Ringe Å, da denne å's gamle udløb gik tabt ved inddæmningen.

Gravningen foregik med skovle, og der var foruden karlene fra gårdene, også løs arbejdskraft. Oppumpningen af vandet skete med en femvinget klapsejls-vindmotor, der trak en arkimedes-snegl i et betonbassin. Når det var vindstille pumpede en 18 hestes Tuxham diseltrukket motor, der var anbragt i et lille pumpehus. Stolte kunne IS Klinte Strand

rejse mindestenen med indskriften: 'År 1924 vandtes dette Land fra Havet'. I alt blev der indvundet 105 ha havbund, og 85 ha enge kunne yderligere afvandes.

Men en retssag, der endte ved Højesteret, kostede selskabet dyrt. Der skulle betales erstatning til bønderne langs Ellebækken opstrøms Ringe Å, der fik oversvømmet deres enge. I 1962 ødelagde en storm møllen, og da dieselmotoren også var gammel, blev der valgt en elmotor. Den blev anbragt i det gamle pumpehus. Der dyrkes almindelige landbrugsafgrøder med godt udbytte. Overalt i inddæmningen ser man stadig skaller fra den gamle havbund, og de gamle kystlinjer ses også stadig. En plan om inddæmning af hele Nærå bugten blev først opgivet så sent som i 1972.

BÆRENDE VÆRDIER

- Pumpehus, landkanal, pumpekanal, dige og mindesten.
- Kanalernes karakteristiske lige forløb og regulerede form med skrå kanalsider bør bevares, ligesom vejenes forløb langs kanalerne.

Et blik mod nordvest, forbi mindedyssen som markerer glæden ved at have udvidet dyrkningsmulighederne og dermed fortæller om natursynet i 1924.

Pumpestationen leder vandet fra pumpekanalen ud i landvandskanalen. Herfra løber det gennem dæmningen ud i Nærrå Strand.

- Dæmningsanlæggene omfatter dels havdæmningen, dels inddigningen af landkanalen, som sikrer at Ringe Å ikke oversvømmer det inddæmmede areal.

SÅRBARHEDER

- Området er sårbart overfor ændringer, der omfatter fjernelse af dæmningen. Hvorimod mindre ændringer, hvor fx de lavestliggende arealer omdannes til våde enge, ville kunne ske uden at de bærende elementer fjernes.
- Bebyggelse og større anlæg vil svække områdets udtryk og fortælleverdi.
- Tilplantning, som vil sløre oplevelsen af sammenhængen mellem det flade inddæmmede areal og de tilstødende kystskrænter.

MÅL

- Målet er, at det inddæmmede område med de bevarede strukturer og levn sikres for eftertiden.

UDVIKLINGSMULIGHEDER

- Udover at være udpeget som kulturmiljø i Kommuneplanen indeholder kulturmiljøet følgende kultur-

arvsinteresser: særligt bevaringsværdige kystkulturmiljøer, kirkeomgivelser samt særlige kulturhistoriske beskyttelsesområder.

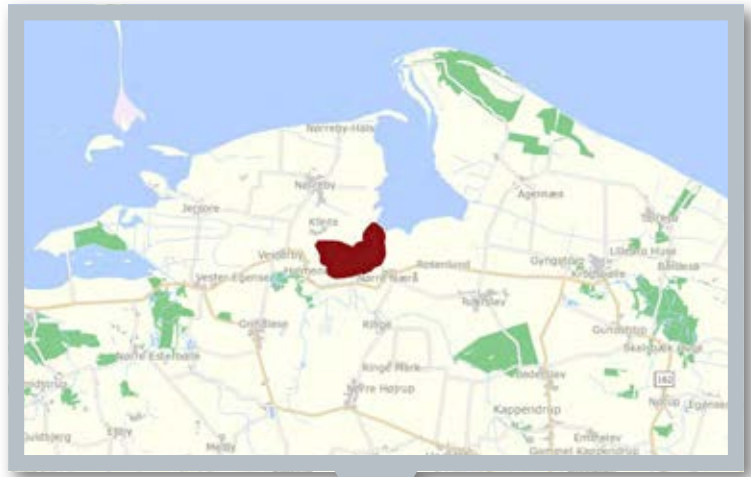
- Den nordlige del af kulturmiljøet indgår i et fredet område.
- Områdets væsentlige bevaringsværdier bør bevares.
- Området bør ikke bebygges.

Nærrå Strand til højre set fra dæmningen. Kissebjerg i baggrunden.

Signaturer

- Kulturmiljøafgrænsning
- Væsentlig bygning
- Bebyggelsesstruktur
- Dæmning
- Trærække, allé
- Enkeltstående træ
- Udsigt, vue
- Sigtelinje, kig
- 1-4:** Bevaringsværdi

Klinte Inddæmmede Strand

Fjordmarken, Lammesøs- og Ølundgårds Inddæmninger

Fjordmarken er med sine 605 ha det største af de inddæmmede arealer langs den nordfynske kyst. Lægger man Lammesø og Ølundgård til, når man op på 691 ha. Som landvindingslandskab er området dramatisk i sin omskabelse af et ørige til fast land og med til at fortælle den generelle historie om intensiveringen i udnyttelsen af landskabet. Samtidig rummer området med sine mange generationer af pumpe- og sluseanlæg en historie om udviklingen af denne teknologi. Hertil kommer, at naturen, den nutidige og den historiske, påkalder sig stor interesse som forståelsesramme for biodiversitetens udvikling.

Området er skabt ved at forbinde kysten syd for Hofmangave og øen Bogø med diger og pumpe Egense Fjord tør. Bogø, og den tidligere ø Lindø, kan opleves som svagt hævede over fjordmarkens øvrige lavtliggende terræn - og det er her, der findes huse og bevoksning.

Dele af området er naturgenoprettet ved, at der ikke pumpes intensivt. Her er der etableret fugletårne med information.

Havdigerne og sluserne er bevarede, hvorfor selve landvindingslandskabets træk med diger og kanaler stadig er synlige i landskabet. Området er afgrænset til Skeby Strand og Norup Strand ejerlav.

Området strækker sig fra kysten og langt ind i landet, og rummer således meget forskellige oplevelsesværdier i det kombinerede natur- og kulturlandskab.

UDVIKLINGSHISTORIE

I 1811 forestod ejerne af Ølundgård, Østrupgård (Elias Møller) og Nislevgård inddæmning og afvanding af 45 ha. fjordarm mellem det centrale Lammesø, Sohovedet og Ølund. Fjordmarken blev inddæmmet i 1818 på foranledning af Elias Møller fra Østrupgård og Ørritslevgård. I 1833 blev 41 ha. vundet ved at Sohovedet blev forbundet med Galtehoved på Lammesø. Det var på initiativ af Ølundgårds ejer. Således var alle muligheder nu udnyttet. Tilsammen med Hofmangaves inddæmninger blev øerne Sprogø, Bogø, Lindø Lammesø og Sohovedet landfaste og forsvandt helt med den efterfølgende intensive afvanding.

Fjordmarken hed tidligere Egense Fjord, og man har efter traditionen kunnet sejle til Egense, som nu ligger to-tre km. inde i land. Ved inddæmningen byggede man en ca. 600 meter lang dæmning i fjordmundingen mellem Romsø og Bogø ved Egensedybet, og en noget længere dæmning ved firtallet mellem Bogø og Lammesø. Arbejdet afrundedes med dæmningen mellem Ølund og Lammesøs nordspids.

Bogø Pumpemølle-miljø (fra 1872) i 1948. Bemærk pumpekanalen som løber under møllen ud gennem dæmningen. Landvandskanalen løber til højre for det bebyggede område.

Dæmningen mellem Firtalsstranden og Mellemstykket ved Ølundgård-inddæmningen. Området er blevet genoprettet og sat under vand af Aage V. Jensens Naturfond. Nu en meget interessant fuglelokalitet.

Afvandingen forgik ved hjælp af sluser ved landvandskanalerne. De åbnede sig ved lavvande, så vandet kunne løbe ud, og lukkede sig ved højvande, så det ikke kunne løbe tilbage. I første omgang lå den store sluse (som er bevaret) ved Romsøs sydkyst. Man gravede desuden en "landvandskanal". Den lå hele vejen rundt i kanten af inddæmmede areal, hvor den først og fremmest skulle opfange det vand som løb til fra de højere områder på siderne. Så skulle det jo ikke pumpes ud.

Elias Møller søgte støtte i Det Kongelige Landhusholdningsselskab under krisen og pengemanglen i 1817, men satsede alligevel ved at skaffe materialer og ansætte arbejdere, inden der var svar på ansøgningen.

Det danske landbrug var i begyndelsen af 1800-tallet i rask udvikling med udskiftning, selveje, nye ideer, redskaber og teknikker, men det var stadig uden importeret eller dyrket foder, kunstgødning og dræning. Derfor var kvæg- og hestehold begrænset af græsarealernes størrelse. Vinterfoder var det største problem. Ved inddæmning omskabtes fjord til eng, vand til græs, endog visse steder til kornmark. På den nye eng slog man hø. Man havde derfor

mere vinterfoder. Således kunne man holde flere kreaturer og fra dem skaffe mere gødning. Elias Møller lagde desuden vægt på at husmænd med for lidt jord kunne leje sig græsningsarealer i Fjordmarken.

De lokale bønder var glade for inddæmningen, som medførte dræning og beskyttelse af marker som før kunne oversvømmes, nye veje til tørskoet transport mellem de syv inddæmmede øer, samt fx mulighed for organiseret skolegang for børn fra Lammesø. Til Elias' store fortrydelse ville disse "nydere" ikke deltage i finansiering, vejarbejde, hegnsarbejde og anden vedligeholdelse. Dog havde han i nogen grad forudset situationen allerede i 1804, da gårdene købte selveje. I kontrakterne stod, at de, i tilfælde af inddæmning, ikke fik andel i det vundne land, men skulle lave halvdelen af hegnet derom. Men der var mange tvister og retssager om disse forhold.

I løbet af årtierne efter inddæmningen blev der gennemført en række forbedringer: I 1870'erne blev landvandskanalen udvidet. Samtidig blev grøftningen forbedret og vandet ledt hen til en sø, sydøst i inddæmningen, hvorfra det blev pumpet ud ved hjælp af en hollandsk mølle med

De to store inddæmningsområder Fjordmarken og Ølundgård er kulturlandskaber med stort naturindhold. På billedet ses naturkvalitet i form af vandhuller som skyldes, at man tidligere gravede 5-10.000 år gamle østersskaller til brug for landbruget og kemisk produktion.

vandsnegl. Møllen står stadig ved dæmningsens sydende. Denne forbedring muliggjorde egentlig opdyrkning. Den blev af en moderne pumpe (el diesel) som henter vandet op fra en stor kanal i den sydøstlige del af inddæmningen. Områdets østlige del præges i nogen grad af huller efter skallegravning fra 1900-tallet.

BÆRENDE VÆRDIER

- De store menneskeskabte landskabstræk: Kanalerne og digerne, med den tilhørende struktur af veje som giver adgang til at servicere og vedligeholde anlæggene.
- Pumpe- og sluseanlæg i hele området fra forskellige perioder.
- Mindesmærkerne ved Bogø Huse og Strandvejen, som fortæller om den værdi indvindingsprojekterne blev tillagt.
- Fjordmarkens åbne landskab uden bebyggelse og høj bevoksning.

SÅRBARHEDER

- Området er sårbart overfor ændringer, der omfatter fjernelse af dæmningen. Hvorimod mindre ændringer, hvor fx de lavestliggende arealer omdannes til våde enge, ville kunne ske uden at de bærende elementer fjernes.
- Tilplantning på det inddæmmede areal og kystskrænterne, som slører oplevelsen af det åbne landskab.

MÅL

- Målet er, at det inddæmmede område med de bevarede strukturer og levn sikres for eftertiden.

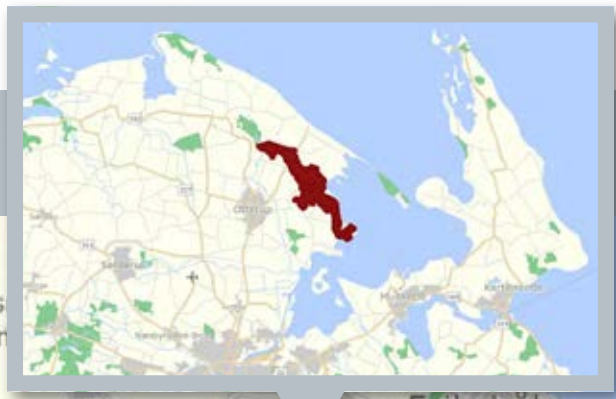

Tidevandsslusen hvor Fjordmarkens nordlige landkanal kommer gennem dæmningen ud i havet. Der er to låger som åbner og lukker med tidevandet. Her er det højvande og lågerne er lukkede.

UDVIKLINGSMULIGHEDER

- Udover at være udpeget som kulturmiljø i Kommuneplanen indeholder kulturmiljøet følgende kulturarvsinteresser: fredede fortidsminder og fortidsmindeomgivelser.
- Dele af kulturmiljøet er strandeng, som er beskyttet natur.
- Områdets bærende bevaringsværdier bør bevares.
- Området bør ikke bebygges.
- Bevoksningen langs diget Bogø-Romsø og rundt om pumpestationen kan med fordel fjernes for at forbedre udsynet.
- Pumpemøllen ved Bogø har stor betydning i området og en istandsættelse vil være gavnlig.

Fjordmarken, Lammesøs- og Ølundgårds inddæmninger

Signaturer	
	Kulturmiljøafgrænsning
	Væsentlig bygning
	Bebyggelsesstruktur
	Afvanding
	Trærække, allé
	Enkeltstående træ
	Udsigt, vue
	Sigtelinje, kig
1-4:	Bevaringsværdi

Klassisk vinkelbygget husmandsbrug fra anden halvdel af 1920'erne. Bemærk trefagsvindue i stuehuset og cementtagsten bevaret på stalden til højre.

Statshusmandskolonien Kronborg

Statshusmandskolonien er med sine små statshusmandsbrug, der ligger som perler på en snor langs det stringente vejforløb, et særdeles typisk og velbevaret eksempel på husmandsudstyknig.

Udstykket og bebygget i starten af 1930'erne var det målsætningen, at de små husmandsbrug skulle kunne brødføde en familie. Hvert brug fik nogle tønder land. Det bestod derudover normalt af et lille stuehus og en enkelt udlænge med stald og lade, enten vinkelret på stuehuset, eller - i enkelte tilfælde - som en parallel længe bag stuehuset. Mange af husmandsbrugene blev opført i den enkle men velproportionerede såkaldte Bedre Byggeskik, efter type-tegninger udført af foreningen Bedre Byggeskiks arkitekter. Byggeskikke stræbte efter at udbrede en enkel men velfungerende arkitektur.

Den samfundsmæssige udvikling betød, at tanken om at brødføde en familie på de små brug snart måtte opgives, og i dag er kun få aktive landbrug. Et fungerer som virk-

somhed med tilliggende "fabriksbygning", mens hovedparten fungerer som boliger. Mange af brugene fremstår fortsat ret velbevarede og med en let genkendelig oprindelig arkitektur. Enkelte er ved moderne ombygning og istandsættelse ændret meget.

Et karakteristisk træk er desuden de små alléer, der markerer indkørslen til mange af ejendommene – nogle steder bare i form af et enkelt træ på hver side af indkørslen.

Med sin beliggenhed tæt på Odense og bebyggelsens karakter taget i betragtning, har området et oplagt potentiale som hjem for bosættere med lyst til at have et hobbyhusdyrhold, ikke mindst i form af heste.

UDVIKLINGSHISTORIE

Navnet Kronborg har kolonien fået efter bebyggelsen Kronborghus. Kronborghus omtales første gang på Videnskabernes Selskabs kort fra 1785. Kronborghuset er

To brug flankerer Kronborgvej, hvor den løber ud i Glavendrupvej. Bygningen til venstre har fået nyt tag, men bevaret den karakteristiske halvvalm.

Variation i grundplanen. Her er de to væsentligste længer, stuehus og stald, parallelle.

det nuværende Glavendrupvej 40, senere kom nr. 66 til, og i 1872 stedet kaldes Kronborg Huse. Husene lå på kronjorden, et selvstændigt ejerlav, der oprindeligt tilhørte kronen, men i 1700-tallet blev lagt under Nislevgård.

Efterleddet -borg ses flere steder på Fyn, lidt spøgefuldt tilknyttet små ydmyge huse, her som association til slottet Kronborg ved Helsingør.

Jorden, der udgør kolonien, er dels kommet fra denne kronjord under Nislevgård, dels fra Fremmelev ejerlav og gården Mariendal. Nislevgård, der hørte under stamhuset Ravnholt, blev udstykket efter lensafløsningsreformen i 1919 og afløst 1924. I alt (under Ravnholt, ikke Nislevgård), blev der afgivet 381 ha til udstykning. Hvert af de 72 brug fik ca. 10 td. Land.

Godset valgte at opløse Nislevgård helt, for at holde hovedbesiddelsen ved Ravnholdt på Sydøstfyn intakt. Det var Udstykningsforeningen for Fyn og Sjælland, der i 1934 stod for det praktiske arbejde med at tildele jorden til de nye husmænd.

Der kunne være ansøgere til brugene fra mange dele af landet, og der var af staten sat krav til deres erfaring med landbrug, alder, gældfrihed m.m. I Kronborg blev der anlagt 17 nye brug, som sammen med de to oprindelige huse udgør dette kulturmiljø.

Udstykningsforeningen tilbød de nye ejere gratis tegninger til standardbyggede husmandsbrug. Tegningerne var som nævnt udviklet af foreningen Bedre Byggeskik. Flere af brugene har stadig dette præg, et lille stuehus og en lille stald-avlsænge.

BÆRENDE VÆRDIER

- Den oprindelige bebyggelsesstruktur, som består af stuehuse og længer fra 1930'erne. Vigtige træk i bebyggelsesstrukturen er, at husene er ensartede i skala og at ejendommene ligger orienteret mod vejen.
- De bevarede elementer af den oprindelige landskabsstruktur, herunder allé-beplantninger langs indkørsler, samt enkelte stendiger.
- De oprindelige arkitektoniske træk i bebyggelsen: Stuehusenes kompakte form med halvvalmede tage uden udhæng og facader som for hovedparten fremstår pudset og kalket i hvid eller okker. De bevarede stald-avslængere.

SÅRBARHEDER

- Området er især sårbart over for nedrivninger og nybyggeri, som vil sløre den oprindelige, klare bebyggelsesstruktur.
- Træer som vil hindre ud- og indsyn.

MÅL

- Det er målsætningen, at kulturmiljøet med sin landskabelige og bygningsmæssige fremtræden bevares så tydeligt som muligt.

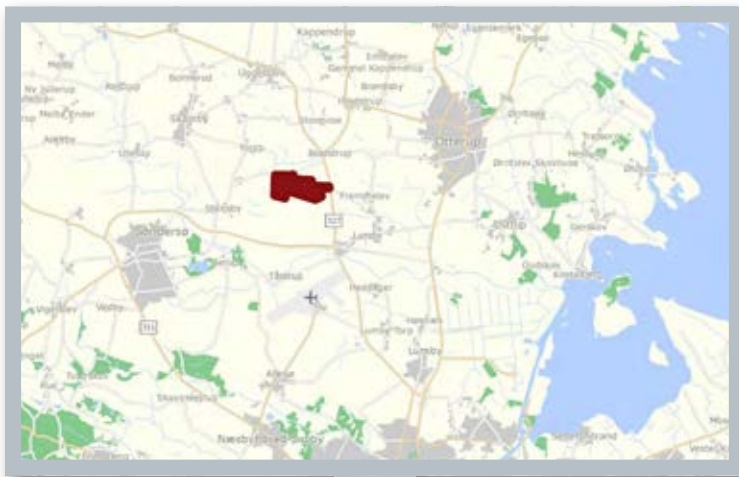
UDVIKLINGSMULIGHEDER

- Udvikling og forandring i kulturmiljøet bør ske med respekt for – og hensyntagen til bevaringsværdierne, således at de ikke lider skade.
- Ny bebyggelse bør derfor placeres ved vejen og bygges i en byggeskik, der harmonerer med den øvrige bebyggelse.
- Stuehusene er små, og ønsker om at udvide beboelsesarealet skal realiseres med omhu og hensyn for den arkitektoniske karakter, herunder de ubrudte tagflader. Eventuelt kan man inddrage dele af udlængerne.
- Da opgroede træer mange steder hindrer indsigten til bygningerne, bør man overveje beskæringer.
- Den fremtidige udvikling bør understøtte genskabelse af alléerne, hvor de ikke længere findes.

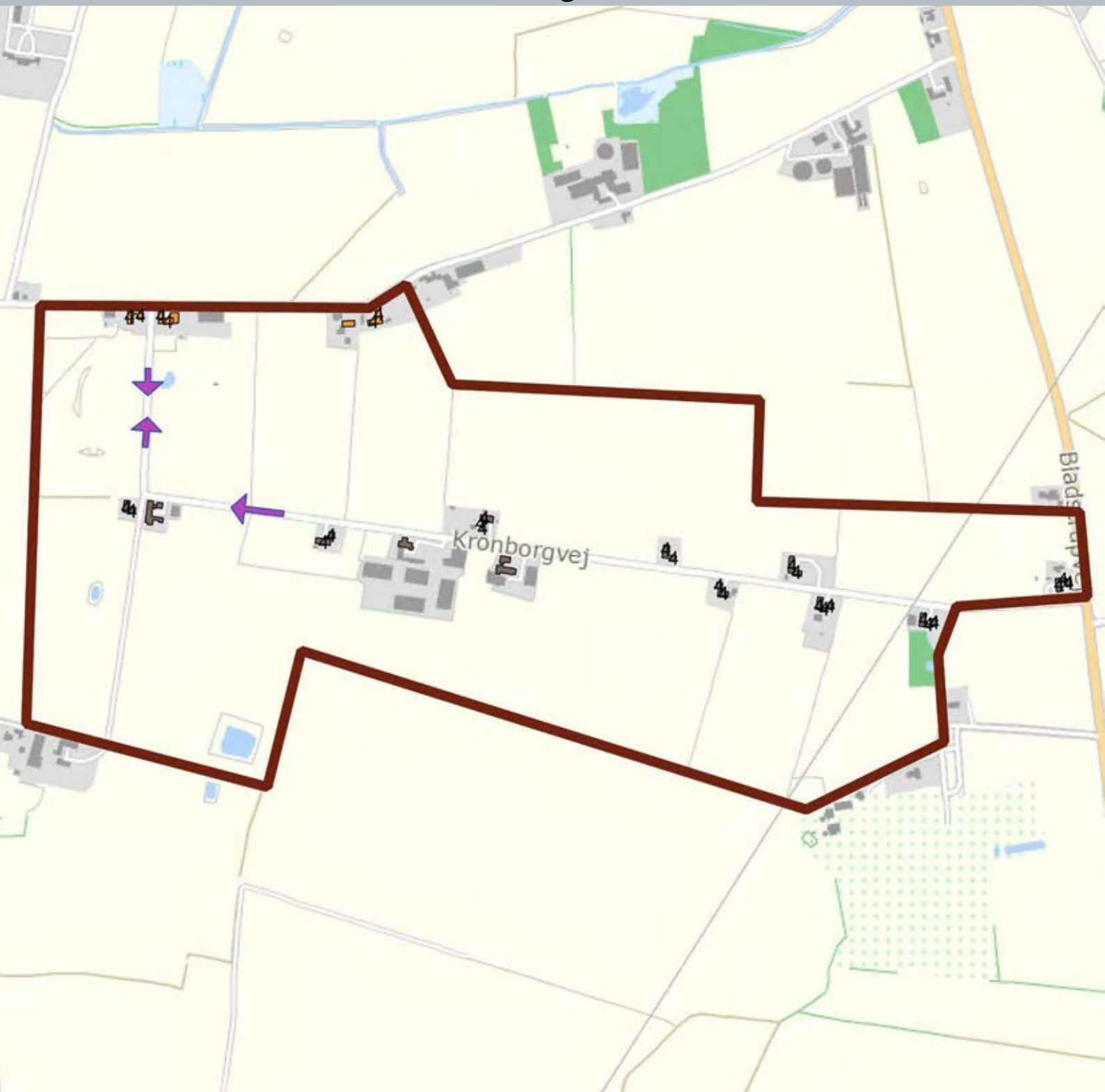
Vue over Kronborg fra 1956. Med noter om farvelægning. Fra 'Danmark set fra luften', Det Kongelige Bibliotek.

Signaturer

- Kulturmiljøafgrænsning
- Væsentlig bygning
- Bebyggelsesstruktur
- Trærække, allé
- Enkeltstående træ
- Udsigt, vue
- Sigtelinje, kig
- 1-4:** Bevaringsværdi

Statshusmandskolonien Kronborg

Glavendruplunden

Glavendruplunden udgør en fin helhed af fortidsminder i form af skibssætning, gravhøje og runestenen *Glavendrupstenen*. De ligger i en ramme af et rekreativt anlæg/grønt område, der afspejler det tidlige 1900-tals aktive foreningsliv med udgangspunkt i det folkelige og nationale.

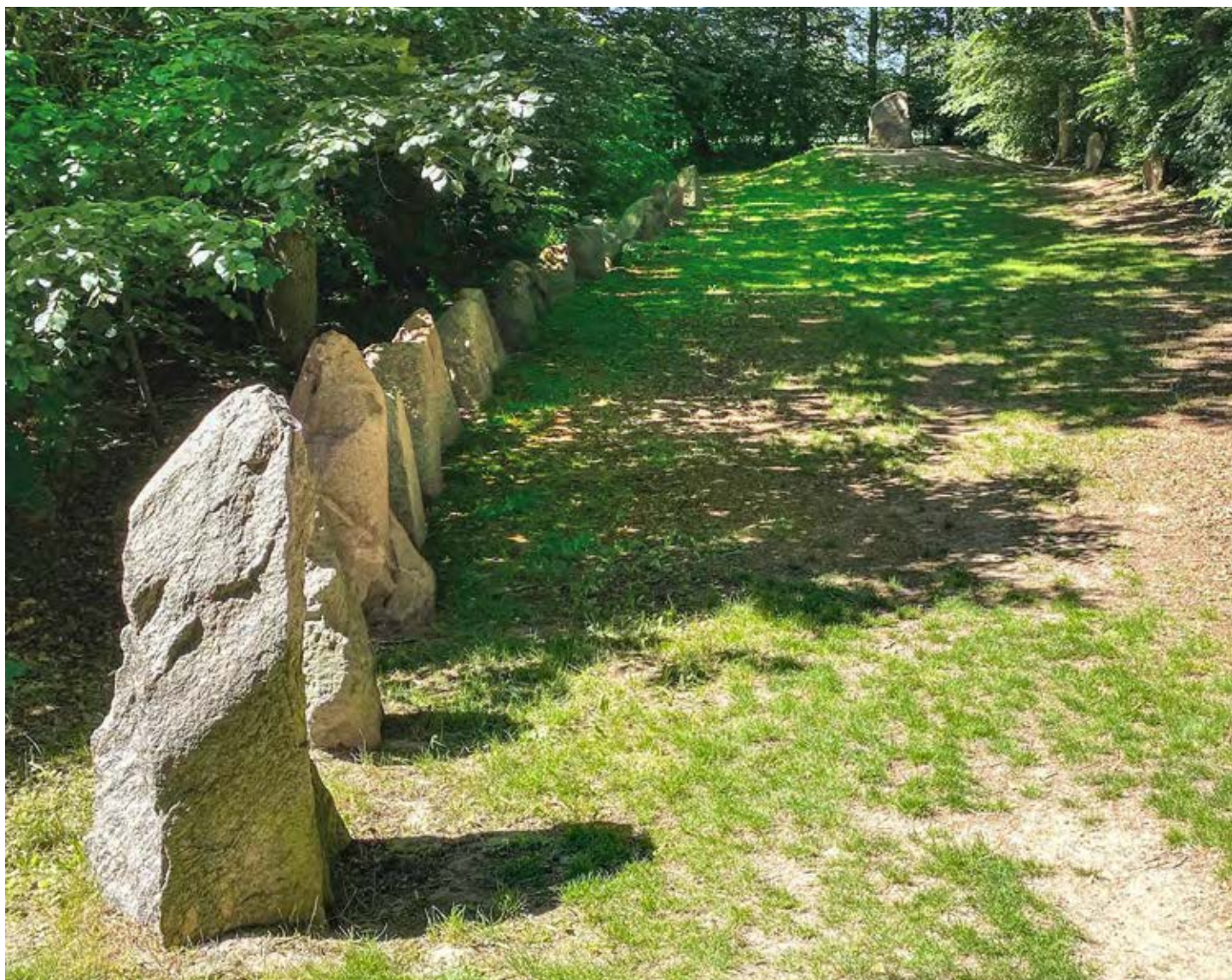
Det afgrænsede område omfatter selve det rekreative anlæg *Glavendruplunden*.

De to gravhøje, runestenen og skibssætningen er fortidsmindefredet.

Området besøges af mange gæster. De eksisterende aktiviteter med vikingemarked er en fin måde at udnytte stedets kvaliteter. Området er således et godt eksempel på hvordan de kulturhistoriske kvaliteter kan udnyttes.

UDVIKLINGSHISTORIE

I 1806 fandt nogle lokale bønder en meget stor sten i forbindelse med grusgravning. På begge sider var indhugget nogle mærkelige tegn. De lod stenen ligge, men fjernede andre store sten fra området og omdannede dem til byggematerialer. Igennem ejeren af Dallund blev der sendt

Runestenen og skibssætningen er fra vikingetiden, men lokaliteten har været anvendt igennem årtusinder.

bud efter godsejer Vedel- Simonsen fra Elvedgård, der var kyndig i forhold, der omhandlede oldtiden. Han kunne konstatere, at stenen havde indhuggede runer, men endnu kunne de ikke tydes helt.

Stenen fik lov til at blive liggende ret ubemærket frem til 1863, hvor Nationalmuseet fik rejst stenen og genetableret skibssætningen fra Vikingetiden, den indgik i. På dette tidspunkt var tydningen af runerne også blev mulig. Runeindskriften er den længste på sten i Norden.

Skibssætningen ligger i tæt tilknytning til to bronzealderhøje, så her er er vikingetidens runesten og skibssætning med vilje placeret så de stævner lige ind i de to bronzealderhøje. Der blev stadig gravet grus i området, men i 1906 blev skibssætningen og højene købt af foreningen Glavendrupstenen, der rejste en lille lund omkring stenene.

Skåltegnene på Glavendrupstenen kan have tilknytning til det bronzealdermonument stenen og højene også indgår i. Billedet viser et skåltegn fra oldtiden. Det sidder på runestenen. Skåltegn/skålgruber blev anvendt i yngre stenalderen ca. 3000 år fvt. og i yngre bronzealder, så sent som ca. 800 år fvt. Det var 4-8 cm. brede, et par cm. dybe indhugninger. Deres formål er kultisk men i øvrigt ukendt.

Arkæolog og kunstner Magnus Petersen afbildede mange fortidsminder før fotografiet blev udbredt. Han besøgte Glavendrup i 1874, inden 'Lunden' og inden mindesmærket blev restaureret. Tegningen vidner om at der er sket ganske omfattende ændringer igennem 1900-tallet. Bemærk Thorshøj ved Skamby i baggrunden.

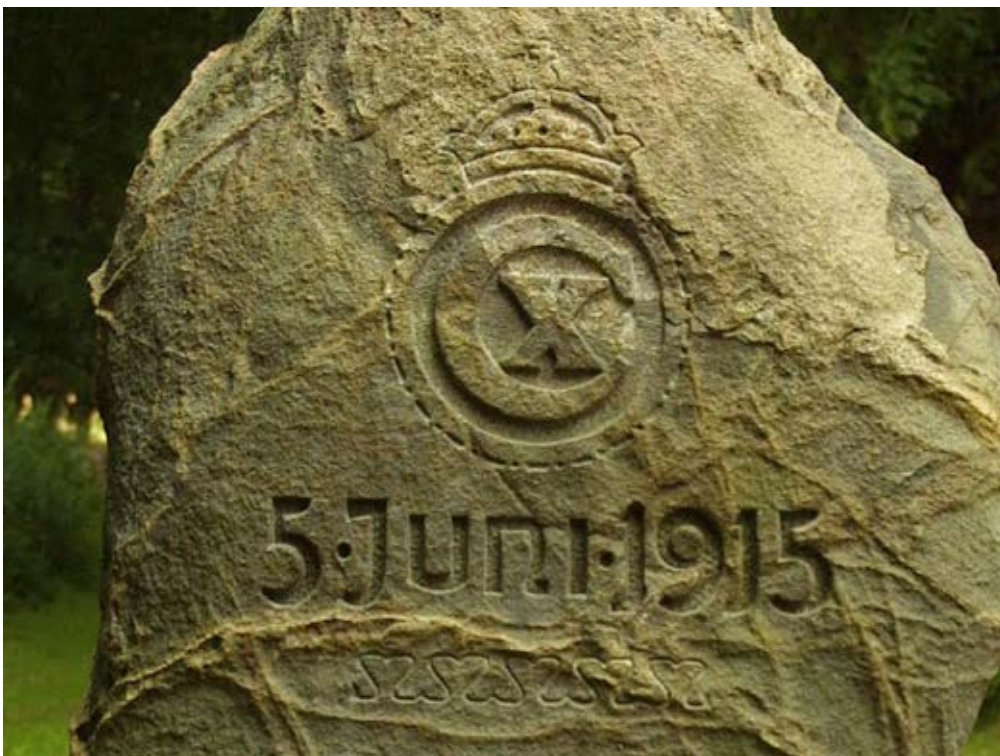

Runesten er der mange af i Danmark. Denne har den længste indskrift.

I den tilplantede lund blev der rejst mindesten for grundloven 1915, genforeningen 1920 og efter lundens udvidelse kom der også mindesten for Ansgar, reformationen og Danmarks befrielse med mere. Glavendruplunden blev benyttet til folkelige møder, grundlovsfejring og gymnastikstævner. En pavillon til gymnastikopvisninger i dårligt vejr blev også opført. Den er senere nedrevet.

Foreningen vedligeholdte lunden helt frem til 1990'erne, hvorefter Sønderø Kommune, nu Nordfyns Kommune, overtog plejen. Lunden er med sine nationale mindesmærker og ægte oldtidsminder en tidstypisk eksponent for nationalromantikken.

I 2014 var Glavendruplunden et af de monumenter, der fik støtte via projektet Danmarks Oldtid i Landskabet. Efter en grundig istandsættelse med bl.a. nye skilte og frilæggelse af højene, og bedre servicefaciliteter fremstår lunden nu som en fin attraktion. Den er meget besøgt af turister, og bruges af borgerforeningen i Skamby samt af Forn Sidr trossamfundet. Lunden vedligeholdes af Nordfyns Kommune og Skamby Borgerforening. Hvert år i september er der stort vikingetidsmarked.

I Glavendruplunden er der mange mindesten. Denne er sat for at huske grundlovsændringen fra 1915, som bl.a. gav kvinder valgret.

BÆRENDE VÆRDIER

- Skibssætningen, Glavendrupstenen, bronzealderhøjene og mindestenene.
- Anlæggets karakter af lund med store træer.
- Anvendelsen som samlingssted for lokalsamfundet.

SÅRBARHEDER

- Slid på fortidsminderne.

MÅL

- At lunden og fortidsminderne bevares og fortsat er tilgængelige for fremtiden.

UDVIKLINGSMULIGHEDER

- Udover at være udpeget som kulturmiljø i Kommuneplanen indeholder kulturmiljøet følgende kulturarvsinteresser: fredede fortidsminder og fortidsmindeomgivelser. Derudover indeholder kulturmiljøet beskyttede sten- og jorddiger.
- Faciliteter til gæsterne kan udbygges efter behov. Dog må der intet ske, som er i modstrid med bevaringsinteresserne.

Glavendruplund

Runesten

Skibssætning

Signaturer

- Kulturmiljøafgrænsning
- Væsentlig bygning
- Bebyggelsesstruktur
- Trærække, allé
- Enkeltstående træ
- Udsigt, vue
- Sigtelinje, kig
- 1-4:** Bevaringsværdi

Bålhytte

Beldringe Flyveplads

Beldringe Flyveplads er Fyns og et af landets største levn fra besættelsestiden. Flyvepladsen udgør et spændende, men vanskeligt tilgængeligt kulturmiljø. Området rummer flere bevarede spor fra den oprindelige flyveplads, anlagt af den tyske besættelsesmagt under Anden Verdenskrig. Det drejer sig om bunkeranlæg, en del af den oprindelige landingsbane, dele af rullebanerne samt gården Rosendal, der fungerede som hovedkvarter for de tyske officerer.

Det historiske flyvepladsområde omfatter forskellige strukturer helt til Allesø, hvor sportshallen oprindeligt var en hangar. Kulturmiljøet er dog afgrænset til flyvepladsområdet, samt en del af de nært tilstødende områder, hvor der ligeledes findes et bunkeranlæg.

Denne afgrænsning omfatter en samlet fortælling, men er ikke i modstrid med en fortsat udvikling af den moderne lufthavn. Besættelsestidshistorien er et spændende og anderledes træk ved den moderne lufthavn, og der er potentiale til at tiltrække yderligere besøgende.

UDVIKLINGSHISTORIE

Under besættelsen vedtog den tyske værnemagt i 1943, at der i forbindelse med forsvarsanlæg i Vesteuropa skul-

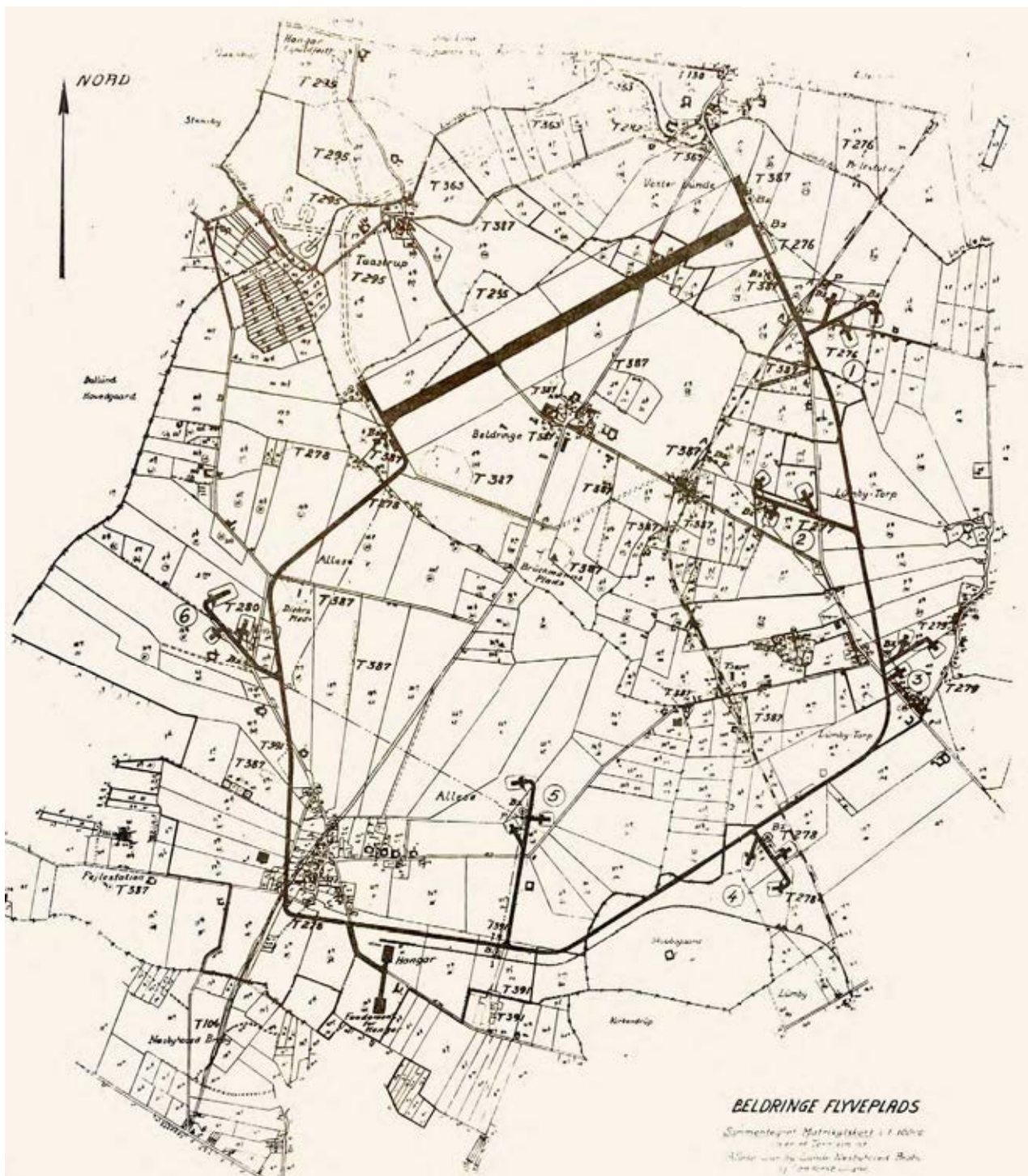
le anlægges nye militære flyvepladser i Danmark. På Fyn fandt valget på lokaliteten Beldringe- og Allesøområdet, hvor terrænet var fladt, men problemet var, at der her var en tæt bebyggelse. Anlægget skulle omfatte 2.500 tønder land og kom til at berøre 150 ejendomme. Halvdelen var landbrugsejendomme, heraf 36 større bøndergårde. For alle ejendomme blev der fastsat en erstatningssum og udfærdiget en "Beschlagnahmerfügung" for den enkelte ejendom. Erstatningen blev udbetalt gennem den danske stat. 1. marts 1944 begyndte evakueringen af de 150 familier. En del af besætningerne på ejendommene blev ligeledes beslaglagt.

Området blev herefter spærret af og kom under tysk bevogtning. De første arbejder kom til at omfatte gårdene i Beldringe, hvoraf tre blev revet ned. Gården Rosendal blev indrettet til hovedkvarter for officerer og ingeniører. Udover private ejendomme blev også skoler, forsamlingshuse og erhvervsjendomme eksproprieret. Projektet skulle koste 10 millioner kroner, men budgettet blev overskredet og kom til at koste mindst 12 millioner.

Der blev anlagt en ringvej/rullebane fra Beldringe ned omkring Allesø. Den blev dog aldrig helt fuldført.

Kommandobunker. Nu Besættelsesmuseum Fyn. Udsigtvinduerne over bunkeren sidder på et tårn bagved.

Værnemagtens kort over flyvepladsen med rullebanen 1944.

Da de store tyske flygtningestrømme begyndte at komme til Danmark fra efteråret 1944, og særligt intenst i forårsmånederne 1945, blev de tomme huse, bl.a. ca. 40 i Allesø, anvendt til indkvartering af flygtninge. Efter befrielsen blev flyvepladsen britisk militærømråde og senere overgivet til den danske stat. I 1947 blev de sidste flygtninge sendt til lejre i Jylland. Kun ca. halvdelen af de oprindelige beboere fra området kunne vende tilbage, og

tilbageførelses-processen blev først tilendebragt i 1953. Det kostede den danske stat 14 millioner kr.

I 1957 blev flyvepladsen en privat lufthavn, primært drevet af Mærsk koncernen. Da der skulle kunne lande jetfly fra 1960'erne, blev en del af landingsbanerne forbedret. I 1969 brændte den oprindelige flyvepladsbygning med kontroltårn, og der blev opført ny bygning. I 1998 ophørte

Rullebanen med betonpladebelægning op til flyvepladsens vestdel.

indenrigsflyvningerne ved etablering af den faste forbindelse over Storebælt. Lufthavnen, der i dag bærer navnet H.C. Andersen Airport, bruges i dag til privatflyvning og i tiltagende grad til charterflyvninger, men også som center for dronflyvninger. Besættelsesmuseum Fyn ligger i Rosendal samt i en bunker, tæt op ad flyvepladsen.

BÆRENDE VÆRDIER

- De bevarede bunkeranlæg, rullebanen ved den vestlige ende, den originale startbane i den østlige ende og gården Rosendal.

SÅRBARHEDER

- En del af de kulturhistoriske værdier ligger i en aktiv lufthavn.
- Rosendal kan være truet af ufølsomme ombygninger, forfald og funktionstømning, som ville betyde at muligheden for at genopleve karakteren af området, forringes.
- Bunkerne kan være truet af almindeligt forfald som følge af påvirkning af rust, vejr og vind.
- Rullebanens forløb og betonbelægning kan være truet af manglende vedligehold, tilgroning eller fjernelse.
- Den nordøstlige del af landingsbanens betonbelægning, som er den oprindelige startbane, kan være truet af en lufthavnsudvidelse.

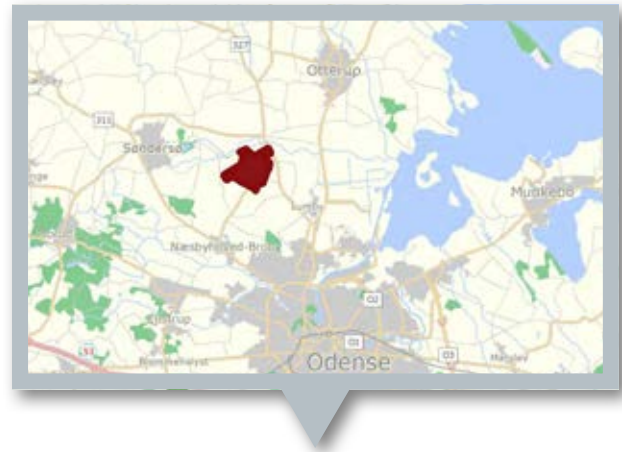
Rosendal. 1948-52. Dengang var gården firlænget. Der var Schaumanns Restaurant og et tysk observationstårn i bindingsværk i vestfløjen. Fløjen brændte senere. Gården var okkuperet af tyskerne under besættelsen. Rosendal rummer nu Besættelsesmuseum Fyn.

MÅLSÆTNING

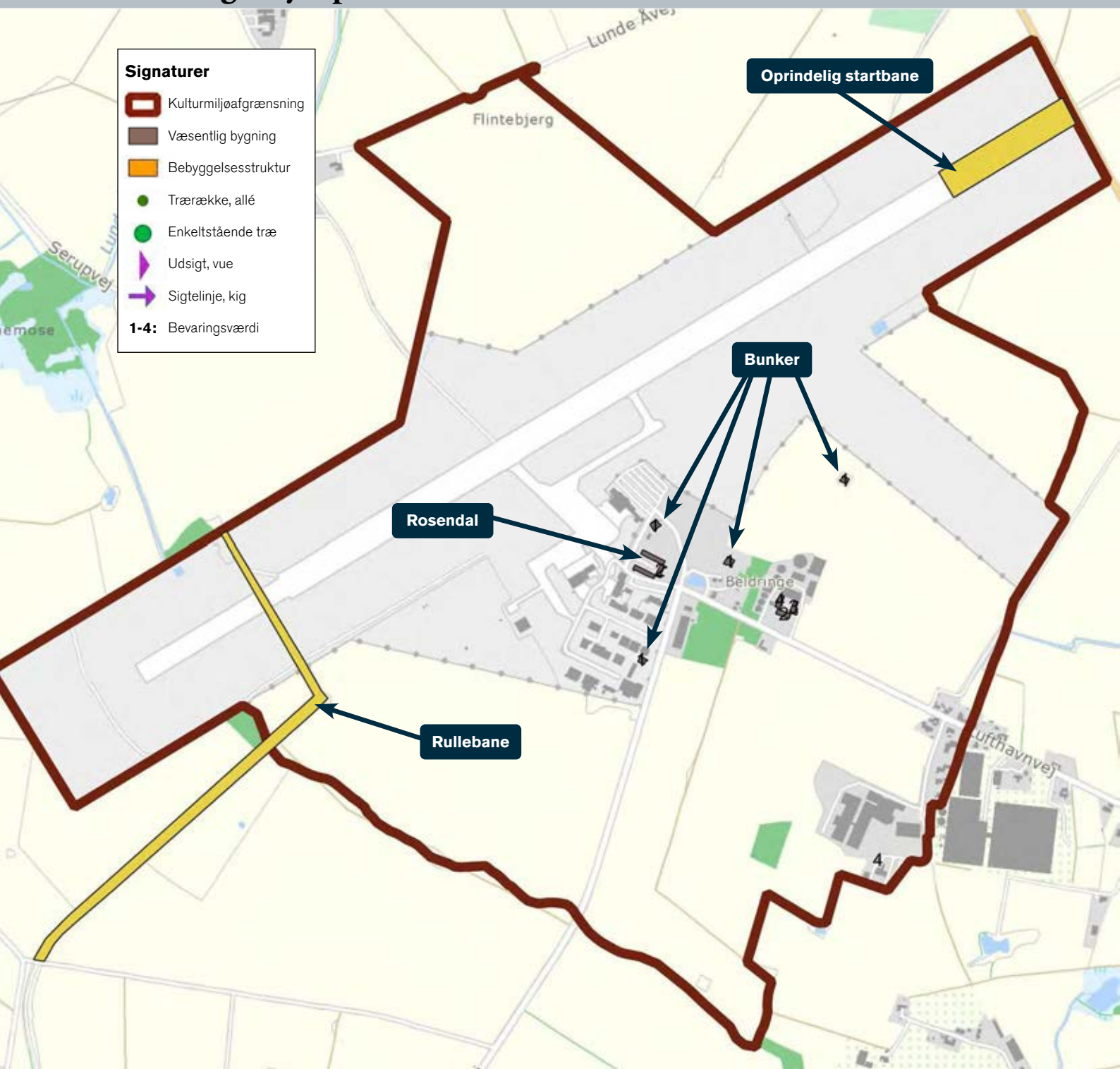
- Kulturmiljøet sikres for eftertiden, de væsentlige anlæg bevares og åbnes for offentligheden.

UDVIKLINGSMULIGHEDER

- Der bør indenfor kulturmiljøet ikke foretages tiltag som svækker fortællingen eller modvirker flyvepladsens betydning som nationalt besættelsestidsminde.
- Gården Rosendal bør vedligeholdes og anvendes.
- Udsigtsforhold til bunkers bør sikres og forbedres.

Beldringe Flyveplads

Bevaringsværdige bygninger på Nordfyn

Ud over de fredede bygninger (som Slots- og Kulturstyrelsen er myndighed på) udgør også de bevaringsværdige bygninger en væsentlig del af den danske kulturarv indenfor arkitektur og kulturhistorie. Forskellen på en fredet bygning og en bevaringsværdig bygning er, at de fredede bygninger har særlige arkitektoniske eller kulturhistoriske kvaliteter af national betydning, mens de bevaringsværdige bygninger har regional eller lokal betydning. En fredning gælder for hele bygningen, såvel det ydre som det indre, mens en udpegning som bevaringsværdig bygning alene omhandler bygningens ydre (og ret til nedrivning).

Hvad betyder det, at en bygning er bevaringsværdig?

At en bygning er bevaringsværdig hindrer ikke om- og tilbygninger. Det er dog vigtigt, at man som ejer er opmærksom på at værne om de arkitektoniske og kulturelle værdier, som huset er blevet kendt bevaringsværdigt for. Særligt ved udskiftning af døre, vinduer, kviste og tage, som alle er vigtige bygningslementer, bør man udvise respekt for bygningens oprindelige arkitektur. Det anbefales at rådføre sig hos en arkitekt med restaureringserfaring eller hos kommunen, da uventede ændringer kan medføre, at bygningen ved fornyet registrering ikke længere kan anses som bevaringsværdig og dermed risikerer at falde i værdi. Er den bevaringsværdige bygning omfattet af bevarende bestemmelser i en lokalplan eller i en byplanvedtægt, skal byggearbejdet udføres i overensstemmelse med disse.

Bygningen skal optages på en liste i Kommuneplanen for at være bevaringsværdig. Er den det, må bygningen ikke rives ned, før ansøgningen om nedrivning har været offentligt bekendtgjort, og kommunen har meddelt ejeren, om kommunen vil nedlægge forbud mod nedrivning. Det er ikke et generelt forbud mod nedrivning, men en vurdering fra sag til sag. Hvis kommunen vælger at nedlægge forbud mod nedrivning, er kommunen forpligtet til, indenfor et år, at offentliggøre et lokalplanforslag for ejendommen.

Hvordan arbejder Nordfyns Kommune med at sikre bygningskulturen

Første skridt i sikringen af bygningskulturen er at få registreret, hvilke bygningsmæssige bevaringsværdier der findes i kommunen. Indtil 2017 har næsten alle registre-

rede bevaringsværdige bygninger i Nordfyns Kommune ligget i gammel Bogense Kommune. Det skyldes, at der i 1990 udkom et kommuneatlas (hvad der i dag kaldes et kulturarvsatlas) for Bogense Kommune, og at alle bygninger fra før 1940 herved blev registreret. Siden er enkelte bygninger i Nordfyns Kommune blevet registreret, typisk i forbindelse med bevaringssager.

I forlængelse af Kulturarvsstrategiens udgivelse i 2017 blev cirka 1400 bygninger i Nordfyns Kommune registreret. Målet har været at finde og udpege bevaringsværdige bygninger med særligt fokus på bygninger i de udpegede kulturmiljøer. Derudover blev en række særligt betydningsfulde og/eller sårbare bygninger, især firelængede gårde, registreret. Som udgangspunkt blev kun bygninger som er før 1940 registreret, men nogle nyere bygninger blev også registreret, eksempelvis bunkerne ved Beldringe Flyveplads, der vidner om en del af Anden Verdenskrigs historie.

Registreringen blev udført efter den såkaldte SAVE-metode (Survey of Architectural Values in the Environment), hvor bygningen vurderes ud fra fem forhold: Arkitektonisk værdi, kulturhistorisk værdi, miljømæssig værdi, originalitet og tilstand. Hvert forhold kan få en værdi fra 1-9, hvor 1 er den bedste. Derudover gives en samlet vurdering på en skala fra 1-9, hvor 1 er mest bevaringsværdig. I Nordfyns Kommune optages bygninger med en bevaringsværdi på 1-4 som bevaringsværdige bygninger i Kommuneplanen.

På kommunens hjemmeside kan du læse mere om SAVE-metoden, se eksempler på bygninger i de fire bevaringsværdige værdiklasser, og se om din ejendom er bevaringsværdig (se også kortene i *De nordfynske kulturmiljøer* samt oversigten side 138). Af de bygninger, der er registreret i 2017, kan bygninger, som har opnået en bevaringsværdi på 1-5, ses på hjemmesiden. Selvom bygningerne med værdi 5 ikke er registreret som bevaringsværdige i Kommuneplanen, har de potentiale til at blive det fremover. Når der senere sker ændringer med bygningen, kan karaktererne ændre sig, og der bliver muligvis behov for at korrigere bevaringsværdien. En bygning kan ved en god tilbageføring eller renovering opnå en højere karakter end ved den oprindelige vurdering.

Støtte til istandsættelse af bevaringsværdige bygninger

Det er op til den enkelte ejer af en bevaringsværdi bygning at bevare bygningens bevaringsværdi. Nordfyns Kommune ønsker at støtte de borgere, der vil arbejde på at bevare eller forbedre deres ejendoms bevaringsværdi.

På kommunens hjemmeside er det muligt at finde information om og inspiration til den rette renovering.

Det er muligt at søge økonomisk støtte til renoverings- og vedligeholdelsesarbejder på bevaringsværdige bygninger, fortidsminder, kulturmiljøer samt anden bebyggelse og anlæg af bevaringsmæssig interesse.

Med tanke på, hvor stor betydning bygningskulturarven har for et lokalmiljøes kvalitet, identitet og tiltrækning af tilflyttere, har Kommunalbestyrelsen besluttet at reservere et årligt beløb af Landsbyfornyelsespuljen til bl.a. istandsættelsesarbejder af bevaringsværdige bygninger.

Et af målene er at tilskynde ejere til at istandsætte bygninger med materialer og efter metoder, der er i overensstemmelse med bygningens oprindelige karakter. Der er tale om et tilskud til egne udgifter til dem, som gerne vil gå det ekstra skridt for at bevare byggeskikken eller landsbymiljøet.

Bevaringspris

Nordfyns Kommune ønsker at sætte fokus på bygningsbevaring og kulturarv ved at uddele bevaringspriser. Priserne tildeles bygninger og kulturmiljøer, der igennem vellykkede renoveringsprojekter medvirker til at understøtte bygningsbevaring og bygningskulturarven. Med præmieringen ønsker kommunen at fremme interesse for bygningsbevaring og kulturarven og give ejerne af disse velbevarede bygninger og anlæg en anerkendelse for det gode arbejde. Priserne bliver uddelt hvert år på Arkitekturens Dag - den første mandag i oktober.

Arbejdet med bygningskulturen fremover

Som der står i Kulturarvsstrategien, vil Nordfyn Kommune have øje for, når særlige bygninger kan udvikles til fælles formål. Eksempler på dette er Geværfabrikken i Otterup og Rosendal ved Beldringe Flyveplads. De har modtaget kommunal støtte med henblik på at blive udviklet til henholdsvis kombineret kulturhus og historiecenter, og besættelsesmuseum - begge med afsæt i den kulturarv, bygningerne rummer.

Som det også fremgår af afsnittet *Om kulturmiljøer*, er arbejdet med den nordfynske kulturarv dynamisk. Det gælder både kulturmiljøerne og bygningskulturarven i kommunen. I de nye kulturmiljøer, der er peget på, er der også blevet registreret bygninger. Disse kan ligesom kulturmiljøerne indarbejdes i kommuneplanforslaget ved næste kommuneplanrevision, og derved udpeges som bevaringsværdige i Kommuneplanen.

Jernbanegade 5 i Otterup, som er en af de bygninger, der modtog en bevaringspris i 2020.

Arbejdet med kulturarv fremover

I dette kulturarvsatlas er den udpegede kulturarv i Nordfyns Kommune beskrevet. Derudover er der redegjort for, hvordan kommunen vil understøtte bevaringen og anvendelsen af kulturmiljøer og bevaringsværdige bygninger - både i den daglige sagsbehandling og i det strategiske udviklingsarbejde.

Som nævnt flere steder i kulturarvsatlasset er der et stort formidlingspotentiale i den udpegede kulturarv, og formidling vil derfor være en central del af det fremtidige arbejde. Dette kan ske på mange platforme. Digitalt har Nordfyns Kommune tidligere udarbejdet en Facebook-julekalender med små kulturhistoriske fortællinger samt udarbejdet turforslag i det fri, hvor igennem kulturarven kan opleves. Den analoge kulturarvsformidling kan fx findes i form af informationsskilte, der løbende udarbejdes og opsættes af Nordfyns Kommune. En del af de skilte, der opsættes i dette Kulturarvsatlas' udgivelsesår, 2020, har et kulturarvstema. Formidlingen af kulturarven vil fremover også blive tænkt ind i andre afmærkningsprojekter, der kan suppleres med forslag til oplevelser. Det kunne fx være i forbindelse med markering af cykelruter eller Nordfyns Kommunes kyststi.

Formidlingen af kulturarven vil blive udarbejdet af kommunens forvaltning, men for at sikre en bred formidling af kulturarven, vil Nordfyns Kommune arbejde på, at det også sker i samarbejde med relevante samarbejdspart-

Nørre Sandager Kirke er en af 24 middelalderlige kirker på Nordfyn. Den er ca. 800 år gammel. 25-30 generationer har set og passet på den. Passet på? Ja, men den er blevet konstant forandret, bygget til og vedligeholdt. Ingen gamle bygninger er uforandrede, men alle er blevet vedligeholdt. Funktionen har ikke ændret sig, men det har behovene knyttet til kirken. Den danner et kulturmiljø sammen med Sandagergård. Kulturmiljøer forandres. Det er fint, hvis der tages hensyn til bevaringsværdierne.

ner. Først og fremmest er kommunens museer og lokalhistoriske arkiver oplagte samarbejdspartnere i arbejdet med den udpegede kulturarv. Formidlingen af den nordfynske kulturarv kan også inddrages yderligere i skolernes arbejde. Kommunen vil derfor understøtte, at den nordfynske historie inddrages i relevante undervisningsforløb. Endelig kan arbejdet med at beskytte og formidle kulturarven med fordel ske i samarbejde med relevante aktører fra erhvervslivet, fx ejendomsmæglere og håndværkere. Sælgere af bevaringsværdige huse, samt de håndværkere, der inddrages i reoveringen af de bevaringsværdige ejendomme, kan blive vigtige medspillere i bevaringen og formidlingen af den nordfynske bygningskultur. Information om de bygningsmæssige bevaringsværdier vil derfor blive udarbejdet, som inspiration til og viden om, hvordan bevaringsværdige huse kan vedligeholdes og benyttes med afsæt i ejendommens oprindelige stil.

Under udarbejdelsen af Nordfyns Kommunes Kulturarvsstrategi henvendte mange borgere sig med information og fortællinger om deres lokalområder eller ejendom. Det var tydeligt, at mange af kulturarvsfortællingerne er "gemt" rundt omkring i kommunen. Kulturarvens historier, detaljer, skævheder med mere er altid velkomne, og kan føre til ny og spændende formidling.

Den nordfynske kulturarv skal kunne opleves, bevares og udvikles. Kulturarvsatlasset her har skitseret, hvordan Nordfyns Kommune understøtter dette, og hvordan det kan ske fremover.

Kulturarv har forskellig alder, forskellig struktur og forskellige behov. Her ser vi Thorshøj. Den er måske 3500 år gammel. Den er et fortidsminde. Et levn. Dvs. ude af nutidig brug. 100 generationer har set den passet på den. Det har krævet lidt velvilje og lidt pleje. Så forbliver den som den er – og var.

Fredningsliste for Nordfyns Kommune

Adelgade 44 og 44 A. Bryggergården. Forhuset (ca. 1820) med hvælvet middelalderkælder (fredet 1919) samt sidehuset (ca. 1820) (fredet 1978). Fredet 1919. Udvidet 1978.

Adelgade 54. Bogense. Forhuset (1700-tallet). Fredet 1919.

Alléen 11. Egebjerggård, Einsidelsborg (tidl.). Hovedbygningen (1831 formentlig af Jørgen Hansen Koch) med foranliggende to pavillonbygninger. Fredet 1939.

Assensvej 3 og 1 A. Harridslevgård. Hovedbygningen (1606 og senere, porthuset muligvis af Domenico Badiaz), nordlængen og sydlængen (ca. 1850) samt stenbelægningen imellem disse, ladebygningen mod nordvest (ca. 1850) og den vinkelbyggede vandmølle mod vest (ca. 1850). Fredet 1918. Udvidet 1991.

Bakkevej 2 B. Otterup Hospital. Hospitalsbygningen (1720). Fredet 1924.

Blæsbjergvej 19. Røde Mølle, Savmølle ved Langesø. Stuehuset og møllebygningen med vandmølleværk (ca. 1825). Fredet 1954.

Burskovvej 2. Gyldensteen. Den firefløjede hovedbygning med voldsted og bro (hovedfløjen mod syd 1640, de lave vinkelbygninger 1700-tallet, forbindelsesbygningerne mellem disse og hovedfløjen omkring 1800), samt af den tidl. avlsgård det tiloversblevne af vestlængen (1636) og østlængen (1724). Fredet 1918.

Dallundvej 63. Dallund. Den firefløjede hovedbygning (ca. 1520 og 1723, stærkt ombygget 1849; tårnet 1634). Fredet 1918.

Hofmangavevej 23-27. Hofmangave. Den trefløjede hovedbygning (1784-87 af J.C. Seyffert) og den hermed sammenbyggede fløj mod nord kaldet "Langelinie" (efter 1803), længen øst for "Nørregade" og længen vest for "Nørregade" (1784) med den dermed sammenbyggede vestlænge samt Det Norske Hus (1814) i haven. Fredet 1918, udvidet 1932 og 1951.

Højagervej 32. Højagervej 32. Det sammenbyggede firelængede gårdanlæg (ca. 1800, stuehuset 1858) og den brolagte gårdsplads. F. 1990.

Jersorevej 31. Jersoregård. Den firelængede bondegård med fritliggende stuehus, tre avslænger samt tilbygning mod nordøst, forbindelsesmurene mellem stuehus og avslænger (1880) samt den brostensbelagte gårdsplads. F. 1996.

Jerstrupvej 44. Jerstrup. Den trefløjede hovedbygning med udløberfløj mod øst og broanlæg (1700-tallet). Fredet 1932.

Kirkemosevej 2. Sandagergård. Den trelængede hovedbygning (vestfløj fra ca. 1610, de øvrige fløje fra 1700-tallet) med voldsted og grave samt avlsgårdens østlænge (ca. 1600) og den 12 fag lange vognport mod vest (ca. 1725). Fredet 1918. (Fredning af vestlængens sydlige del, agerumsladen, ophævet 2015)

Kirkevej 4. Sørslev Præstegård. Stuehuset (1805-06). Fredet 1924.

Kørupvej 10. Kørup. Hovedbygningen (den østlige længe fra 1582, muligvis af Domenico Badiaz, og den hermed sammenbyggede sidelænge mod syd fra 1750-1780) samt bindingsværkslængen (1800-20). Fredet 1918. Udvidet 1991.

Kørupvej 16-18. Støbejernsmindestøtten. Mindestøtten i støbejern med inskriptioner og illustrationer (1808, flyttet 1912 til flyvesandsområdet). F. 1996.

Langesøvej 146. Langesø. Hovedbygningen (1774-78 af Georg Dietrich Tschierske, Georg Erdman Rosenberg og Hans Næss), mellebygningerne og fløjene (ca. 1780) samt takstræerne med støbejernsrækværket (ca. 1880). Fredet 1918. Udvidet 1993.

Margårdsvej 10. Margård. Hovedbygningen (1745 af Gottfried Rosenberg). Fredet 1918.

Oregårdvej 23. Oregård. Hovedbygningen (ca. 1600). Fredet 1918.

Sankt Annagade 4. Bogense gamle Rådhus. Forhuset (1846), vognporten mod Rådhusstræde samt den forbindende mur med port. Fredet 1945.

Stegøvej 98 A. Stegø Pumpemølle. Pumpemøllen (1817). Fredet 1972.

Strandvejen 151 (tidl. Franktoftegyden 38). Ørritslevgård. Den trefløjede hovedbygning (1620, stærkt ombygget 1789) med grave. F. 1932.

Tværskovvej 51. Tværskov Mølle. Bindingsværksbygningerne (1700-tallet). Fredet 1959.

Tørresøvej 167 A-B. Runddelhus. Det T-formede bindingsværksgårdanlæg (1800-tallet). Fredet 1990.

Østergade 19 og 19 C. Østergade 19 og 19 C. Forhus med sidehus mod Sct. Annagade (1600-tallet). Fredet 1919.

Østergade 2. Landbohjemmet. Forhuset (renæssance). Fredet 1918.

Liste over bevaringsværdige bygninger i Kommuneplan 2017

Adresse	Postnr.	Ejendomsnr.	Bygningsnr. (bbr)	Bevaringsværdi	Kommentar
Adelgade 1	5400	36	1	3	
Adelgade 10	5400	45	2	4	
Adelgade 10	5400	45	1	3	
Adelgade 11	5400	46	1	4	
Adelgade 127	5400	149	1	4	
Adelgade 128	5400	150	1	4	
Adelgade 129	5400	151	1	4	
Adelgade 129	5400	151	2	4	
Adelgade 13	5400	47	1	2	
Adelgade 133	5400	155	1	4	
Adelgade 135B	5400	157	1	4	
Adelgade 139	5400	160	1	4	
Adelgade 140	5400	161	1	4	
Adelgade 142	5400	163	1	4	
Adelgade 144	5400	165	1	4	
Adelgade 146	5400	167	1	4	
Adelgade 148	5400	168	1	4	
Adelgade 14A	5400	48	4	4	
Adelgade 150	5400	169	1	4	
Adelgade 15A	5400	49	2	4	
Adelgade 16	5400	50	1	3	
Adelgade 18	5400	52	1	4	
Adelgade 19	5400	53	1	4	
Adelgade 2	5400	37	3	2	
Adelgade 20	5400	54	1	4	
Adelgade 21	5400	55	1	4	
Adelgade 23	5400	57	1	4	
Adelgade 24	5400	58	1	4	
Adelgade 25	5400	59	1	4	
Adelgade 27	5400	61	1	4	
Adelgade 28	5400	62	1	3	

Adresse	Postnr.	Ejendomsnr.	Bygningsnr. (bbr)	Bevaringsværdi	Kommentar
Adelgade 2A	5400	37	1	2	
Adelgade 3	5400	38	1	4	
Adelgade 30A	5400	64	1	3	
Adelgade 31	5400	65	1	4	
Adelgade 32A	5400	66	1	3	
Adelgade 33	5400	67	1	4	
Adelgade 34A	5400	68	1	4	
Adelgade 35	5400	69	1	4	
Adelgade 37	5400	71	1	4	
Adelgade 39	5400	73	1	4	
Adelgade 40A	5400	74	1	4	
Adelgade 44A	5400	78	1	1	Fredet
Adelgade 46	5400	79	1	3	
Adelgade 48A	5400	80	1	4	
Adelgade 52A	5400	83	1	4	
Adelgade 54	5400	84	1	1	Fredet
Adelgade 55A	5400	85	1	3	
Adelgade 56	5400	86	3	4	
Adelgade 56A	5400	86	1	3	
Adelgade 57A	5400	87	1	4	
Adelgade 59	5400	89	1	4	
Adelgade 6	5400	41	1	4	
Adelgade 60	5400	90	1	3	
Adelgade 62	5400	92	1	4	
Adelgade 63	5400	93	1	4	
Adelgade 64	5400	94	1	4	
Adelgade 65A	5400	95	1	3	
Adelgade 69	5400	99	1	4	
Adelgade 71A	5400	101	1	4	
Adelgade 74	5400	103	1	4	
Adelgade 75	5400	104	1	4	
Adelgade 77	5400	105	1	2	
Adelgade 78	5400	106	1	4	
Adelgade 79	5400	107	1	2	
Adelgade 86A	5400	114	1	4	
Adelgade 87A	5400	115	1	3	
Adelgade 87F	5400	115	2	4	

Adresse	Postnr.	Ejendomsnr.	Bygningsnr. (bbr)	Bevaringsværdi	Kommentar
Adelgade 88	5400	116	1	4	
Adelgade 91	5400	119	1	4	
Adelgade 92A	5400	120	1	3	
Agernæsvej 3	5450	3558	1	3	
Agernæsvej 3	5450	3558	2	4	
Agernæsvej 5	5450	3558	3	4	
Agernæsvej 5	5450	3558	4	4	
Amagervej 47	5462	11226	1	3	
Amagervej 47	5462	11226	3	3	
Amagervej 47	5462	11226	4	4	
Amagervej 47	5462	11226	5	4	
Amagervej 47	5462	11226	12	4	
Askebyvej 44	5471	11236	1	3	
Askebyvej 44	5471	11236	2	4	
Askebyvej 44	5471	11236	3	4	
Askebyvej 44	5471	11236	4	4	
Askebyvej 49	5471	11237	1	4	
Askebyvej 49	5471	11237	2	4	
Askebyvej 49	5471	11237	3	4	
Askebyvej 49	5471	11237	4	4	
Askebyvej 49	5471	11237	5	4	
Askebyvej 52	5471	11238	1	2	
Askebyvej 53	5471	11239	1	4	
Askebyvej 53	5471	11239	4	4	
Askebyvej 57	5471	11241	2	4	
Assens Landevej 16	5471	11249	1	2	
Assens Landevej 16	5471	11249	2	2	
Assens Landevej 16	5471	11249	3	3	
Assens Landevej 4	5471	11246	1	3	
Assens Landevej 60	5560	11260	4	4	
Assens Landevej 60	5560	11260	5	3	
Assens Landevej 60	5560	11260	1	2	
Assensvej 1	5400	197	4	2	
Assensvej 1	5400	197	3	2	
Assensvej 1	5400	197	2	2	
Assensvej 1A	5400	205	1	1	Fredet
Assensvej 3	5400	198	1	1	Fredet

Adresse	Postnr.	Ejendomsnr.	Bygningsnr. (bbr)	Bevaringsværdi	Kommentar
Assensvej 3	5400	198	5	1	Fredet
Assensvej 3	5400	198	3	1	Fredet
Assensvej 3C	5400	198	2	1	Fredet
Assensvej 9	5400	199	1	4	
Axel Brahesvej 14	5474	11272	1	4	
Axel Brahesvej 14	5474	11272	3	2	
Axel Brahesvej 41	5474	11278	1	4	
Axel Brahesvej 41	5474	11278	2	4	
Axel Brahesvej 41	5474	11278	3	4	
Bastrupvej 46	5485	11333	1	3	
Bastrupvej 46	5485	11333	2	3	
Bastrupvej 46	5485	11333	3	4	
Bastrupvej 46	5485	11333	4	3	
Bederslev 12	5450	3667	1	2	
Bederslev 33	5450	17234	8	4	
Bederslev 33	5450	17234	9	4	
Bederslev 33	5450	17234	10	4	
Bederslev 33	5450	17234	11	4	
Beldringevej	5270	bunker	null	1	
Birkholmvej 33	5471	11342	1	4	
Birkholmvej 33	5471	11342	3	4	
Birkholmvej 33	5471	11342	4	4	
Birkholmvej 33	5471	11342	5	4	
Birkholmvej 33	5471	11342	6	4	
Birkholmvej 35	5471	11342	2	4	
Bladstrupvej 320	5450	3766	1	4	
Bladstrupvej 52	5400	253	4	4	
Bladstrupvej 52	5400	253	3	4	
Bladstrupvej 52	5400	253	1	4	
Bladstrupvej 56	5400	257	1	4	
Bladstrupvej 56	5400	257	3	4	
Bladstrupvej 56	5400	257	4	4	
Bladstrupvej 56	5400	257	5	4	
Bladstrupvej 60	5400	260	1	3	
Bladstrupvej 60	5400	260	4	4	
Bladstrupvej 66	5400	264	1	4	
Bladstrupvej 66	5400	264	2	4	

Adresse	Postnr.	Ejendomsnr.	Bygningsnr. (bbr)	Bevaringsværdi	Kommentar
Bogensevej 26	5471	11394	1	3	
Bogensevej 26	5471	11394	2	3	
Branbjerg 24	5471	11524	1	3	
Bredbjerg Gyde 2	5462	11539	1	4	
Bredbjerg gyde 2	5462	11539	2	4	
Bredgade 105	5485	11670	1	4	
Bredgade 107	5485	11672	1	3	
Bredgade 124	5485	11683	1	3	
Bredgade 124	5485	11683	2	4	
Bredgade 124	5485	11683	3	4	
Bredgade 124	5485	11683	4	4	
Bredgade 130	5485	11684	1	3	
Bredgade 130	5485	11684	2	4	
Bredgade 130	5485	11684	3	4	
Bredgade 130	5485	11684	4	4	
Bredgade 40	5485	11618	1	3	
Bredgade 77	5485	11645	1	4	
Bredgade 79	5485	11647	1	4	
Bredgade 81	5485	11649	1	4	
Bredgade 82	5485	11650	1	4	
Bredgade 84	5485	11652	1	4	
Bredgade 87	5485	11654	1	4	
Bredgade 91	5485	11657	1	4	
Bredgade 94	5485	11660	1	4	
Brolundvej 27	5471	11691	1	3	
Brolundvej 27	5471	11691	2	4	
Brolundvej 27	5471	11691	3	3	
Brolundvej 27	5471	11691	6	4	
Bystævnet 38	5474	11758	2	4	
Bystævnet 38	5474	11758	1	4	
Bårdesøvej 103A	5450	4167	1	3	
Bårdesøvej 103A	5450	4167	4	4	
Bårdesøvej 171	5450	4192	1	3	
Bårdesøvej 171	5450	4192	2	4	
Bårdesøvej 171	5450	4192	3	4	
Bårdesøvej 74	5450	4154	1	4	
Bårdesøvej 74	5450	4154	2	4	

Adresse	Postnr.	Ejdomsnr.	Bygningsnr. (bbr)	Bevaringsværdi	Kommentar
Bårdesøvej 98	5450	4166	1	3	
Bårdesøvej 98	5450	4166	2	4	
Bårdesøvej 98	5450	4166	3	4	
Bårdesøvej 98	5450	4166	5	4	
Dallundvej 59	5471	11841	2	3	
Dallundvej 59	5471	11841	4	3	
Dallundvej 59	5471	11841	1	3	
Dallundvej 59	5471	11841	3	3	
Dallundvej 63	5471	11843	1	1	Fredet
Egensøgårdsvej 14	5450	4319	1	4	
Ejby Lundevej 23	5471	11883	3	4	
Ejlby Lundevej 23	5471	11883	1	3	
Ejlby Lundevej 23	5471	11883	4	4	
Ejlby Lundevej 23	5471	11883	2	4	
Ejlby Lundevej 23	5471	11883	5	4	
Ejlby Lundevej 30	5471	11885	2	4	
Ejlby Lundevej 30	5471	11885	5	4	
Ejlby Lundevej 30	5471	11885	4	4	
Ejlby Lundevej 32	5471	11886	6	4	
Ejlby Lundevej 32	5471	11886	1	4	
Ejlby Lundevej 32	5471	11886	2	4	
Elvedgårdsvej 43	5474	1198	1	3	
Elvedgårdsvej 6	5474	11972	1	1	
Elvedgårdsvej 6	5474	11972	2	1	
Elvedgårdsvej 6	5474	11972	4	1	
Elvedgårdsvej 6	5474	11972	5	1	
Elvedgårdsvej 6	5474	11972	6	2	
Elvedgårdsvej 6	5474	11972	7	2	
Enggade 14	5400	470	1	3	
Fabriksvej 2	5485	12024	4	4	
Fabriksvej 3	5450	4525	1	3	
Fabriksvej 5a	5450	4527	1	3	
Farsbøllevej 48	5471	12049	1	3	
Farsbøllevej 48	5471	12049	3	4	
Farsbøllgevej 48	5471	12049	2	4	
Farstrupvej 63	5471	12093	1	3	
Flammekær 2	5471	12119	3	4	

Adresse	Postnr.	Ejendomsnr.	Bygningsnr. (bbr)	Bevaringsværdi	Kommentar
Flammekær 2	5471	12119	1	3	
Flammekær 2	5471	12119	2	4	
Flammekær 2	5471	12119	4	4	
Flyvesandsvej 30	5450	3585	1	4	
Flyvesandsvej 30	5450	3585	7	4	
Fredskovstien 12	5400	508	1	2	
Fremmelev 14	5450	4622	1	4	
Fremmelev 21	5450	4624	3	4	
Fremmelev 21	5450	4624	2	4	
Fremmelev 21	5450	4624	4	4	
Fremmelev 27	5450	4626	1	4	
Fremmelev 27	5450	4626	2	4	
Fremmelev 28	5450	4627	3	4	
Fremmelev 28	5450	4627	2	4	
Fremmelev 28	5450	4627	4	4	
Fremmelev 28	5450	4627	1	3	
Fremmelev 32	5450	4628	4	4	
Fremmelev 32	5450	4628	2	3	
Fremmelev 32	5450	4628	1	3	
Fremmelev 33	5450	4629	1	3	
Fremmelev 33	5450	4629	3	4	
Fremmelev 33	5450	4629	2	4	
Fremmelev 36	5450	4630	4	4	
Fremmelev 36	5450	4630	5	4	
Fremmelev 36	5450	4630	1	3	
Fremmelev 40	5450	4631	4	3	
Fremmelev 40	5450	4631	5	3	
Fremmelev 40	5450	4631	2	3	
Fremmelev 40	5450	4631	1	2	
Fremmelev 44	5450	4632	1	4	
Fremmelev 48	5450	4633	2	3	
Fremmelev 48	5450	4633	3	3	
Fremmelev 48	5450	4633	4	4	
Fremmelev 48	5450	4633	1	3	
Fremmelev 6	5450	10991	6	4	
Fremmelev 6	5450	10991	3	4	
Fremmelev 60	5450	4635	1	4	

Adresse	Postnr.	Ejendomsnr.	Bygningsnr. (bbr)	Bevaringsværdi	Kommentar
Fremmelev 60	5450	4635	6	4	
Fremmelev 60	5450	4635	3	4	
Fremmelev 60	5450	4635	2	4	
Gerskov Bygade 20	5450	4749	1	4	
Gerskov Bygade 20	5450	4749	2	4	
Gerskov Bygade 20	5450	4749	3	3	
Gerskov Bygade 20	5450	4749	4	4	
Gl Jørgensø 12	5450	4818	1	4	
Gl Jørgensø 12	5450	4818	2	4	
Gl Jørgensø 4	5450	4814	1	4	
Gl. Jørgensø 12	5450	4818	3	4	
Gl. Toldbodvej 12	5400	555	1	4	
Gl. Toldbodvej 2	5400	544	1	4	
Glavendrupvej 28	5450	4795	1	4	
Glavendrupvej 28	5450	4795	2	4	
Glavendrupvej 40	5450	4797	1	4	
Glavendrupvej 40	5450	4797	2	4	
Glavendrupvej 56	5485	12230	1	3	
Glavendrupvej 56	5485	12230	3	4	
Glavendrupvej 56	5485	12230	4	4	
Glavendrupvej 56	5485	12230	5	4	
Grusgyden 43	5450	4934	1	2	
Grusgyden 43	5450	4934	2	3	
Grusgyden 43	5450	4934	3	2	
Grusgyden 43	5450	4934	null	3	
Grønnevej 1	5400	572	1	3	
Grønnevej 3	5400	574	1	4	
Gullerslev 1	5471	12255	3	4	
Gulleshøj 1	5471	12255	4	4	
Gulleshøj 1	5471	12255	2	4	
Gulleshøj 1	5471	12255	1	4	
Gulleshøj 6	5471	12256	1	4	
Gulleshøj 6	5471	12256	2	4	
Gulleshøj 6	5471	12256	3	4	
Gulleshøj 6	5471	12256	4	4	
Gyldensteensvej 10	5400	619	1	4	
Gyldensteensvej 13	5400	622	1	4	

Adresse	Postnr.	Ejendomsnr.	Bygningsnr. (bbr)	Bevaringsværdi	Kommentar
Gyldensteensvej 14	5400	623	1	4	
Gyldensteensvej 152	5400	1027	1	2	
Gyldensteensvej 152	5400	1027	2	2	
Gyldensteensvej 152	5400	1027	3	2	
Gyldensteensvej 18	5400	627	1	4	
Gyldensteensvej 1A	5400	612	1	4	
Gyldensteensvej 2	5400	613	1	2	
Gyldensteensvej 2	5400	613	2	3	
Gyldensteensvej 2	5400	613	4	3	
Gyldensteensvej 29	5400	635	1	4	
Gyldensteensvej 31	5400	636	1	4	
Gyldensteensvej 33	5400	637	1	4	
Gyldensteensvej 5	5400	615	1	3	
Gyldensteensvej 6	5400	3376	1	4	
Gyldensteensvej 8	5400	617	1	2	
Harritslevvej 56	5400	725	1	3	
Hasmark Gade 48	5450	5080	1	3	
Hasmark Gade 48	5450	5080	2	3	
Hasmark Gade 57	5450	5082	1	4	
Hasmark Gade 57	5450	5082	2	4	
Hessum Bygade 19	5450	5259	1	4	
Hessum Bygade 19	5450	5259	2	4	
Hessum Bygade 19	5450	5259	5	4	
Hessum Bygade 23	5450	5262	1	4	
Hessum Bygade 47	5450	5278	1	4	
Hessum Bygade 47	5450	5278	2	4	
Hessum Bygade 47	5450	5278	3	4	
Hessum Bygade 47	5450	5278	5	4	
Hofmangsgavevej 11	5450	5347	4	4	
Hofmangsgavevej 17	5450	5347	5	3	
Hofmangsgavevej 23	5450	5347	12	1	Fredet
Hofmangsgavevej 23	5450	5347	9	1	Fredet
Hofmangsgavevej 23	5450	5347	1	1	Fredet
Hofmangsgavevej 23	5450	5347	8	1	Fredet
Hofmangsgavevej 23	5450	5347	15	1	Fredet
Hofmangsgavevej 25	5450	5347	2	1	Fredet
Hofmangsgavevej 27	5450	5347	3	1	Fredet

Adresse	Postnr.	Ejendomsnr.	Bygningsnr. (bbr)	Bevaringsværdi	Kommentar
Horsebækvej 120	5450	5404	1	2	
Horsebækvej 120	5450	5404	4	4	
Jernbanegade 4	5400	862	1	3	
Jullerupvej 52	5471	12543	1	3	
Jørgensøvej 64	5450	5600	1	3	
Kalkværksvej 2	5400	904	1	4	
Kalkværksvej 6	5400	908	1	4	
Kalkværksvej 8	5400	910	1	4	
Kirkegyden 4	5450	5729	1	3	
Kirkestræde 13	5400	938	1	4	
Kirkestræde 14	5400	939	1	4	
Kirkestræde 15	5400	940	1	4	
Kirkestræde 16	5400	941	1	4	
Kirkestræde 17	5400	942	1	4	
Kirkestræde 18	5400	943	1	4	
Kirkestræde 20	5400	945	1	4	
Kirkestræde 21	5400	946	1	4	
Kirkestræde 23	5400	948	1	4	
Kirkestræde 24	5400	949	1	4	
Kirkestræde 25	5400	950	1	4	
Kirkestræde 28	5400	953	1	4	
Kirkestræde 30	5400	955	1	4	
Kirkestræde 33	5400	958	1	4	
Kirkestræde 34	5400	959	1	4	
Kirkestræde 35	5400	960	1	4	
Kirkestræde 36	5400	961	1	4	
Kirkestræde 37	5400	962	1	3	
Kirkestræde 38	5400	963	1	4	
Kirkestræde 39	5400	964	1	1	
Kirkestræde 5	5400	931	1	4	
Kirkestræde 6	5400	933	1	3	
Kirkestræde 7	5400	932	1	4	
Kirkestræde 8	5400	935	1	4	
Kirkevej 16	5450	5752	1	4	
Kirkevej 57	5450	5774	2	4	
Kirkevej 57	5450	5774	3	4	
Kirkevej 57	5450	5774	4	4	

Adresse	Postnr.	Ejendomsnr.	Bygningsnr. (bbr)	Bevaringsværdi	Kommentar
Kirkevej 57	5450	5774	6	4	
Kirkevej 68	5450	5778	1	3	
Kirkevej 68	5450	5778	2	4	
Kirkevej 85	5450	5785	1	4	
Kirkevej 85	5450	5785	3	4	
Kirkevej 85	5450	5785	4	4	
Kirkevej 89	5450	5785	2	4	
Kirkevej 89	5450	5785	5	4	
Kirkevej 89	5450	5785	6	4	
Kirkevej 89	5450	5785	8	4	
Klintebjergvej 70	5450	5863	1	2	
Klintebjergvej 70	5450	5863	3	2	
Klintebjergvej 70	5450	5863	4	2	
Klintebjergvej 70	5450	5863	2	2	
Klintebjergvej 75	5450	5865	1	1	
Klintebjergvej 76	5450	10250	1	2	
Klintebjergvej 77	5450	5866	4	2	
Klintebjergvej 77	5450	5866	5	2	
Klintebjergvej 77	5450	5866	1	2	
Klintebjergvej 77	5450	5866	3	3	
Klintebjergvej 80	5450	5867	1	3	
Klintebjergvej 87	5450	5870	1	4	
Klintebjergvej 87	5450	5870	4	4	
Klintebjergvej 87	5450	5870	2	4	
Klintebjergvej 87	5450	5870	3	4	
Klintevej 20	5400	982	1	2	
Klintevej 20	5400	982	2	4	
Klintevej 50	5400	991	1	3	
Klintevej 50	5400	991	2	3	
Klintevej 50	5400	991	3	3	
Klintevej 50	5400	991	4	3	
Kosterslevhuse 30	5471	12742	1	4	
Kosterslevhuse 30	5471	12742	2	4	
Kosterslevhuse 30	5471	12742	3	4	
Kosterslevhuse 30	5471	12742	4	4	
Krogen 17	5400	1049	1	2	
Krogen 17	5400	1049	2	3	

Adresse	Postnr.	Ejendomsnr.	Bygningsnr. (bbr)	Bevaringsværdi	Kommentar
Krogen 17	5400	1049	3	3	
Krogen 17	5400	1049	4	3	
Krogen 19	5400	1050	1	4	
Krogen 19	5400	1050	2	4	
Krogen 19	5400	1050	3	4	
Krogen 19	5400	1050	4	4	
Krogsbølle Bygade 43	5450	6060	1	2	
Krogsbølle Bygade 43	5450	6060	2	2	
Krogsbølle Bygade 64	5450	6063	1	2	
Kronborg vej 18	5450	6136	2	4	
Kronborgvej 11	5450	6133	1	4	
Kronborgvej 11	5450	6133	2	4	
Kronborgvej 12	5450	6134	1	4	
Kronborgvej 12	5450	6134	2	4	
Kronborgvej 12	5450	6134	3	4	
Kronborgvej 17	5450	6135	1	4	
Kronborgvej 17	5450	6135	2	4	
Kronborgvej 18	5450	6136	1	4	
Kronborgvej 23	5450	6137	1	4	
Kronborgvej 23	5450	6137	2	4	
Kronborgvej 23	5450	6137	3	4	
Kronborgvej 36	5450	6140	1	4	
Kronborgvej 36	5450	6140	2	4	
Kronborgvej 5	5450	6131	3	4	
Kronborgvej 5	5450	6131	2	4	
Kronborgvej 5	5450	6131	1	4	
Kronborgvej 6	5450	6132	1	4	
Kronborgvej 6	5450	6132	3	4	
Kronborgvej 6	5450	6132	2	4	
Kronborgvej 60	5450	6144	2	4	
Kronborgvej 60	5450	6144	1	4	
Kronborgvej 66	5450	6145	3	4	
Kronborgvej 66	5450	6145	1	4	
Krovænget 2	5485	12801	1	4	
Krovænget 3	5485	12802	1	4	
Kælebro 11	5400	1065	1	4	
Kælebro 11	5400	1065	2	4	

Adresse	Postnr.	Ejendomsnr.	Bygningsnr. (bbr)	Bevaringsværdi	Kommentar
Kælebro 11	5400	1065	3	4	
Kælebro 11	5400	1065	4	4	
Kørupvej 10	5450	6222	1	1	Fredet
Kørupvej 10	5450	6222	2	1	Fredet
Kørupvej 12	5450	10450	1	3	
Kørupvej 14	5450	10451	1	1	
Kørupvej 18A	5450	6223	2	1	
Kørupvej 18B	5450	6223	7	1	
Kørupvej 18B	5450	6223	5	1	
Kørupvej 18B	5450	6223	4	1	
Kørupvej 18B	5450	6223	1	1	
Kørupvej 18B	5450	6223	6	2	
Kørupvej 26	5450	6226	1	3	
Kørupvej 32	5450	10696	1	3	
Lillebro 3	5450	6496	2	4	
Lillebro 3	5450	6296	5	4	
Lillebro 3	5450	6296	6	4	
Lindøvej 3	5400	1136	1	4	
Lindøvej 5	5400	1138	1	4	
Lindøvej 7	5400	1140	1	4	
Lufthavsvej	5270	bunker	null	1	
Lufthavsvej	5270	bunker	null	1	
Lufthavsvej	5270	bunker	null	1	
Lufthavnvej 136	5270	6377	4	2	
Lufthavnvej 82	5270	6371	7	4	
Lufthavnvej 99	5270	6372	2	4	
Lufthavnvej 99	5270	6372	1	2	
Lufthavnvej 99	5270	6372	4	3	
Lykkesborgvej 7	5471	13027	null	4	
Lykkesborgvej 27	5471	13033	1	2	
Lykkesborgvej 27	5471	13033	2	4	
Lykkesborgvej 27	5471	13033	3	4	
Lykkesborgvej 27	5471	13033	4	4	
Lykkesborgvej 7	5471	13027	1	2	
Lykkesborgvej 7	5471	13027	2	3	
Lykkesborgvej 7	5471	13027	3	3	
Lykkesborgvej 7	5471	13027	4	3	

Adresse	Postnr.	Ejendomsnr.	Bygningsnr. (bbr)	Bevaringsværdi	Kommentar
Lykkesborgvej 7	5471	13027	5	3	
Lykkesborgvej 7	5471	13027	6	4	
Maderupvej 135	5471	13097	1	4	
Maderupvej 135	5471	13097	4	4	
Mejerivej 2A	5471	15948	1	3	
Mejerivej 4	5400	1176	1	4	
Møllevvej 18	5471	13262	1	3	
Møllevvej 18	5471	13262	3	4	
Møllevvej 18	5471	13262	8	4	
Nellerudgyden 9	5471	13281	1	4	
Nellerudgyden 9	5471	13281	4	4	
Nellerudgyden 9	5471	13281	6	4	
Nislevvej 11	5450	6689	1	3	
Nislevvej 11	5450	6689	2	3	
Odensevej 146	5400	1486	1	4	
Odensevej 23	5400	1409	1	4	
Odensevej 37	5400	1420	1	4	
Odensevej 4	5400	1398	1	3	
Odensevej 50	5400	1433	1	4	
Odensevej 54	5400	1438	1	4	
Odensevej 6	5400	1400	1	4	
Oregårdvej 23	5400	1512	1	1	Fredet
Paddesøvej 7	5474	13447	8	4	
Paddesøvej 7	5474	13447	6	3	
Paddesøvej 7	5474	13447	1	2	
Paddesøvej 7	5474	13447	3	3	
Paddesøvej 7	5474	13447	2	3	
Paddesøvej 7	5474	13447	10	4	
Paddesøvej 8	5474	13447	11	2	
Petersmindevej 12	5450	6989	1	3	
Petersmindevej 12	5450	6989	6	3	
Petersmindevej 12	5450	6989	3	1	
Petersmindevej 12	5450	6989	2	4	
Præstevejen 12	5450	7180	1	4	
Præstevejen 12	5450	7180	3	4	
Præstevejen 12	5450	7180	4	4	
Ruevej 43	5462	13723	2	3	

Adresse	Postnr.	Ejendomsnr.	Bygningsnr. (bbr)	Bevaringsværdi	Kommentar
Ruevej 43	5462	13723	1	3	
Ruevej 43	5462	13723	3	4	
Ruevej 43	5462	13723	4	4	
Rugårdsvej 747	5462	16305	3	3	
Rugårdsvej 747	5462	16305	4	4	
Rugårdsvej 747	5462	16305	5	3	
Rugårdsvej 747 A	5462	16305	2	3	
Rugårdsvej 877	5462	12132	1	3	
Rugårdsvej 877	5471	12132	3	4	
Rugårdsvej 877	5471	12132	5	4	
Rugårdsvej 914	5471	13875	1	1	
Rugårdsvej 914	5471	13875	2	2	
Rugårdsvej 914	5471	13875	3	2	
Rugårdsvej 747	5471	16305	1	3	
Rødegårdsvej 14	5471	13908	1	3	
Rødegårdsvej 14	5471	13908	2	3	
Rådhusstræde 2	5400	1644	1	4	
Rådhusstræde 4	5400	1645	1	4	
Rådhusstræde 5	5400	1647	1	4	
Sandholtvej 5	5400	1652	1	4	
Sandholtvej 5	5400	1652	2	4	
Sandholtvej 5	5400	1652	3	4	
Sct. Annagade 12	5400	1685	1	4	
Sct. Annagade 15A	5400	1687	1	4	
Sct. Annagade 17	5400	1688	1	2	
Sct. Annagade 18	5400	1690	1	4	
Sct. Annagade 19	5400	1689	1	4	
Sct. Annagade 1A	5400	1673	1	4	
Sct. Annagade 21	5400	1692	1	4	
Sct. Annagade 23	5400	1693	1	4	
Sct. Annagade 2A	5400	1675	1	4	
Sct. Annagade 3	5400	1676	1	4	
Sct. Annagade 4	5400	1677	1	1	Fredet
Sct. Annagade 5	5400	1678	1	4	
Sct. Annagade 8	5400	1681	1	3	
Sct. Annagade 9	5400	1682	1	2	
Skovbrovej 12	5400	1718	1	4	

Adresse	Postnr.	Ejendomsnr.	Bygningsnr. (bbr)	Bevaringsværdi	Kommentar
Skovmøllevvej 21	5474	13955	1	4	
Skovmøllevvej 29	5474	13959	4	4	
Skovmøllevvej 35	5474	13959	2	3	
Skovmøllevvej 35	5474	13959	1	2	
Skovmøllevvej 35	5474	13959		3	
Skovmøllevvej 35	5474	13959	3	3	
Skovmøllevvej 51	5474	13962	1	3	
Skovvej 30A	5400	121	1	2	
Skovvej 42	5400	1758	1	4	
Skovvej 8	5400	2670	1	3	
Skærvej 10	5400	1780	1	3	
Skærvej 10	5400	1780	2	3	
Skærvej 10	5400	1780	3	3	
Skåstrupvej 1	5400	1924	1	3	
Skåstrupvej 1	5400	1924	2	4	
Slettens Landevej 48	5400	1983	1	4	
Stationsvej 2	5485	14110	2	4	
Stationsvej 2A	5485	14110	1	4	
Stenøvej 55	5450	7855	1	3	
Stenøvej 55	5450	7855	2	3	
Stenøvej 57	5450	7856	1	4	
Stenøvej 57	5450	7856	2	4	
Strøbyvej 15	5450	8087	1	2	
Strøbyvej 48	5450	8101	1	4	
Strøbyvej 48	5450	8101	3	4	
Strøbyvej 65	5450	8111	2	3	
Strøbyvej 65	5450	8111	1	3	
Strøbyvej 79	5450	8117	1	4	
Søndersø Skovvej 46	5471	14309	1	4	
Søndersøvej 347	5471	14376	1	3	
Søndersøvej 347	5471	14376	2	4	
Søndersøvej 351	5471	14378	1	3	
Søndersøvej 351	5471	14378	3	4	
Søndersøvej 351	5471	14378	4	4	
Søndersøvej 351	5471	14378	5	4	
Teglgårdsvej 4	5400	2288	1	3	
Teglgårdsvej 6	5400	2289	1	4	

Adresse	Postnr.	Ejendomsnr.	Bygningsnr. (bbr)	Bevaringsværdi	Kommentar
Tokkerodvej 56	5462	14455	1	3	
Torupvej 28	5485	14463	1	3	
Torupvej 28	5485	14463	3	4	
Torvegade 12A	5400	2358	1	3	
Torvegade 12B	5400	2358	2	2	
Torvegade 14	5400	2359	1	4	
Torvegade 16	5400	2360	1	2	
Torvegade 2	5400	2352	1	4	
Torvegade 4	5400	2353	1	4	
Torvegade 5	5400	3131	1	4	
Torvegade 6	5400	2354	1	4	
Torvet 1	5400	2361	1	4	
Torvet 10	5400	2370	1	3	
Torvet 12	5400	2372	1	3	
Torvet 13	5400	2373	1	2	
Torvet 14	5400	2374	1	4	
Torvet 15	5400	2375	1	3	
Torvet 17	5400	2376	1	4	
Torvet 18	5400	2377	1	4	
Torvet 19	5400	2378	1	4	
Torvet 2	5400	2362	1	3	
Torvet 20	5400	2379	1	4	
Torvet 24	5400	2383	1	4	
Torvet 25	5400	2384	1	4	
Torvet 26	5400	2385	1	3	
Torvet 27	5400	2386	1	4	
Torvet 28	5400	2387	1	3	
Torvet 29	5400	2388	1	3	
Torvet 3	5400	2363	1	3	
Torvet 30	5400	2389	1	4	
Torvet 31	5400	2390	1	4	
Torvet 35	5400	2392	1	4	
Torvet 37	5400	2393	1	3	
Torvet 4	5400	2364	1	3	
Torvet 5	5400	2365	1	4	
Torvet 6	5400	2366	1	4	
Torvet 7	5400	2367	1	4	

Adresse	Postnr.	Ejendomsnr.	Bygningsnr. (bbr)	Bevaringsværdi	Kommentar
Torvet 8	5400	2368	1	4	
Torvet 9	5400	2369	1	4	
Trøjborggyden 10	5450	8289	2	4	
Tværgade 1	5400	2396	1	4	
Tværgade 13	5400	2406	1	4	
Tværgade 15	5400	2407	1	4	
Tværgade 17	5400	2408	1	4	
Tværgade 3	5400	2399	1	4	
Tværgade 5	5400	2401	1	4	
Tværgade 7	5400	2403	1	4	
Tværgade 8	5400	2400	1	4	
Tværgade 9	5400	2404	1	4	
Tværskov vej 50	5462	14502	4	3	
Tværskovvej 25	5462	14492	1	4	
Tværskovvej 40	5462	14496	1	4	
Tværskovvej 44	5462	14498	1	3	
Tværskovvej 44	5462	14498	3	3	
Tværskovvej 44	5462	14498	2	4	
Tværskovvej 46	5462	14499	1	4	
Tværskovvej 50	5462	14502	1	3	
Tværskovvej 50	5462	14502	2	3	
Tværskovvej 50	5462	14502	3	3	
Tværskovvej 51	5462	14503	2	4	
Tværskovvej 51	5462	14503	3	4	
Tværskovvej 51	5462	14503	4	1	Fredet
Tværskovvej 51	5462	14503	1	1	Fredet
Tværskovvej 54	5462	14504	1	4	
Tørresøvej 120	5450	8450	1	3	
Tørresøvej 14	5450	8393	1	2	
Tørresøvej 14	5450	8393	2	2	
Tørresøvej 3	5450	8385	1	4	
Tøvlidtvej 48	5471	14511	1	3	
Tøvlidtvej 48	5471	14511	2	4	
Tøvlidtvej 48	5471	14511	3	4	
Ulkendrupvej 23	5450	8534	1	2	
Ulkendrupvej 23	5450	8534	2	2	
Ulkendrupvej 23	5450	8534	3	2	

Adresse	Postnr.	Ejendomsnr.	Bygningsnr. (bbr)	Bevaringsværdi	Kommentar
Ulkendrupvej 23	5450	8534	4	2	
Ulkendrupvej 23	5450	8534	5	4	
Ulkendrupvej 23	5450	8534	7	4	
Ulleripvej 64	5485	14570	4	3	
Ullerupvej 56	5485	14567	1	2	
Ullerupvej 56	5485	14567	2	4	
Ullerupvej 56	5485	14567	3	3	
Ullerupvej 64	5485	14570	1	3	
Ullerupvej 64	5485	14570	2	3	
Ullerupvej 64	5485	14570	3	3	
Ullerupvej 69	5485	14572	1	4	
Vedbyvej 58	5471	14599	1	3	
Æbeløgade 1	5400	2570	1	4	
Æbeløgade 13	5400	2582	1	4	
Æbeløgade 29	5400	2595	1	4	
Æbeløgade 2A	5400	2571	1	3	
Æbeløgade 2B	5400	2571	2	4	
Æbeløgade 4	5400	2573	1	4	
Æbeløgade 41	5400	2601	1	3	
Æbeløgade 6	5400	2575	1	4	
Ørritslevvej 1	5471	14809	1	2	
Ørritslevvej 1	5471	14809	2	4	
Østerballevej 10	5450	8945	1	3	
Østergade 10	5400	2665	1	2	
Østergade 11	5400	2666	1	4	
Østergade 12	5400	2667	1	4	
Østergade 14A	5400	2669	1	3	
Østergade 16A	5400	2671	1	3	
Østergade 18	5400	2673	1	4	
Østergade 19	5400	2674	5	1	Fredet
Østergade 19	5400	2674	4	1	Fredet
Østergade 19A	5400	2674	1	1	Fredet
Østergade 19B	5400	2674	3	1	Fredet
Østergade 2	5400	2657	1	1	Fredet
Østergade 22	5400	2676	1	4	
Østergade 23	5400	2677	1	2	
Østergade 27	5471	14860	1	4	

Adresse	Postnr.	Ejendomsnr.	Bygningsnr. (bbr)	Bevaringsværdi	Kommentar
Østergade 27	5471	14860	2	4	
Østergade 3	5400	2658	1	4	
Østergade 4	5400	2659	1	3	
Østergade 5A	5400	2660	1	4	
Østergade 6	5400	2661	1	4	
Østergade 7	5400	2662	1	2	
Østergade 8	5400	2663	1	3	

Liste over nye registreringer af bevaringsværdige bygninger

Adresse	Bevaringsværdi
Blæsbjergvej 19, 5462 Morud (stuehus og møllebygning)	1 (fredet)
Bredgade 1, 5450 Otterup	3
Bredgade 3, 5450 Otterup	4
Bredgade 5, 5450 Otterup	4
Bredgade 6, 5450 Otterup	4
Bredgade 7, 5450 Otterup	4
Bredgade 8, 5450 Otterup	4
Bredgade 9, 5450 Otterup	4
Bredgade 10, 5450 Otterup	4
Bredgade 11, 5450 Otterup	4
Bredgade 13, 5450 Otterup	4
Bredgade 16, 5450 Otterup	4
Bredgade 18, 5450 Otterup	3
Bredgade 23, 5450 Otterup	4
Bredgade 24, 5450 Otterup	3
Bredgade 25, 5450 Otterup	4
Bredgade 27, 5450 Otterup	4
Bredgade 29, 5450 Otterup	3
Bredgade 14, 5485 Skamby (elværk)	4
Fabriksvej 5B, 5450 Otterup	3
Højagervej 25, 5471 Søndersø	2
Jernbanegade 2, 5450 Otterup	3
Jernbanegade 5, 5450 Otterup	2
Jernbanegade 20, 5450 Otterup	4
Jernbanegade 23, 5450 Otterup	4
Jernbanegade 26, 5450 Otterup	4
Jernbanegade 29, 5450 Otterup	4
Jernbanegade 31, 5450 Otterup	4
Jernbanegade 32, 5450 Otterup	2
Jernbanegade 33, 5450 Otterup	3
Jernbanegade 34, 5450 Otterup	4

Adresse	Bevaringsværdi
Jernbanegade 45, 5450 Otterup	4
Krogsbøllevej 181, 5450 Otterup (stuehus og stald)	4
Kørupvej 21, 5450 Otterup (stuehus og stald)	4
Langebyende 2, 5471 Søndersø (præstegård)	2
Langebyende 2, 5471 Søndersø (provstikontor)	4
Langebyende 407, 5471 Søndersø	4
Langelinje 14, 5450 Otterup	4
Langelinje 22, 5450 Otterup	3
Langelinje 24, 5450 Otterup	3
Langelinje 26, 5450 Otterup	4
Langelinje 32, 5450 Otterup	4
Nordmarksvej 2, 5471 Søndersø	3
Nybovej 12, 5450 Otterup (stuehus og gammel stald)	4
Nørregade 1, 5450 Otterup	3
Rådhuspladsen 1, 5450 Otterup	3
Stenløkkevej 1A, 5450 Otterup	3
Stenøvej 48, 5450 Otterup (stuehus og stald)	4
Søndergade 4A, 5450 Otterup	4
Søndergade 6, 5450 Otterup	4
Søndergade 6A, 5450 Otterup (lærerbolig)	4
Søndergade 9, 5450 Otterup	3
Søndergade 11, 5450 Otterup	4
Søndergade 13, 5450 Otterup	4
Søndergade 15, 5450 Otterup	4
Søndergade 19, 5450 Otterup	3
Ullerupvænget 4, 5471 Søndersø	4
Ullerupvænget 6, 5471 Søndersø	2
Ullerupvænget 10, 5471 Søndersø (skole)	3
Ullerupvænget 10, 5471 Søndersø (børnehave)	4
Vesterled 7, 5471 Søndersø	4
Vesterled 8, 5471 Søndersø	2
Vinkelgade 4A+B, 5450 Otterup	4
Vinkelgade 5A, 5450 Otterup	4
Vinkelgade 7, 5450 Otterup	4
Vinkelgade 11, 5450 Otterup	4

Om bogen

Nordfyns Kommune har udpeget 24 kulturmiljøer og en række bygninger som bevaringsværdige. Udpegningerne præsenteres i dette kulturarvsatlas. Samtidig giver kulturarvsatlasset mulighed for at dykke ned i den nordfynske historie – fra de brede historiske beskrivelser til de enkelte detaljer i den nordfynske byggeskik. Derudover skitseres de udviklingsmuligheder, mål og tiltag, som Nordfyns Kommune tager afsæt i, i arbejdet med at bevare, anvende og formidle den nordfynske kulturarv.

nordfyns
kommune

9 788797 103814